

ISSN ๐๖๒๕-๐๙๕๗

รัฐสภาสาร

ปีที่ ๕๓ ฉบับที่ ๕ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

เรื่องในฉบับ

- การเมืองภาคประชาชน : ลักษณะ บทบาท ความสำคัญ และผลที่มีต่อการเมืองไทย ๑
↳ สส.ดร.จุมพล หนีบพานิช
- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน : ศึกษากรณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๑๓
↳ สส.ดร.สุจิต เวชกิจ, สส.ดร.จุมพล หนีบพานิช
สส.จูปัสสดี พรหมอินทร์, พศ.ธโรธร ตักทองคำ
ภัทรฤดี สุวัฒน์โลกน
- การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สู่ Competency - Based Development ๓๕
↳ สส.ดร.เสนต์ จุ้ยโต
- ชุดความคิดการข้ามพ้นสมัยใหม่ (Postmodern) ๕๗
↳ วิษณุ บุญมารัตน์
- ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและเอกชนในการพัฒนาประเทศ ๖๕
↳ ยอดชาย วิถีพานิช
- สังคมไทยได้อะไรจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายล้มละลาย ว่าด้วยการปลดจากล้มละลาย ๗๒
↳ ชลิต อินทร์วิลาเมธา
- การอยู่ร่วมกันของชนกลุ่มน้อยบนความแตกต่างหลากหลาย ๗๖
↳ วิษั จีระแพทย
- สิทธิบัตรกาวาวเครือ : ปัญหาและทางออก ๑๑๑
↳ พิระพจน์ รัตนาลี

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
THE SECRETARIAT OF THE HOUSE OF REPRESENTATIVES

Legislative Institutional Repository of Thailand

รัฐสภาสาร

ISSN 0125-0957

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่การปกครองระบอบประชาธิปไตย และ
เพื่อเสนอข่าวสารวิชาการในวงงานรัฐสภา และอื่นๆ
ทั้งภายในและต่างประเทศ

การส่งเรื่องลงรัฐสภาสาร

ส่งที่บรรณาธิการหนังสือรัฐสภาสาร

สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

๓๔ อาคารนาคราทรทหารไทย (ชั้น ๕ c) ถนนพญาไท

แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ ๑๐๔๐๐ โทร. ๐ ๒๓๕๔ ๕๐๑๙-๒๑, ๐ ๒๒๔๕ ๐๐๖๖

สำนักงานหนังสือรัฐสภาสาร

กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

๓๔ อาคารนาคราทรทหารไทย (ชั้น ๕ C) ถนนพญาไท แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี

กรุงเทพฯ ๑๐๔๐๐ โทร. ๐ ๒๓๕๔ ๕๐๑๙-๒๑, ๐ ๒๒๔๕ ๐๐๖๖

บอกรับเป็นสมาชิก

ส่งเงินล่วงหน้าในนาม “ผู้จัดการรัฐสภาสาร” ไปยังกลุ่มงานผลิตเอกสาร

สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

โดยส่งตัวแลกเงินหรือธนาคาณัติ ส่งจ่าย ณ ที่ทำการไปรษณีย์รัฐสภา กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๕

กำหนดออกเดือนละ ๑ ฉบับ

อัตราค่าบำรุง ปีละ ๑๘๐ บาท

ทัศนะและข้อคิดเห็นของบทความในหนังสือรัฐสภาสารฉบับนี้
เป็นของผู้เขียนแต่ละท่านไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการแต่อย่างใด

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
THE SECRETARIAT OF THE HOUSE OF REPRESENTATIVES

Legislative Institutional Repository of Thailand

รัฐสภาสาร

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

รัฐสภาสาร

ที่ปรึกษา

นายพิฑูร พุ่มหิรัญ
นายคัมภีร์ ดิษฐากรณ์

บรรณาธิการ

นางวนิดา มาสะวิสุทธิ

ผู้จัดการ

นางบุษราคัม เชาวนศิริ

เหรียญกษาปณ์

นางสาวสุพัตรา กบิลกาม

กองบรรณาธิการ

นางพรรณพร สิ้นสวัสดิ์
นางสาวอรทัย แสนบุตร
นางสาวอารีวรรณ พูลทรัพย์
นางสาวจุฬารัตน์ เดิมผล
นางสาวอาริษา เสาวรส

ฝ่ายศิลปกรรม

นายมานะ เรืองสอน
นายนิธิทัศน์ องค์กรวิชัย
นางสาวทิพย์วิมล อ่อนกลิ่น

ฝ่ายธุรการ

นางอำไพ กันเกษแก้ว
นางสาวอรุณห์ เนื่องเศรษฐ์
นางเสาวลักษณ์ สนวนเศรษฐ์

พิมพ์ที่

สำนักการพิมพ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

นายสุภพงศ์ ขจรศิลป์

บทบรรณาธิการ

ปัจจุบันสังคมวิชาการของประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับแนวความคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์ผู้ซึ่งเป็นประชาชนในประเทศหรือเป็นบุคลากรในองค์การทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมีความสามารถ มีสมรรถนะ และมีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อพัฒนาองค์การหรือประเทศให้มีความยั่งยืน แนวความคิดดังกล่าวนอกจากจะเป็นที่สนใจในวงการณ์วิชาการแล้ว ยังมีความสอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐ อีกด้วย กล่าวคือ มีการมุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือที่เราเรียกกันว่า “การเมืองภาคประชาชน” ที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อพัฒนาการเมืองของประเทศให้มีความเป็นประชาธิปไตยยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ในรัฐสภาสารฉบับนี้มีบทความที่น่าสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สมรรถนะในการทำงานและบทความเกี่ยวกับลักษณะ ความสำคัญ ของการเมืองภาคประชาชน รวมทั้งผลที่มีต่อการเมืองในประเทศไทย สำหรับผู้อ่านที่สนใจเรื่องสิทธิบัตรกวาวเครือ สมุนไพรมากสรรพคุณของไทย ท่านสามารถอ่านบทความได้ในรัฐสภาสารฉบับนี้ นอกจากนั้นก็ยังมีบทความอื่น ๆ ที่น่าสนใจและเป็นสาระประโยชน์มาให้ผู้อ่านได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

รัฐสภาสาร ปีที่ ๕๓ ฉบับที่ ๕ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

สารบัญ

- การเมืองภาคประชาชน : ลักษณะ บทบาท ความสำคัญ และผลที่มีต่อการเมืองไทย ๑
↳ สส.ดร.จุมพล หนิมพานิช
- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน : ศึกษากรณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๑๓
↳ สส.ดร.สุจิต วัฒนกิจ, สส.ดร.จุมพล หนิมพานิช
สส.จูปนัสสศ พรหมอินทร์, พศ.สไลส ตู๊ทองคำ
ภัทรฤดี สุพิศโลกน
- การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สู่ Competency - Based Development ๓๕
↳ สส.ดร.เสนธ์ จุ้ยโต
- ชุดความคิดการข้ามพ้นสมัยใหม่ (Postmodern) ๕๗
↳ วิษณุ บุณยรัตน์
- ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและเอกชนในการพัฒนาประเทศ ๖๔
↳ ยอดชาย วิกิพานิช
- สังคมไทยได้ อะไรจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายล้มละลาย ว่าด้วยการปลดจากล้มละลาย ๗๒
↳ ชลิต อินทวิมลเบร
- การอยู่ร่วมกันของชนกลุ่มน้อยบนความแตกต่างหลากหลาย ๗๖
↳ วิษย์ จิระแพทย์
- สิทธิบัตรกวางเครือ : ปัญหาและทางออก ๑๑๑
↳ พีระพจน์ รัตนาสิ

CONTENTS

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

การเมืองภาคประชาชน : ลักษณะ บทบาท ความสำคัญ และผลที่มีต่อการเมืองไทย

รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล ทนิมพานิช^{*}

๑. ลักษณะของการเมืองภาคประชาชน

จากบทบัญญัติดังกล่าวของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2540 เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าได้ทำให้ประชาชนได้รับสิทธิในการดำเนินการทำประชามติ การเข้าชื่อถอดถอนนักการเมือง ออกจากตำแหน่ง การให้ประชาชนริเริ่มเสนอกฎหมายเข้าสู่สภาโดยตรง เป็นต้น

ขณะเดียวกันถือกันด้วยว่ารัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันดังกล่าวได้ให้ความสำคัญกับ "การเมืองแนวใหม่" ในแง่ของการพยายามให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง ทั้งนี้เพื่อจะทำให้ระบบการเมืองไทยเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ผลทำให้เกิด "การเมืองภาคประชาชน" ในระบบการเมืองที่มีองค์ประกอบหลายส่วน อาทิ องค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญ สื่อมวลชนต่าง ๆ สถาบันวิชาการและปัญญาชนอิสระ กลุ่มสิทธิและกลุ่มเพื่อกิจกรรมเฉพาะต่าง ๆ และองค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ ทั้งนี้เป็นระดับโลก คือ INGO และระดับท้องถิ่น คือ NGO ทั่วไป

โดยทั่วไป การเมืองภาคประชาชน มีชื่อเรียกหลายชื่อตามเป้าหมายที่แตกต่างกัน^๑
อาทิ

* ค.บ., ส.ค.ม., ร.ม., ร.ด. ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

^๑ธีรยุทธ์ บุญมี, Road Map ประเทศไทย กทม. สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๓ หน้า ๑๓

- การเมืองภาคปริมณฑลสาธารณะ (Public Sphere) ที่มุ่งสร้างพื้นที่ เวที กลไก ส่วนกลาง ที่ไม่ใช่รัฐสภาที่จะถกเถียง สร้างประเด็นต่าง ๆ ขยายสิทธิอำนาจต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

- การเมืองภาคประชาสังคม (Civil Society) หรือ การเมืองภาคพลเมือง (Citizen Politics) ที่เน้นการมีส่วนร่วมที่แข็งขันของบุคคล องค์กรต่าง ๆ ในสังคมที่จะถกเถียงและบรรลุข้อตกลงในประเด็นปัญหาต่าง ๆ หรือผลักดันบางประเด็นให้เป็นนโยบายของรัฐ

- การเมืองภาคประชาชน หรือ การเมืองของพลเมือง (People's Politics) หรือ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movements) ที่มุ่งเคลื่อนไหวสร้างจิตสำนึกคนในประเด็นผลประโยชน์ร่วมของมนุษยชาติ อันได้แก่ สภาพแวดล้อมโลก การควบคุมทุนโลก การคัดค้านโลกาภิวัตน์ เป็นต้น

การเมืองภาคประชาชนดังกล่าวมีลักษณะดังต่อไปนี้^๒

> เป็นการเมืองแนวใหม่ โดยมีการย้ายศูนย์กลางไปที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ซึ่งการเคลื่อนไหวนี้ ภาคประชาชนจะเป็นผู้แสดงออกซึ่งความต้องการที่จะกำหนดประเด็นต่าง ๆ ในสังคม โดยพื้นที่ของการเคลื่อนไหวจะอยู่นอกการเมืองภาครัฐ (นอกรัฐสภา นอกทำเนียบรัฐบาล นอกศาล นอกองค์กรอิสระกลาง รวมทั้งนอกกฎหมายที่ไม่ชอบธรรม) ในลักษณะประชาชนล้อมรัฐ

> เป็นการเมืองที่มุ่งตอบสนองผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่โดยมีองค์ประกอบสำคัญสามส่วน คือ กลุ่มนักวิชาการเพื่อสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน (เอ็นจีโอ) และองค์กรประชาชน

> เป็นการสร้างกลุ่ม หรือขบวนการทางสังคมให้เป็นขั้วอำนาจที่สามขึ้นมาแทนที่พรรคการเมือง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดดุลยภาพระหว่าง รัฐ กับ สังคม มากกว่าที่เป็นอยู่

> เป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ขัดแย้งใหม่คือ ภาคสังคม กับรัฐ โดยปฏิเสธการต่อสู้ทางชนชั้น (การยุติการช่วงชิงทางอุดมการณ์ระหว่างชนชั้นกรรมาชีพกับนายทุนในระดับทุนนิยม)

---

^๒ สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์, การเมืองภาคประชาชน : พลวัตและการประเมิน, การประชุมทางวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๔ ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ ถนนราชดำเนิน กรุงเทพฯ วันที่ ๔-๑๐ พฤศจิกายน ๕ ปี ของการปฏิรูปการเมืองตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ๒๕๔๖ หน้า ๔๓๗-๔๓๙

ซึ่งมุ่งหวังว่า ภาคสังคม ที่อยู่นอกรัฐสามารถทำให้ รัฐ ตอบสนองความต้องการของประชาชน ส่วนใหญ่ได้ (โดยการเมืองภาคประชาชน ไม่ใช่การปฏิบัติของชนชั้นกรรมาชีพ)

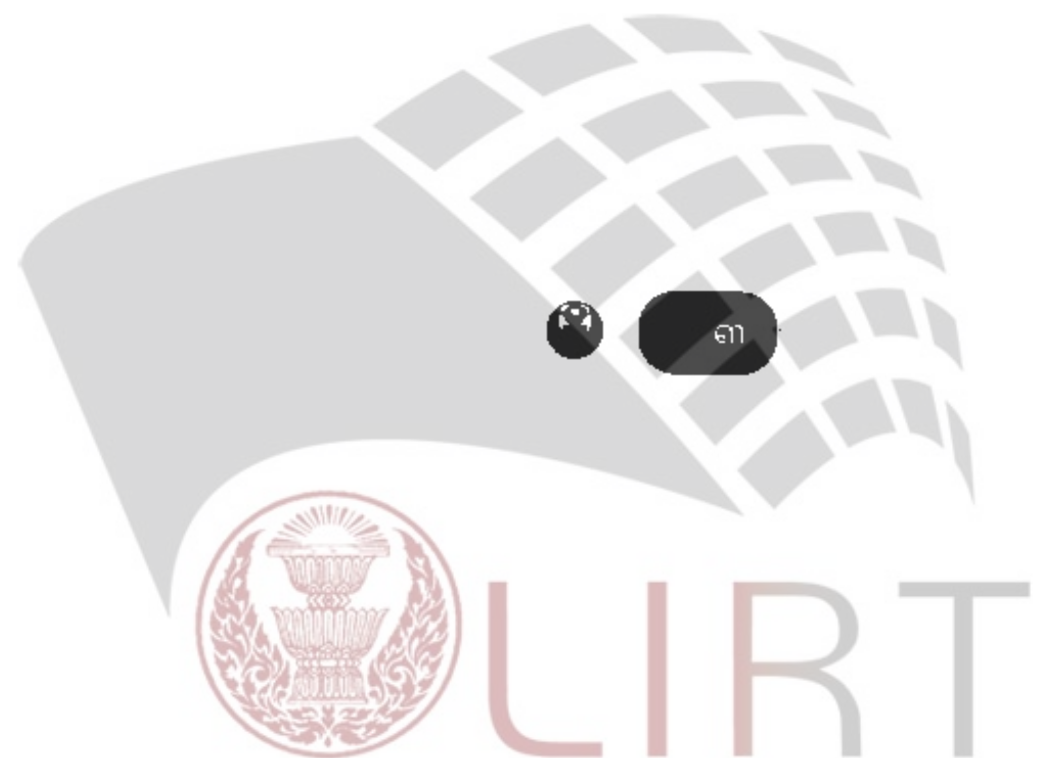
> เป็นรูปแบบการต่อสู้ที่แปรเปลี่ยนมาจากพลังการต่อสู้ขนาดใหญ่ (พลังปฏิวัติในอดีต) มาเป็นขบวนการแบบใหม่ ที่มีการกระจายตัวแบบหลากหลายเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าหรือวิกฤตมากมายที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จะเป็นพลังการต่อสู้ในเชิงปฏิรูป อนุรักษ์ และสังคมสงเคราะห์ โดยมุ่งแก้วิกฤตทางสังคมเป็นสำคัญ ซึ่งเรียกการเคลื่อนไหวใหม่นี้ว่า “การเคลื่อนไหวในปัญหาสังคม”

> การเมืองภาคประชาชน ไม่ใช่สิ่งที่จะมาหักล้างการเมืองของนักการเมืองและในทางกลับกัน การเมืองแบบเลือกตั้งก็ไม่ใช่สิ่งที่จะมาทดแทนการเมืองภาคประชาชนได้เช่นกัน

ทั้งนี้เนื่องจากทั้งสองส่วน ล้วนเป็นองค์ประกอบถาวรของระบบใหญ่ที่เราเรียกว่า “ระบอบประชาธิปไตยการเมืองภาคประชาชน” บทบาทที่สำคัญที่สุดคือ การรวบรวมปัญหาความทุกข์ร้อนต่าง ๆ ในส่วนของสังคมเสนอต่อผู้รับผิดชอบรัฐบาล ตลอดจนผลักดันให้มีการปรับปรุงประเทศในระดับโครงสร้างและนโยบายต่าง ๆ รวมทั้งกระบวนการใช้อำนาจของรัฐบาลให้ตั้งอยู่ในทำนองคลองธรรม

> เป็นการเมืองที่จะต้องเลิกพึ่งพาประชาธิปไตยตัวแทน แต่เป็นการเมืองแนวใหม่ที่เคลื่อนย้ายไปสู่ตัวเราเป็นตัวแทนให้กับตัวเรา (ไม่ใช่คนอื่นมาแทนเรา) ซึ่งเรียกว่าประชาธิปไตยกึ่งโดยตรง เป็นการผสมผสานประชาธิปไตยแบบตัวแทน กับประชาธิปไตยทางตรงมาอยู่ในระบบเดียวกัน

> เป็นการใช้สิทธิเสรีภาพของพลเมือง (เน้นการใช้สิทธิ) ทำการเมืองให้เป็นเรื่องของพลเมืองโดยรัฐธรรมนูญจะต้องมีหลักสำคัญสองประการ คือ การรับรองสิทธิเสรีภาพ การกำหนดหน้าที่ของพลเมือง และการก่อตั้ง องค์กร กลไก และกระบวนการที่ใช้ในการควบคุม ตรวจสอบ ตัดสินใจในการกระทำขององค์กรทางการเมืองและข้าราชการประจำ เพื่อให้การใช้อำนาจนั้นเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย มีความเป็นธรรมและตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

๒. บทบาทของการเมืองภาคประชาชน

ในส่วนบทบาทของการเมืองภาคประชาชนโดยทั่วไปมีบทบาทดังต่อไปนี้^๓

ประการที่หนึ่ง การเมืองภาคประชาชนเป็นกระบวนการของประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) หรือ ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ซึ่งจะช่วยจัดการปัญหาที่ ระบบประชาธิปไตยแบบผู้แทน (Representative Democracy) ก่อขึ้นหรือรับมือไม่ได้ไม่ทั่วถึง ในการนี้จะเท่ากับการโอนอำนาจอธิปไตยที่ตกค้างอยู่กับรัฐบาลมาสู่ประชาชนมากขึ้น และเป็นการถ่วงดุลกลไกตลาดที่รับมอบอธิปไตยจากรัฐบาลไทยไปแล้วบางส่วน ตลอดจนช่วยขยายระบบประชาธิปไตยออกไปจากระบบชนชั้นนำไปเป็นระบบที่ประชาชนมีอำนาจจริงมากขึ้น

ประการที่สอง การเมืองภาคประชาชนโดยธรรมชาติแล้วเป็นขบวนการพหุลักษณะ (Pluralistic Movement) ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มประชาชนที่มีอัตลักษณ์ หรือ เอกลักษณ์ (Identity) วิถีชีวิตและผลประโยชน์ที่แตกต่างหลากหลาย จึงไม่อาจยอมรับข้ออ้างความชอบธรรมที่เลื่อนลอย โดยเฉพาะในนามของชาติที่เป็นนามธรรมได้

ด้วยเหตุนี้การเมืองภาคประชาชนจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนิยามผลประโยชน์แห่งชาติขึ้นมาใหม่ในลักษณะการรวบรวมผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมและไม่ทอดทิ้งผู้ใด สภาพดังกล่าวจะทำให้เกิดกระบวนการสร้างฉันทานุมัติ (Consensus) แบบใหม่ที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ได้รับผลกระทบ ซึ่งจะกลายเป็นรากฐานความชอบธรรมใหม่ในกระบวนการใช้อำนาจของรัฐและรัฐบาล

ประการที่สาม การเมืองภาคประชาชนจึงเป็นกระบวนการพัฒนาแบบทางเลือก (Alternative Development) ซึ่งไม่สามารถขึ้นต่อกลไกตลาดเสรีตามแนวคิดเสรีนิยมใหม่ (Neo-Liberalism) โดยปราศจากเงื่อนไขและไม่สามารถเดินตามแนวทางบริโภคนิยมของระบบทุนโลกาภิวัตน์อย่างไร้ขอบเขต

---

^๓ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, "พัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมในประเทศไทย : แง่คิดเกี่ยวกับพลังทางการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตย" ประมวลสารวิชาการเมืองการปกครองไทยบัณฑิตศึกษา สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สำนักพิมพ์ มสธ., ๒๕๔๗

ด้วยเหตุนี้จึงมีบทบาททั้งถ่วงดุลอิทธิพลของทุนข้ามชาติ พิตักษรักษา
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดจนแก้ไขปัญหาคความยากจนในเชิงโครงสร้าง
ไปในเวลาเดียวกัน

๓. ความสำคัญของการเมืองภาคประชาชน

สำหรับความสำคัญของการเมืองภาคประชาชน ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันมากขึ้นว่า
การเมืองรัฐสภา หรือ การเมืองแบบผู้แทน หรือ การเมืองแบบตัวแทน กำลังลดบทบาทลง เพราะ
ตัวมันเองไม่พอเพียงที่จะตอบปัญหาทุกเรื่องแก่ผู้คนที่ตั้งน้้นการเมืองภาคประชาชนจึงทวีความสำคัญ
ขึ้นด้วยเหตุผลดังนี้คือ^๕

ประการที่หนึ่ง นักคิดเสรีนิยมใหม่เคยมีคำอธิบายว่า การเชื่อมโยงทางการเงิน วัฒนธรรม
การติดต่อข่าวสาร ทำให้เกิดความเป็นโลกเดียว หรือ โลกาภิวัตน์

แต่ในช่วงหลังเริ่มตระหนักกันว่าไม่มีทางเกิดโลกเดียวหรือวัฒนธรรมร่วมกัน
แบบตะวันตกครอบงำได้ โลกจะเป็นแบบหลังตะวันตกนิยม เป็นโลกาภิวัตน์หลายกระแส และ
ห้องถิ่นนิยมหลายกระแสเคล้ากัน บ่อยครั้งที่รัฐบาลของประเทศหรือแม้แต่องค์กรระหว่าง
ประเทศไม่สามารถจัดการกับความซับซ้อนหลากหลายได้ดีพอ จึงได้เกิดองค์กรนิรโทษกรรมสากล องค์กร
การช่วยเหลือแพทย์และอาหารข้ามพรมแดน กรีนพีซ การต่อต้านวัฒนธรรมอเมริกันภิวัตน์เป็น
เครือข่ายทั่วโลก ในอนาคตจะเกิดองค์กรสนับสนุนวัฒนธรรมศิลปะพื้นถิ่นขึ้นอีกมาก ปัจจุบัน องค์กร
NGO ระหว่างประเทศหรือ INGO ก็ถือเป็นกระแสใหญ่ที่มีบทบาทมากขึ้น

ภายในแต่ละประเทศเกิดกลุ่มความเชื่อ กลุ่มความคิด กลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลาย
ซับซ้อน ต่างฝ่ายต่างแสวงหาประโยชน์และความชอบธรรมให้กับตน จนการเมืองแบบตัวแทน และ
ระบบราชการ ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทั้งหมดต้องอาศัยการเมืองภาคประชาชน ขับเคลื่อนให้ความ
ขัดแย้งแตกต่างดังกล่าวลงตัวได้

ประการที่สอง ยุคใหม่สุดนี้เกิดสิ่งที่เรียกว่า กระบวนการถอดถอย คือ โลกถอย
จากความเชื่อเดิมและถอยจากกรอบอำนาจและปฏิบัติเดิม ๆ เช่น ความเป็นรัฐเริ่มถอยออกจากความ

^๕ธีรยุทธ บุญมี, Road Map ประเทศไทย, op.cit., pp. ๑๔-๑๗

เป็นชาติ ถอยออกจากอำนาจในการควบคุมอธิปไตยเหนือพรมแดนในบางเรื่อง เช่น รัฐในยุโรปเริ่ม ถอดออกจากความเป็นชาติตนและถอยอำนาจในการควบคุมสกุลเงินตราเดิม อำนาจในการตั้งภาษี การตรากฎหมายบางด้าน เช่น สิทธิมนุษยชน สภาพแวดล้อม จากอาณาเขตอธิปไตยเดิมของตนให้ แก่สหภาพยุโรป (EU)

ในส่วนของไทย รัฐบาลไทยก็กำลังถอยออกจากความเป็นรัฐของชาติไทยให้เป็นรัฐร่วม ของความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมไทย

องค์กรของรัฐ เช่น สถาบันการศึกษา แพทย์และสาธารณสุขก็กำลังตกอยู่ในกระบวนการนี้ เมื่อรัฐ องค์กร สถาบันของรัฐถูกถอดถอย สิ่งที่มาแทนมี ๒ ส่วน คือ ตลาดหรือภาคเอกชน กับ ภาคประชาชนตลาด ต้องการให้ธุรกิจเอกชนจัดการทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่การศึกษา แพทย์ พลังงาน สื่อสาร ส่วนภาคประชาชนต้องการให้ภาคสังคม ชุมชนเป็นผู้จัดการกิจการเหล่านั้น

ผู้ที่ต้องการให้ภาคสังคม ชุมชน ซึ่งควรจะเข้าใจวัฒนธรรมของประเทศไทยเอื้ออาทร ต่อคนไทยได้ดี ก็ควรสนับสนุนการเมืองภาคประชาชนให้เข้มแข็ง ให้สังคมเข้มแข็ง วัฒนธรรมหลากหลายและเข้มแข็ง เป็นที่น่าเสียดายที่องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งเริ่มต้นด้วยเจตนารมณ์ที่ดียิ่ง ถูกทำให้เป็นสามัญไปเกือบทุกองค์กร ซึ่งขัดแย้ง ต่อด้าน แย่งชิงอำนาจทั้งจากภายในตัวเองและ การแทรกแซงของภาคการเมือง ตั้งแต่ตัววุฒิสภาไปจนถึงกรรมการชุดต่าง ๆ อาทิ การสรรหา กสช.

ประการที่สาม การเมืองในโลกจะขยายจากการเมืองอำนาจไปสู่การเมืองวัฒนธรรม และสังคมมากขึ้น

การเมืองแบบผู้แทน เป็นการเมืองแนวเดิม หรือ การเมืองแบบเก่า ที่มุ่งเข้าสู่อำนาจ ซึ่งจะมีแรงกดดัน ๒ ทาง

ทางแรกเป็นกระแสหลักคือ เอื้อผลประโยชน์แก่ตลาดหรือภาคเอกชนโดยผ่านข้ออ้าง การเสริมความเติบโตทางเศรษฐกิจ อีกทางคือแรงกดดันให้เกิดความยุติธรรมทางสังคมมากขึ้น

ในอนาคตซึ่งอาจจะยังห่างไกลแต่ก็คืบใกล้เข้ามาเรื่อย ๆ ประชาชนจะเพิกเฉย ละทิ้ง การเมืองแบบเดิม หรือ การเมืองเก่าแบบผู้แทน และหันมาสนใจ สิ่งที่เรียกว่า “การเมืองทาง วัฒนธรรม” และ “การเมืองทางสังคม” มากขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากว่า ตลาดมีความสามารถที่จะ สนองความต้องการด้านแฟชั่น สุขภาพ บันเทิง วัฒนธรรมแก่คนได้กว้างขวาง และท่ามกลาง

กระบวนการโลกาภิวัตน์ รัฐเองก็ถูกมัดมือมัดเท้าจากทุนการเงินโลก เพียงสามารถดำเนินนโยบาย กว้าง ๆ ไม่สามารถสร้างระบบสวัสดิการหรือความสุขทางวัตถุแก่ประชาชนได้มาก คนจึงหันมาให้ความสำคัญกับการแสวงหาความหมาย ความต้องการของตัวเอง โดยผูกพันกับกลุ่มสัญลักษณ์หลาย ๆ กลุ่ม เพื่อสร้างตัวตน เพื่อการมีกลุ่มสังคม เพื่อการแข่งขันสถานะในสังคมหรือเศรษฐกิจมากขึ้นทุกที กลุ่มสัญลักษณ์นี้อาจเป็นชุมชนที่ใกล้ชิดกันหรือเป็นชุมชนที่ห่างไกลกัน เป็นเครือข่ายหลวม ๆ วิถีชีวิตของคนไทยปัจจุบันก็ถูกผูกติดใช้เวลากับกลุ่มสัญลักษณ์ดังกล่าวหลากหลาย เช่น เป็นสมาชิก ชมรมมวยจีน ชมรมแอโรบิกแดนซ์ ชมรมดนตรี เป็นแฟนคลับฟุตบอลแมนยูไนเต็ด เป็นสมาชิก พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น สนับสนุนการอนุรักษ์ป่าทุ่งใหญ่ ต่อสู้เพื่อสิทธิย่อย ๆ ทางสังคม ชุมชน วิถีชีวิต ฯลฯ

กล่าวอีกนัยหนึ่งความผูกพันจะกระจายไปอยู่กับสิ่งต่าง ๆ ที่หลากหลายมาก ความเป็นชาติจะลดความสำคัญลงโดยธรรมชาติ นัยสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ในอนาคตแม้การเมืองแบบตัวแทนจะยังมีอำนาจความชอบธรรมระดับประเทศอยู่ แต่พื้นที่เครือข่ายภายในและภายนอกประเทศของการเมืองทางสังคมวัฒนธรรมจะขยายตัวเพิ่มและกินพื้นที่ใหญ่กว่าการเมืองแบบตัวแทนในที่สุด

๔. ผลที่มีต่อการเมืองไทยโดยเฉพาะผลของการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคประชาชน

จากการดำเนินการของการเมืองภาคประชาชนที่มีการเคลื่อนไหวทั้งในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ปรากฏผลดังต่อไปนี้^๕

ในเชิงปริมาณ การเมืองภาคประชาชนที่เกิดขึ้นในการเมืองไทยปรากฏในรูปของการเดินขบวนของประชาชนในประเด็นต่าง ๆ (ยกเว้นการเคลื่อนไหวในรูปการประชุมสัมมนาและรณรงค์) จากสถิติที่มีการรวบรวมไว้ระหว่างปี ๒๕๓๓-๒๕๔๕ ปรากฏว่าก่อนเหตุการณ์พฤษภาทมิฬในปี ๒๕๓๓ มีจำนวน ๑๗๐ ครั้ง แต่หลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬในปี ๒๕๓๗ มีจำนวน ๗๓๗ ครั้ง ปี ๒๕๓๘ จำนวน ๖๘๓ ครั้ง และปี ๒๕๓๙ จำนวน ๗๗๒ ครั้ง

หลังการปฏิรูปการเมืองในปี ๒๕๔๐ การเดินขบวนของประชาชนในประเด็นต่าง ๆ มีจำนวน ๗๘๖ ครั้ง ปี ๒๕๔๓ จำนวน ๙๑๕ ครั้ง ปี ๒๕๔๔ จำนวน ๗๙๗ ครั้ง และข้อมูลล่าสุด

^๕ สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์, op.cit., pp. ๔๔๖-๔๔๗

ในระหว่าง ตุลาคม ๒๕๔๔-มิถุนายน ๒๕๔๕ มีจำนวน ๖๘๒ ครั้ง ปัญหาที่มีการชุมนุมเรียกร้องสำคัญ ๆ ได้แก่ ที่ทำกินการเกษตร กลุ่มผลประโยชน์/กลุ่มประกอบอาชีพ เจ้าหน้าที่ของรัฐ แรงงานสิ่งแวดล้อม คัดค้านโครงการของรัฐ สิทธิมนุษยชนและอื่น ๆ

ยังไม่รวมเรื่องร้องเรียนทางเอกสารและการเดินทางเข้าพบเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยตรง ตัวอย่างเช่น ในปี ๒๕๔๔ มีการร้องเรียนเอกสาร (รวมทาง E-mail) การเดินทางไปพบเจ้าหน้าที่ และหนังสือรายงานจากหน่วยงานรวม ๔๖,๕๐๖ ฉบับ

เมื่อเรียงลำดับพบว่า การร้องเรียนเป็นเรื่องเจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่ในอันดับแรก รองลงมา ได้แก่ ปัญหาสวัสดิการสงเคราะห์และสาธารณสุข สาธารณูปโภค กฎหมายและดำเนินคดีหนี้สิน และปัญหาการเกษตร^๖

หลังปฏิรูปการเมือง (๒๕๔๐-๒๕๔๕) การเมืองภาคประชาชนมีการขยายเป้าหมายไปว่าการต่อต้านคัดค้านและการกดดันให้รัฐตัดสินใจตามข้อเรียกร้อง ส่วนที่เห็นชัดและมีแนวโน้มเพิ่มจำนวนขึ้นคือการกดดันในเชิงนโยบายและกฎหมาย โดยทำประเด็นปัญหาให้เป็นเรื่องการเมืองและการผลักดันเป็นนโยบาย

ในแง่ของรูปแบบ รูปแบบการเมืองภาคประชาชนส่วนใหญ่คือความพยายามจะขอมีส่วนร่วมในกลไกของรัฐเพื่อเข้ามาแก้ปัญหาของนครูปแบบที่ทำมากที่สุดคือการตั้งคณะกรรมการรวมเพื่อแก้ไขปัญหา การขอให้มีการยกเลิกมติคณะรัฐมนตรี การขอให้แก้ไขกฎระเบียบเพื่ออำนวยความสะดวกแก้ปัญหา การขอให้มีนโยบายยึดปัญหาชาวบ้านเป็นตัวตั้ง (ไม่ใช่ยึดกฎหมายเป็นตัวตั้ง) การขอให้เปิดเผยข้อมูลหรือให้ยกเลิกโครงการพัฒนา ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน และสภาพแวดล้อม

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าที่ผ่านมาประชาชนแทบไม่มีการเรียกร้องหากระบวนการประชาธิปไตยเลย และต่างไม่ยอมรับผลการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมอีกด้วย (รัฐธรรมนูญมาตรา ๕๖)

ในแง่ของคุณภาพ โดยทั่วไปและส่วนใหญ่ การเมืองภาคประชาชนได้พัฒนาการเคลื่อนไหวให้ระบบดีขึ้น มีการใช้ความคิดวิจารณ์ญานมากขึ้น ขณะเดียวกันก็มีการสื่อสารข้อมูล

^๖ อ่านรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ใน ศูนย์บริการประชาชน สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (๒๕๔๒/๒๕๔๔) รายงานประจำปี ๒๕๔๒ รายงานประจำปี ๒๕๔๔ รัฐสภาสดข่าว หน้า ๖๐/๓๗

(ตัวปัญหา) สู่สาธารณะเพื่อการรับรู้และเข้าใจ มีการอ้างอิงกฎหมายโดยเฉพาะสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญมากขึ้น ผลทำให้สังคมโดยรวมลดระดับจากการมองว่าการเคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นการก่อความวุ่นวายหรือทำลายบรรยากาศการลงทุน และความมั่นคงลง คือลดระดับจากความไม่พอใจหรือไม่ชอบมาเป็นการเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย โดยสังคมยอมรับว่านั่นเป็นสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของบุคคลหรือเป็นเรื่องของสังคมหน่วยหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม การก่อรูปการเมืองภาคประชาชนที่เกิดขึ้นได้นำไปสู่การเผชิญหน้าและความรุนแรงเพิ่มขึ้น เช่น การใช้ความรุนแรงในการจัดการมวลชน (ใช้ฝูงสุนัขกัดมือบ่มสำหรับ) การเผชิญหน้าระหว่างชาวบ้านกับนายทุนเจ้าของที่ดินลำพูน การปิดล้อมหน่วยราชการ (ส่วนใหญ่โรงพักและที่ว่าการอำเภอ) และสำนักงานสรรพสามิต และที่ขยายตัวมากขึ้นคือการต่อแพ่ง (ไม่เชื่อไปปฏิบัติตาม) เช่น กรณีเงินตรา ชุมชน (เบี้ยกุดชุม) เหล้าพื้นบ้าน การบุกยึดที่ดินลำพูน และในอนาคต จะพากันปฏิเสธการชำระหนี้ธนาคารและหน่วยงานของรัฐ

ขณะเดียวกันมีการท้าทายระบบความเชื่อ เพื่อให้สังคมย้ายกระบวนทัศน์ใหม่ และสร้างวัฒนธรรมการเมืองใหม่ เช่น การสร้างเงื่อนไขให้น้ำท่วม (ความคิดเดิมคือแก้ปัญหาหน้าท่วม) ทำลายระบบนิเวศน์และฐานอาชีพ ดังกรณีการต่อสู้เพื่อสร้าง "ความหมายอย่างใหม่ทางการเมือง คือการเปิดเขื่อนปากมูลอย่างถาวร (ไม่ใช่ครึ่ง ๆ กลาง ๆ เปิด ๔ เดือน และปิด ๔ เดือน)

๕. ปัญหาอุปสรรคของรัฐธรรมนูญที่มีต่อการเมืองภาคประชาชน

การที่การเคลื่อนไหวของการเมืองภาคประชาชนปรากฏผลดังกล่าวข้างต้น ที่แม้จะมีพัฒนาการของการเคลื่อนไหวที่เป็นระบบดีขึ้น

แต่ก็มีการมองว่าการเคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นการก่อความวุ่นวายหรือทำลายบรรยากาศการลงทุน รวมทั้งการทำลายความมั่นคง ตรงนี้สาเหตุส่วนหนึ่งอาจจะสืบเนื่องมาจากรัฐธรรมนูญ จากการดำเนินการมาเป็นเวลา ๗ ปีกว่า ปรากฏว่าการเมืองไทยในช่วงเวลาดังกล่าวยังไม่สามารถเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง

การเมืองภาคประชาชน แม้จะมีผลของการเคลื่อนไหวหรือการดำเนินการที่ดูจะมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่ก็ยังไม่เป็นการเมืองภาคประชาชนตามแนวคิดของการเมือง

แนวใหม่ ทั้งนี้เพราะยังมีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการนำรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวมาใช้ โดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของพลเมือง ดังได้กล่าวมาแล้วว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยมีการรับรองสิทธิของประชาชนและสิทธิชุมชนในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องของการมีส่วนร่วมตัดสินใจและกระบวนการตัดสินใจอย่างไม่เคยมีมาก่อน ทั้งนี้เป็นไปตามแนวคิดของการเมืองแนวใหม่

แต่ในทางปฏิบัติ การมีส่วนร่วมและสิทธิชุมชนดูจะไม่ค่อยได้รับการเคารพ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการคัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหิน ๒ โรง ในประจวบคีรีขันธ์หรือกรณีอื่น ๆ อาทิ กรณีของสิทธิชุมชนต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การต่อสู้ในเรื่องของป่าชุมชน และ พ.ร.บ.ป่าชุมชน รวมทั้งเรื่องของสิทธิในการเดินขบวนประท้วงอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย

ที่เป็นเช่นนั้นอาจสืบเนื่องมาจากสาเหตุดังต่อไปนี้^๗

(๑) ข้อเท็จจริงประการหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองก็คือ ประชาชนตื่นตัวและมีการเรียนรู้สูงขึ้น ขณะที่ภาครัฐและภาคการเมืองเองปรับตัวยังไม่ทันต่อแนวคิดและบรรทัดฐานทางการเมืองใหม่ ๆ สภาวะทางจิตวิทยาของกลุ่มทางสังคมไม่ได้เปลี่ยนไปพร้อม ๆ กัน ในกรณีนี้จะเห็นว่าประชาชนมีความต้องการมีส่วนร่วมมากกว่าระดับของการรับรู้ข้อมูล และการแสดงความคิดเห็นในหลายกรณี ประชาชนเรียกร้องการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แต่กระบวนการมีส่วนร่วมที่ชัดเจนว่า “รัฐ” จะสามารถร่วมกับประชาชนในกระบวนการตัดสินใจทางนโยบายอย่างไรนั้นยังไม่มีรูปธรรมในทางปฏิบัติ

(๒) การบังคับใช้รัฐธรรมนูญเมื่อมาถึงเวลานี้ยังไม่สมบูรณ์ เนื่องด้วยยังคงมีกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญที่จะต้องบัญญัติออกมาให้ครบ โดยเฉพาะในช่วงนี้ประชาชนมีความตื่นตัวและมีความคาดหวังสูง

ขณะเดียวกันประชาชนและข้าราชการถือกฎหมายกันคนละฉบับ ประชาชนเริ่มยึดเอา

---

^๗ จันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว, “การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจและสังคม ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๐” การประชุมทางวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๔ ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ ถนนราชดำเนิน กรุงเทพฯ วันที่ ๘-๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๖, ๕ ปีของการปฏิรูปการเมืองตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่, ๒๕๔๖, หน้า ๒๘๑ ; สมคิด เลิศไพฑูรย์, “รัฐบาลหักฉีกกับการไม่ปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ” ใน เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, (บก.) รู้ทันหักฉีก, สำนักพิมพ์ขอคิดด้วยคน, ๒๕๔๗ หน้า ๑๕๔

กฎหมายรัฐธรรมนูญอ้างเพื่อให้รัฐปรับเปลี่ยนนโยบายให้สอดคล้องกับหลักการตามรัฐธรรมนูญ

ขณะเดียวกันข้าราชการถือกฎหมายเก่าที่อาจจะขัดกับหลักของรัฐธรรมนูญส่งผลให้เกิดปัญหาการขาดความเชื่อมั่น และการไม่เชื่อฟังกฎหมายที่เป็นปัญหาตามมา หากสถานการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นเรื่อย ๆ โดยไม่มีการแก้ไขผู้คนจะสูญเสียศรัทธาต่อระบบประชาธิปไตยในที่สุด

(๓) การมีส่วนร่วมของประชาชนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสิทธิที่รับรองโดยรัฐธรรมนูญนั้นเป็นจริงในทางปฏิบัติ ในหลายพื้นที่แรงงานไม่สามารถจัดตั้งสหภาพได้ ไม่ใช่เพราะกฎหมายห้าม แต่เป็นนโยบายของบริษัทที่รัฐบาลเองไม่ได้แสดงบทบาทแทรกแซง สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรบางอย่าง เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ คسึ่นวิทย์เพื่อการสื่อสารและการเรียนรู้ก็เป็นข้อจำกัดโดยปริยายของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

(๔) การใช้กลไกองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญยังไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากการคาดหวังของประชาชนที่ไม่สอดคล้องกับบทบาทขององค์กร องค์กรส่วนใหญ่ถูกจำกัดด้วยกรอบการบริหารจัดการที่ไม่เป็นอิสระเพียงพอจากระบบราชการ และการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรอิสระกับรัฐบาลไม่ชัดเจน

๖. บทสรุป

การเมืองไทยนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ เป็นต้นมา นักรัฐศาสตร์ต่างเห็นว่าในอนาคตน่าจะมีความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง ในแง่ของการเมืองเป็นการเมืองภาคประชาชนตามแนวคิดของ “การเมืองแนวใหม่” ที่ถือว่าประชาชนเป็นตัวแสดงหลัก ไม่ใช่ “การเมืองแนวเดิม” ที่ประชาชนเป็นเพียงผู้ดู หรือผู้ปฏิบัติตาม

เพราะตามแนวคิดของการเมืองแนวใหม่ ประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจทางการเมืองมากขึ้น เกี่ยวกับเรื่องนี้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๔๐ ก็สนับสนุนส่งเสริมการตัดสินใจทางการเมืองมากขึ้นของประชาชน

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับนี้อีกหลายมาตราที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นรูปธรรมในฐานะเป็นตัวแสดงหลัก

อาจจะมีคำถามว่าจำเป็นไหมที่การเมืองไทยต้องเป็นการเมืองภาคประชาชนตามแนวคิดของการเมืองแนวใหม่

คำตอบก็ต้องตอบว่าจำเป็น เพราะการเมืองไทยในปัจจุบันเป็นการเมืองแบบตัวแทน หรือการเมืองแบบประชาธิปไตยทางอ้อม เป็นการเมืองแบบธนาธิปไตยที่นักการเมืองมุ่งแต่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวในการดำเนินการทางการเมือง ผลทำให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันทางการเมืองเกิดขึ้นโดยทั่วไป

ประเด็นก็คือ อาจจะมีคำถามว่ามีความเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหนสำหรับการเมืองภาคประชาชนในการเมืองไทย

คำตอบในความคิดเห็นส่วนตัวคิดว่ามีความเป็นไปได้ที่การเมืองไทยจะเป็นการเมืองภาคประชาชนแม้จะต้องใช้ระยะเวลาอยู่บ้าง

ที่สำคัญก็คือ ถ้าการเมืองภาคประชาชนตามแนวคิดของการเมืองใหม่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติได้จริงย่อมมีผลดีที่เกิดขึ้นกับการเมืองไทยอย่างแน่นอน อาจจะมีคำถามถามว่าแล้วผลดีที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องอะไร

คำตอบผลดีที่เกิดขึ้นก็คือ จะทำให้การเมืองไทยต่อไปนี้เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง ในแง่ที่ประชาชนจะเป็นตัวแสดงหลักไม่ใช่ให้นักการเมืองอีกต่อไป

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน : ศึกษากรณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ดุสิต เวชกิจ

จุมพล ทนนิมพานิช**

รูปนรรต พรหมอินทร์***

ธโสธร ดู่ทองคำ****

ภัทรฤดี สุพัฒน์โสภณ*****

บทความนี้เป็นการสรุปย่อรายงานการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน : ศึกษากรณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ประจำปี 2546 แบ่งออกเป็นหัวข้อที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการศึกษาของสถาบันทรัพยากรของโลก (World Resources Institute) ป่าไม้ในโลกมีจำนวนลดลงไม่น้อยกว่าหกสิบล้านไร่ต่อปี ใน พ.ศ. 2533-2538 โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน

* รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

**รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

*** รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

**** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

***** นักวิจัยชำนาญการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

LIIRT

ประเทศกำลังพัฒนา อันมีสาเหตุมาจากการพัฒนาของรัฐ เช่น การสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ หรือ สาเหตุอื่น เช่น การขาดความเข้มงวดในการควบคุมบริษัทที่รับสัมปทาน การแสวงหาผลประโยชน์ จากป่าของผู้มีอำนาจรัฐ เป็นต้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิด ความแปรปรวนของอากาศหรือภาวะเรือนกระจก นำมาสู่ผลกระทบต่อมนุษย์ในอนาคต ในกรณีของประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่มีที่ตั้งอยู่ในเขตร้อน ป่าไม้จึงเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและ มีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม อาทิ การส่งเสริมความอุดมสมบูรณ์ในดิน การเป็นวัตถุที่ใช้ประโยชน์ใช้สอย การเป็นแหล่งอาหารและยา การเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และ การเป็นแหล่งรายได้ของประชาชน เป็นต้น ความสำคัญของป่าไม้ทำให้รัฐบาลไทยให้ความสำคัญ ด้วยการออกกฎหมายหลายฉบับ เพื่อคุ้มครองอนุรักษ์สงวนรักษาป่าไม้และสัตว์ป่า เช่น พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 เป็นต้น ทำให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ออกประกาศ ให้พื้นที่เหล่านี้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า รวมถึงการออกพื้นที่ป่า เพื่อการอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรีที่ต่อเนื่องมาอีก แต่พื้นที่ป่าไม้กลับมีจำนวนลดลงเหลือเพียงร้อยละ 26.02 หรือ จำนวน 83,450,623 ไร่ ใน พ.ศ. 2536

ความล้มเหลวในการจัดการอนุรักษ์พิทักษ์รักษาป่าไม้ในประเทศไทยมีสาเหตุสี่ประการ ประการแรก การขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการอนุรักษ์ป่าไม้ ซึ่งก็คือ กรมป่าไม้ ประการที่สอง การมีปัญหาคารบูกrukป่าไม้ ประการที่สาม ความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ จากป่าไม้ที่ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ประการที่สี่ โลกทัศน์หรือมุมมองของรัฐที่เน้นการแยกชุมชน ออกจากป่าซึ่งตรงกันข้ามกับความเป็นจริงที่ปรากฏในสังคมไทย ที่ชุมชนหรือคนกับป่าไม้ต่างอยู่ร่วมกันต่างด้อยที่ร่วมกัน ต่างด้อยที่ด้อยอาศัยและเอื้ออำนวยประโยชน์ร่วมกัน และความสำคัญของการ ชุมชนในการรักษาป่าไม้มีเพิ่มมากขึ้น รัฐจึงควรกำหนดแนวทางหลักเพื่อให้ประชาชนและองค์การ ประชาชนในท้องถิ่นต่างต้องมีส่วนร่วมในการจัดการป่าไม้ เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ให้การรับรองชุมชนในท้องถิ่นในการเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่หมายรวมถึงป่าไม้ด้วย

ด้วยเหตุนี้คณะผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นข้อมูลประกอบการดำเนินการในการจัดการป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและนำไปประยุกต์ใช้ในภาคอื่น และเป็นข้อมูลในด้านการวิจัย การเรียนการสอนในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาความเป็นมาของการมีส่วนร่วมของชุมชน และองค์กรชาวบ้านเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.3 เพื่อศึกษาประเด็นของการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือใน 4 ประเด็น คือ รูปแบบการมีส่วนร่วม ขั้นตอนการมีส่วนร่วม ลักษณะการมีส่วนร่วม และองค์ประกอบของผู้มีส่วนร่วม

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกประเภทของการวิจัยในหลายลักษณะร่วมกัน กล่าวคือ

3.1.1 การวิจัยเอกสารเพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3.1.2 การวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยด้านพื้นฐานของบุคคล ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคมของชุมชน และองค์กรชาวบ้าน ที่มีผลต่อการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน

3.1.3 การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อวิเคราะห์ถึงบริบทของการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3.2 พื้นที่ที่ทำการศึกษา ประกอบด้วย พื้นที่ป่าจำนวนทั้งสิ้น 19 แห่ง ประกอบด้วย

3.2.1 ป่าบ้านโคก อำเภอมือง จังหวัดมุกดาหาร

3.2.2 ป่าบ้านกกไฮ อำเภอดงเจริญ จังหวัดมุกดาหาร

3.2.3 ป่าโคกตลาดใหญ่ อำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

3.2.4 ป่าห้วยบง อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

- 3.2.5 ป่าโคกม่อนนาฮี-โคกภูพระ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น
- 3.2.6 ป่าบ้านข่าผักหนาม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
- 3.2.7 ป่าโนนใหญ่ กิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ
- 3.2.8 ป่าภูสิงกา อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย
- 3.2.9 ป่าภูสิงกา อำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม
- 3.2.10 ป่าวังคก-เขาข่าเลือด อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ
- 3.2.11 ป่าบ้านคำบอน อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร
- 3.2.12 ป่าบ้านเทวีญ-แก้งอะฮวน อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี
- 3.2.13 ป่าบ้านดอนหมุ อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี
- 3.2.14 ป่าบ้านชาด อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี
- 3.2.15 ป่าบ้านหนองเยาะ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
- 3.2.16 ป่าทาม อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.2.17 ป่าดงเค็ง อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.2.18 ป่าดงมะไฟ อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร
- 3.2.19 ป่าโคกใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

4 ข้อตกลงเบื้องต้น

การศึกษาครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกเฉพาะความสัมพันธ์ของปัจจัยทางด้านพื้นฐานของบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม ที่มีต่อขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน

5. ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย

เป็นระยะเวลาหนึ่งปี ตั้งแต่เดือนมกราคม 2546 ถึงเดือนธันวาคม 2546

6. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การมีส่วนร่วม คือ การร่วมในกิจกรรมลักษณะต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน
ชุมชน คือ ปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรที่อยู่อาศัยในพื้นที่ป่าชุมชน
ป่าชุมชน คือ ป่าที่ชาวบ้านร่วมกันอนุรักษ์ไว้เพื่อใช้ประโยชน์โดยมีการจัดตั้งเป็น

คณะกรรมการป่าชุมชน การกำหนดกติกา ระเบียบ และกำหนดเขตแดน จนเป็นที่ยอมรับของชุมชน
ใกล้เคียง

การจัดการทรัพยากรป่าชุมชน คือ การใช้ทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนอย่างเหมาะสม

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม คือ ปัจจัยด้านพื้นฐานของบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ
ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม

ปัจจัยด้านพื้นฐานของบุคคล หมายถึง เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพในครัวเรือน
สถานภาพการสมรส และการประกอบอาชีพ

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ หมายถึง รายได้ รายจ่าย การมีพื้นที่ถือครอง แรงงานในครอบครัว
ทรัพย์สิน และหนี้สิน

ปัจจัยด้านสังคม หมายถึง ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน สถานภาพในหมู่บ้าน/ชุมชน
การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในชุมชน/สังคม การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในชุมชน/สังคม และ
การติดต่อกับบุคคลภายนอก

ปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม หมายถึง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน ความรู้ความ
เข้าใจเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน และความคาดหวังผลตอบแทนจากการจัดการทรัพยากร
ป่าชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน หมายถึง รูปแบบการ
มีส่วนร่วม ขั้นตอนการมีส่วนร่วม ลักษณะการมีส่วนร่วม และองค์ประกอบของผู้มีส่วนร่วม

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมโดยตรง การมีส่วนร่วมโดยผ่านกลุ่ม/องค์กร
ชุมชน และการมีส่วนร่วมโดยผ่านตัวแทน

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม หมายถึง การสำรวจขั้นต้น การศึกษาเพื่อจัดลำดับความสำคัญ
การแสวงหาและกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา การปฏิบัติตามโครงการและการประเมินโครงการ

ลักษณะการมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมแสดงความคิดเห็น การร่วมสละทรัพยากร
วัสดุ ร่วมสละแรงกายและร่วมสละเวลา

องค์ประกอบของผู้มีส่วนร่วม หมายถึง ผู้นำ แกนนำ สมาชิกองค์กร/กลุ่ม
และประชาชนทั่วไป

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

7.1 เพื่อนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยมาเป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้สอดคล้องกับสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้านเป็นหลัก

7.2 เพื่อเสนอแนวทางในการส่งเสริมหรือหาวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหาหรือผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในรูปของการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้าน

7.3 สามารถนำข้อมูลที่ได้รับไปพัฒนา ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และนำไปประยุกต์กับการจัดการทรัพยากรด้านอื่น ๆ

7.4 เพื่อนำความรู้ที่ได้รับจากผลการวิจัยไปประกอบการเรียบเรียงเอกสารการสอน ชุดวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

8. หน่วยงานที่คาดว่าจะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

8.1 กรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพรรณพืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

8.2 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

8.3 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

8.4 สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ และสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และสถาบันการศึกษาอื่นที่เกี่ยวข้อง

9. วิธีดำเนินการวิจัย

9.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดที่สำคัญในการวิจัย ประกอบด้วย

(1) ตัวแปรอิสระ คือ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้าน แบ่งออกเป็นสี่ปัจจัย คือ

(1.1) ปัจจัยพื้นฐานของบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพในครัวเรือน สถานภาพสมรส และการประกอบอาชีพ

(1.2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ รายจ่าย การมีพื้นที่ถือครอง แรงงาน ในครอบครัว ทรัพย์สิน และหนี้สิน

(1.3) ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน สถานภาพใน หมู่บ้าน/ชุมชน การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรชุมชน/สังคม การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรใน ชุมชน/สังคม และการติดต่อกับบุคคลภายนอก

(1.4) ปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน และความคาดหวังผลตอบแทนจากการ จัดการทรัพยากรป่าชุมชน

(2) ตัวแปรตาม คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน แบ่งออกเป็นสี่ประเด็น คือ

(2.1) รูปแบบการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมโดยตรง การมีส่วนร่วมโดย ผ่านกลุ่ม/องค์กรชุมชน และการมีส่วนร่วมโดยผ่านตัวแทน

(2.2) ขั้นตอนการมีส่วนร่วม ได้แก่ การสำรวจขั้นต้น การศึกษาเพื่อจัดลำดับ ความสำคัญของปัญหา การแสวงหาและกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา การปฏิบัติตามโครงการ และการประเมินโครงการ

(2.3) ลักษณะการมีส่วนร่วม ได้แก่ การร่วมแสดงความคิดเห็น การร่วมสละ ทรัพยากรและวัสดุ การร่วมสละร่างกาย และร่วมสละเวลา

(2.4) องค์ประกอบของผู้มีส่วนร่วม ได้แก่ ผู้นำ แกนนำ สมาชิกขององค์กร/กลุ่ม และประชาชนทั่วไป

9.2 ระเบียบวิธีและขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

(1) ประชากร ประชากรในการวิจัย คือ ชาวบ้านและองค์กรชาวบ้านที่มีการจัดการ ทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 19 จังหวัด

(2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ที่มาจากสมาชิกองค์กรต่าง ๆ ที่มีเป็นจำนวนมาก และได้เลือกตัวอย่างจากกลุ่มนี้มาเป็นผู้ให้ข้อมูล โดยวิธีการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 19 องค์กร ในพื้นที่ 12 จังหวัด โดยทำการสนทนากลุ่มกับผู้นำ องค์กร องค์กรละอย่างน้อย 3 คน และสัมภาษณ์ชาวบ้านในหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 15-30 คน ได้

จำนวนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลของชาวบ้านรวมทั้งสิ้น 537 คน

(3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็นสองชุด คือ ชุดที่หนึ่ง แบบสัมภาษณ์ชาวบ้าน เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ที่แบ่งออกเป็น ส่วนนำ เช่น ท่าเลที่ตั้ง คำจำกัดความของทรัพยากรป่าชุมชน เป็นต้น และส่วนเนื้อหาที่แบ่งออกเป็น ตอนที่หนึ่ง คำถามส่วนบุคคลของผู้ที่ให้สัมภาษณ์ และตอนที่สอง คำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน เป็นต้น

ชุดที่สอง แบบสนทนากลุ่ม ใช้ทำการสนทนากับผู้นำ แกนนำชาวบ้าน เป็นแบบมีโครงสร้าง แบ่งออกเป็นส่วนนำ ที่เป็นข้อมูลทั่วไปขององค์กรชาวบ้าน ที่ตั้ง วันที่สัมภาษณ์ เป็นต้น และส่วนเนื้อหา อันประกอบด้วย ประวัติความเป็นมา การจัดการป่าชุมชน สภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ

(4) การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นการศึกษาจากเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดประเด็นการ สัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม การสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่มจากประเด็นที่กำหนด และ นำแบบสัมภาษณ์ไปทดสอบกับชาวบ้านและองค์กรชาวบ้านในพื้นที่ป่าชุมชน อำเภอเมืองและอำเภอ แก่งคอย จังหวัดสระบุรี ในวันที่ 22-26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 และปรับแก้ไขแบบสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มภายหลังการทดสอบให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลจริง

(5) การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเริ่มจากการทำหนังสือถึงอธิบดีกรมป่าไม้ เพื่อขอความ อนุเคราะห์ให้เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ในจังหวัดพื้นที่เป้าหมาย 12 จังหวัด เป็นผู้ช่วยนักวิจัย ประสานงาน กับส่วนป่าชุมชน และสำนักงานป่าไม้จังหวัดเพื่อคัดเลือกหมู่บ้านที่มีการจัดการป่าชุมชน และมีการจัด ตั้งองค์กรชาวบ้านเพื่อดูแลรับผิดชอบการจัดการป่าชุมชน ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่เป็นผู้ช่วย นักวิจัยในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัยเป็นเวลาห้าเดือน ทั้งการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ชาวบ้าน หลังจากนั้นจัดสัมมนาเพื่อวิพากษ์ผลการวิจัยในวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมแก่น อินทร์ จังหวัดขอนแก่น ที่ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน และผู้เข้าร่วมสัมมนาประกอบ

ด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดขอนแก่น ป่าไม้จังหวัด เจ้าหน้าที่ป่าชุมชนจากจังหวัดเป้าหมาย 12 จังหวัด ผู้นำองค์กรชาวบ้านที่รับผิดชอบ การดำเนินงานป่าชุมชนในพื้นที่ที่เก็บข้อมูล 19 คน นักวิชาการด้านป่าชุมชน 6 คน ชาวบ้านที่ทำ หน้าที่เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน รวมทั้งสิ้น 45 คน เพื่อนำผลที่ได้มาประกอบการเขียนรายงาน การวิจัยให้มีความสมบูรณ์และไปปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้น

10. ความเป็นมาและการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้าน

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลความเป็นมาและการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้าน สรุปได้ว่า ป่าชุมชนทั้งสิบเก้าแห่งในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่เป็นป่าชุมชนที่ชาวบ้าน ริเริ่มจัดตั้งขึ้นซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2520 และมีการจัดตั้งมากใน พ.ศ. 2532-2544 รองลงมา คือ ป่าไม้ที่มีอยู่เดิม และเป็นป่าที่ภายนอกเข้ามาส่งเสริม นอกจากนี้ในบางแห่งยังเป็นการผสมผสาน ระหว่างป่าดั้งเดิมกับป่าที่ชาวบ้านริเริ่มขึ้น และป่าที่ชาวบ้านริเริ่มและองค์กรภายนอกให้การสนับสนุน ป่าชุมชนทั้งหมดล้วนแล้วแต่เป็นป่าที่มีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบ โดยมี หน่วยงานที่ร่วมจัดการทั้งจากแกนนำชาวบ้าน หน่วยงานจากภาครัฐ เอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ขนาดของพื้นที่ป่ามีตั้งแต่น้อยที่สุดเพียง 75 ไร่ ในป่าบ้านคำบอน จ. สกลนคร ไปจนถึงมากที่สุด 11,300 ไร่ในป่าบ้านโคก จังหวัดมุกดาหาร ส่วนใหญ่เป็นป่าเต็งรัง ป่าผลมระหว่างป่าเต็งรังกับป่าเบญจพรรณ เป็นต้น วัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งป่าชุมชน คือ การเป็นแหล่งอาหาร การเป็นแหล่งสมุนไพร การ เป็นแหล่งไม้ใช้สอย เป็นทำเลเลี้ยงสัตว์ และเป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติ เป็นต้น

ประเด็นสำคัญของความเป็นมาและการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้าน แบ่งออกเป็น

(1) สภาพทั่วไปและสภาพปัญหาต่อการจัดตั้งป่าชุมชน

พื้นที่ป่าชุมชนที่ศึกษาแต่เดิมที่ส่วนใหญ่เป็นป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่สาธารณประโยชน์ ต่อมามีการบุกรุกเพื่อนำที่ดินมาทำการเกษตรกรรม โดยเฉพาะการปลูกพืชเชิงเดี่ยว การเลี้ยงสัตว์ หรือ อื่นใด จนก่อให้เกิดความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากร การเข้าหาผลประโยชน์ของนายทุนด้วยการ ขอสัมปทาน การเกิดไฟป่า ทำให้พื้นที่ป่าไม้เสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว เช่น ป่าชุมชนโนนใหญ่ ป่าห้วยบง ป่าแก้งอะฮวน-บ้านเทวัญ และป่าชุมชนโคกใหญ่ เป็นต้น

(2) การจัดตั้งป่าชุมชน

สาเหตุของการจัดตั้งป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มาจากความต้องการของชาวบ้านที่ต้องการฟื้นฟูป่าชุมชนภายหลังจากที่มีการทำลายไปมาก เพื่อให้มีความอุดมสมบูรณ์ และเพื่อให้ชาวบ้านใช้ประโยชน์ในการเป็นแหล่งอาหาร สมุนไพร ไม้ใช้สอย การศึกษาทางธรรมชาติ และการท่องเที่ยว เป็นต้น แกนนำในการจัดตั้งส่วนใหญ่ประกอบด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรืออดีตกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่จากภาครัฐและเอกชน ที่สร้างสำนึกและชักชวนให้ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญของป่าไม้และนำมาสู่การจัดตั้งป่าชุมชนในที่สุด ตัวอย่างเช่น ป่าชุมชนดงมะไฟ ป่าชุมชนโนนใหญ่ ป่าชุมชนวังคก-เขาชำเลียด ป่าโคกม่อนนาฮี-โคกภูพระ แลป่าชุมชนโคกใหญ่ เป็นต้น

(3) การจัดองค์กรและการรวมกลุ่มของชุมชน

ป่าชุมชนเกือบทุกแห่งมีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน ที่มีคณะกรรมการประมาณ 10-20 คน ทำหน้าที่ดูแลรักษาป่า โดยมีกรรมการมาจากผู้นำในหมู่บ้านรอบป่าชุมชน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้แทนบ้าน เป็นต้น มีการจัดแบ่งความรับผิดชอบออกเป็นฝ่าย เช่น ฝ่ายบริหาร ฝ่ายป้องกันไฟป่า ฝ่ายลาดตระเวน ฝ่ายจัดหาพันธุ์ไม้ และฝ่ายประชาสัมพันธ์ เป็นต้น ตัวอย่าง เช่น ป่าโนนใหญ่ ป่าชุมชนห้วยบง ป่าชุมชนแก้งอะสวนและป่าชุมชนบ้านเทวัญ เป็นต้น

(4) การจัดการป่าชุมชน

(4.1) การมีส่วนร่วมและการให้ความร่วมมือของราษฎรในการจัดการป่าชุมชน

คณะกรรมการป่าชุมชนเกือบทุกแห่งมีการประชุมปรึกษาหารือเพื่อวางแผนร่วมกัน และกำหนดกิจกรรมในการจัดการป่าชุมชนการดำเนินการตามกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นไปตามแผนที่กำหนด เช่น การปลูกป่าเสริมเพิ่มเติม การจัดทำแนวเขตป่า เป็นต้น มีการกำหนดกฎระเบียบและการลงโทษในการใช้ประโยชน์จากป่าไม้และมีการควบคุมติดตามประเมินผลการจัดการป่าของคณะกรรมการป่าชุมชน ตัวอย่าง เช่น ป่าชุมชนภูขวาง ป่าโนนใหญ่ ป่าห้วยบง ป่าชุมชนโคกม่อนนาฮี-โคกภูพระ ป่าชุมชนบ้านดอนหมู ป่าชุมชนโคกใหญ่ เป็นต้น

(4.2) การสนับสนุนในการจัดการป่าชุมชน

การสนับสนุนการจัดการป่าชุมชนมาจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานป่าไม้จังหวัด สำนักงานประมงจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นต้น และหน่วยงานภาคประชาชน เช่น องค์การพัฒนาเอกชน เป็นต้น เพื่อสนับสนุนในด้าน

งบประมาณ การแนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่าไม้ การปรึกษาด้านการจัดการ การฝึกอบรม การดำเนินการกับผู้บุกรุกครอบครองป่าให้ออกจากป่า การสร้างอ่างเก็บน้ำในพื้นที่ป่าเพื่อกักเก็บน้ำในฤดูแล้ง และการออกกฎหมายเพื่อรองรับกับการจัดการป่าชุมชน เป็นต้น ตัวอย่างเช่น ป่าชุมชนดงมะไฟ ป่าชุมชนวังคก-เขาข่าเลือด ป่าชุมชนภูขวาง ป่าชุมชนโคกม่องนาฮี-โคกภูพระ เป็นต้น รวมทั้งมีการประสานความร่วมมือกับองค์การภายนอกเพื่อแก้ปัญหาชุมชนด้วย

(5) สภาพปัจจุบันภายหลังการจัดตั้งป่าชุมชน

ภายหลังการจัดตั้งป่าชุมชน สภาพป่ากลับมีความอุดมสมบูรณ์นับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ต้นไม้ขึ้นหนาแน่น มีขนาดใหญ่ขึ้น มีการกลับมาของสัตว์ป่าบางชนิดที่เคยสูญพันธุ์ มีแหล่งอาหารแห่งใหม่ ทำให้สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนกลับมามีสภาพที่ดีขึ้น การเกิดไฟป่าน้อยลง และลดอุทกภัยที่เกิดขึ้นด้วย ตัวอย่างเช่น ป่าชุมชนดงมะไฟ ป่าห้วยบง ป่าโคกม่องนาฮี-โคกภูพระ ป่าชุมชนดอนหมู ป่าชุมชนโคกใหญ่ เป็นต้น

(6) การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

การใช้ประโยชน์แบ่งออกเป็นสองประเภท คือ การใช้ประโยชน์ทางตรง ที่สำคัญคือการใช้เป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติ การเก็บหาของป่า เช่น สมุนไพร ไม้ใช้สอย เป็นต้น และ การใช้ประโยชน์ทางอ้อม เช่น การเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเป็นแหล่งซับน้ำของหมู่บ้าน การเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นต้น

(7) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

(7.1) สภาพปัญหาปัจจุบันที่ยังมีอยู่ ปัญหาที่สำคัญ เช่น การขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินงาน การลักลอบตัดไม้จากชาวบ้านใกล้เคียง การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อการทำกิน การขาดความร่วมมือและเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ การขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐอย่างจริงจัง การขาดหลักวิชาการในการจัดการพื้นที่ป่า ความขัดแย้งและแตกแยกภายในกลุ่ม เป็นต้น

(7.2) การแก้ไขปัญหของราษฎร ที่สำคัญ เช่น การของบประมาณจากกรมป่าไม้ การแจ้งเจ้าหน้าที่ของรัฐให้เข้ามาดูแล การประกาศเขตแนวป่าอย่างชัดเจน การกำหนดกฎระเบียบของป่าอย่างชัดเจน การจับกุมผู้กระทำความผิด การจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์และรักษาป่าการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจการควบคุมพื้นที่ที่ถูกบุกรุกให้อยู่ในขอบเขตเดิม เป็นต้น

(7.3) ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาป่าชุมชนในอนาคต ส่วนใหญ่แล้วต้องการให้ทางราชการจัดสรรงบประมาณเพื่อนำมาดำเนินการป่าชุมชน และพัฒนาป่าชุมชนให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งท่องเที่ยว มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือจากทุกฝ่าย การจัดสรรงบประมาณของราชการเพื่อเป็นค่าตอบแทนแก่คณะกรรมการ การสนับสนุนอย่างจริงจังจากหน่วยงานของรัฐ การกำหนดมาตรการที่เข้มงวดในการลงโทษผู้กระทำผิด การจัดทำแนวเขตป่าให้ชัดเจน เป็นต้น

11. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้าน

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้านที่พิจารณาจากปัจจัยพื้นฐานของบุคคล ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยทางด้านสังคม และปัจจัยทางด้านจิตวิทยาสังคม พบว่า ในด้านปัจจัยพื้นฐานของบุคคล ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 หรือเทียบเท่า มีสถานภาพสมรส เป็นหัวหน้าครอบครัว และประกอบอาชีพทำนา ในปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่มีรายได้และรายจ่าย 10,001-30,000 บาทต่อปี มาจากการทำนา รับจ้าง ค่าขาย และอื่น ๆ มีที่ดินถือครองเป็นของตนเอง มีแรงงานในครอบครัว 1-2 คน มีทรัพย์สิน เช่น บ้านพัก ที่ดิน รถจักรยานยนต์ รถโกนา สัตว์เลี้ยง เช่นไก่ เป็ด กระจับปี่ เป็นต้น เครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์ เครื่องเสียง เป็นต้น มีการกู้หนี้ยืมสินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารออมสิน และกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น ในปัจจัยด้านสังคม ส่วนใหญ่เป็นผู้อยู่ในชุมชน 41-50 ปี เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มป่าชุมชนมากที่สุด ส่วนใหญ่ถือเป็นหน้าที่ที่ต้องเข้าร่วมประชุมและชอบการติดต่อภายนอก เพื่อต้องการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ใหม่ การหาแนวทางในการประกอบอาชีพ การสร้างเครือข่ายชุมชนให้เพิ่มมากขึ้น และปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนว่าเป็นป่าที่ชาวบ้านร่วมกันอนุรักษ์ การเป็นป่าที่มีการจัดตั้งคณะกรรมการดูแล มีการวางกฎระเบียบและกติกา เป็นป่าที่ควรอนุรักษ์เพื่อประโยชน์ในระยะยาวด้วยการจัดสรรการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม เป็นต้น ซึ่งผู้ให้ข้อมูลให้ความเห็นว่าควรมีการดำเนินการในทุกประเด็นและส่วนใหญ่เคยเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนเพราะเล็งเห็นความสำคัญของป่าชุมชน

12. ประเด็นของการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้าน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้าน พบว่า รูปแบบของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงเป็นส่วนใหญ่ รองลงมา คือ การมีส่วนร่วมโดยผ่านตัวแทน ขั้นตอนที่เข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด คือ ขั้นตอนการปฏิบัติตามโครงการ เช่น การปลูกต้นไม้เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรป่าชุมชน เป็นต้น ลักษณะของการเข้าร่วม เป็นการร่วมสละเวลามากที่สุด รองลงมา คือ การร่วมสละแรงกาย ร่วมแสดงความคิดเห็น และร่วมสละทรัพยากรตามลำดับ ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นประชาชน รองลงมา คือ สมาชิกขององค์กร/กลุ่ม

เมื่อพิจารณาจากความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอน พบว่า

ในขั้นตอนกิจกรรมการปลูกต้นไม้เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรป่าชุมชน ปัจจัยพื้นฐานของบุคคลที่สำคัญ จะประกอบด้วยบุคคลที่มีความแตกต่างด้านอายุ สถานภาพสมรส และการประกอบอาชีพ ในการเข้าร่วมกิจกรรม ส่วนปัจจัยด้านเศรษฐกิจ มีเพียงปัจจัยประการเดียวที่มีผล คือ ความแตกต่างของรายได้เฉลี่ยของครอบครัว ขณะที่ปัจจัยทางด้านสังคมมีสี่ประการ ประกอบด้วย สถานภาพของบุคคลในหมู่บ้าน/ชุมชน เช่น เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายก อบต. สมาชิกสภา อบต. เป็นต้น การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในชุมชน/สังคม การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในชุมชนสังคม และการติดต่อกับบุคคลภายนอก ในปัจจัยด้านจิตวิทยา การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมปลูกป่าเพราะเห็นว่าเป็นป่าที่ชาวบ้านร่วมกันอนุรักษ์เพื่อใช้ประโยชน์ มีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนเข้ามาดูแล มีการวางกฎระเบียบหรือกติกาไว้ และยังประโยชน์ให้กับชุมชนในระยะยาวได้

ในขั้นตอนของการเข้าร่วมกิจกรรมการบำรุงรักษาทรัพยากรป่าชุมชน พบว่า ปัจจัยพื้นฐานที่มีส่วนสำคัญในการเข้าร่วมในกิจกรรมมีสามประการ คือ ความแตกต่างทางด้านรายได้จากการประกอบอาชีพรวมต่อปี ความแตกต่างรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อปี ความแตกต่างของการมีพื้นที่ครอบครอง และความแตกต่างของจำนวนแรงงานในครอบครัว ส่วนปัจจัยทางด้านสังคม ที่สำคัญคือ สถานภาพในหมู่บ้าน/ชุมชน การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในชุมชน/สังคม การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในชุมชน/สังคม และการติดต่อกับบุคคลภายนอก ในปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม คือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน โดยเห็นว่าเป็นป่าที่ชาวบ้านร่วมกันอนุรักษ์เพื่อใช้ประโยชน์ มีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนเข้ามาดูแล มีการวางกฎระเบียบหรือกติกาไว้ เป็นประโยชน์ในการรักษาความสมดุลและความยั่งยืนของธรรมชาติ เป็นต้น

ในขั้นตอนการเข้าร่วมกิจกรรมทำแนวกันไฟและดับไฟป่าในป่าชุมชน พบว่า ปัจจัยพื้นฐานของบุคคล ที่สำคัญ คือ ความแตกต่างระหว่างเพศ อายุ สถานภาพในครอบครัว เช่น เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้แทนครอบครัว เป็นต้น สถานภาพสมรส และการประกอบอาชีพ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ คือ ความแตกต่างทางด้านรายได้จากการประกอบอาชีพรวมต่อปี ที่แบ่งออกเป็นกลุ่มที่มีรายได้มากกว่า 50,001 บาท และน้อยกว่า 50,000 บาท และจำนวนแรงงานในครอบครัว ส่วนปัจจัยทางด้านสังคม คือ สถานภาพในหมู่บ้านหรือชุมชน การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในชุมชน/สังคม การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในชุมชน/สังคม และการติดต่อกับบุคคลภายนอก และปัจจัยทางจิตวิทยาสังคม คือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนว่าเป็นป่าที่ชาวบ้านร่วมกันอนุรักษ์ไว้เพื่อใช้ประโยชน์ การมีคณะกรรมการป่าชุมชนเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ เป็นต้น

13. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

13.1 สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน : ศึกษากรณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

ในวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่ง เพื่อศึกษาความเป็นมาของการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้านเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการศึกษาพบว่า ป่าชุมชนส่วนใหญ่แต่เดิมเคยเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ แต่การบุกรุกของเกษตรกร การลักลอบตัดไม้ของชาวบ้านและนายทุนเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการจัดตั้งป่าชุมชนขึ้น เพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ของป่าให้กลับคืนมา อันจะยังประโยชน์ให้กับชุมชนในระยะยาว โดยมีผู้นำทั้งที่เป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ต่างเป็นส่วนสำคัญในการจัดตั้งป่าชุมชน และเป็นที่มาของการจัดตั้งองค์กรชาวบ้านเพื่อดูแลป่าชุมชน ที่ประกอบด้วยผู้นำหมู่บ้านรอบป่า ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้แทนชาวบ้าน ทำหน้าที่ดูแลป่า คณะกรรมการป่าชุมชนแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบออกเป็นฝ่าย เช่น ฝ่ายบริหาร ฝ่ายป้องกันไฟป่า ฝ่ายลาดตระเวน ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายหาพันธุ์ไม้ เป็นต้น คณะกรรมการมีหน้าที่ในการวางแผนดำเนินการ กำหนดกิจกรรมในการจัดการป่าชุมชน การประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน เป็นต้น นอกจากนี้หน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนต่างให้การสนับสนุนการจัดการป่าชุมชน เช่น สำนักงานป่าไม้จังหวัด สำนักงานป่าไม้เขต สนับสนุนพันธุ์กล้าไม้ ป้ายป่าชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชนสนับสนุนงบประมาณและความรู้ทางวิชาการ

เป็นต้น ผลจากการดำเนินงานทำให้ป่าชุมชนมีความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น พื้นที่ป่าไม้ที่ถูกทำลายก็กลับมีความอุดมสมบูรณ์ดังเดิม ทำให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากป่าอย่างถ้วนหน้า แต่กระนั้นปัญหาที่สำคัญ คือ การขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินงาน การลักลอบตัดไม้ในป่าของชาวบ้าน การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำกิน เป็นต้น

ในวัตถุประสงค์ข้อที่สอง เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลของปัจจัยในแต่ละด้าน อันประกอบด้วย ปัจจัยพื้นฐานของบุคคล ที่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 41-50 ปี จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หรือเทียบเท่า เป็นหัวหน้าครอบครัว มีสถานภาพสมรส และประกอบอาชีพทำนา ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เป็นบุคคลที่ประกอบอาชีพทำนา รับจ้าง ค้าขาย และอื่น ๆ ส่วนใหญ่มีรายได้และรายจ่ายประมาณ 10,001-30,000 บาทต่อปี มีที่ดินเป็นของตนเอง มีแรงงานในครอบครัว 1-2 คน มีทรัพย์สินที่สำคัญ คือ บ้านพักที่ดิน รถจักรยานยนต์ รถไถนาเดินตาม เป็นต้น มีสัตว์เลี้ยง และมีแหล่งกู้ยืมจากธนาคารของรัฐ เป็นต้น และปัจจัยด้านสังคม ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชน 41-50 ปี มีสถานภาพเป็นสมาชิกของกลุ่ม/ชมรม/องค์กร เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มป่าชุมชนมากที่สุด และปัจจัยด้านจิตวิทยาที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญกับป่าชุมชนว่าเป็นป่าที่ชาวบ้านร่วมกันอนุรักษ์เพื่อใช้ประโยชน์ มีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนขึ้นมาดูแลรักษา มีการวางกฎระเบียบเพื่อการใช้ประโยชน์ เป็นต้น

ในวัตถุประสงค์ข้อที่สาม เพื่อศึกษาประเด็นของการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รูปแบบของการเข้ามีส่วนร่วมแบ่งออกเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรง เช่น การประชุมปรึกษาหารือในการแสดงความคิดเห็น ร้องลงมา คือ การมีส่วนร่วมผ่านตัวแทน และโดยผ่านกลุ่ม/องค์กรชุมชน ตามลำดับ ขั้นตอนที่เข้าร่วมมากที่สุด คือ ขั้นตอนการปฏิบัติตามโครงการ เช่น การเข้าร่วมโครงการปลูกต้นไม้เพื่อฟื้นฟูป่าชุมชน เป็นต้น ลักษณะของการเข้าร่วมเริ่มจากการสละเวลา การสละแรงกาย การร่วมแสดงความคิดเห็น และการร่วมสละทรัพยากร ตามลำดับ และปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลต่อขั้นตอนการมีส่วนร่วมทั้งขั้นตอนการเข้าร่วมกิจกรรมการปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูป่าชุมชน ขั้นตอนเคยเข้าร่วมกิจกรรมการบำรุงรักษาทรัพยากรป่าชุมชน และขั้นตอนการเข้าร่วมกิจกรรมทำแนวกันไฟและดับไฟป่าในป่าชุมชน

13.2 การอภิปรายผลการวิจัย

(1) ความเป็นมาของการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้านเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการศึกษาพบว่าสาเหตุของการจัดตั้งป่าชุมชนมาจากการตระหนักของชาวบ้านที่เห็นว่าป่าชุมชนถูกทำลายลงไปมาก จึงต้องการฟื้นฟูสภาพป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์ดังเดิม และกลายเป็นที่มาของการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนทั้งในด้านรูปแบบ ขั้นตอน ลักษณะการมีส่วนร่วม และองค์ประกอบของการมีส่วนร่วม การที่ชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วม เป็นเพราะความต้องการผลประโยชน์จากป่า ความเดือดร้อนจากการไม่มีป่า และความศรัทธาและความเกรงใจต่อผู้ที่มาชักชวนที่มักเป็นผู้อาวุโส เป็นต้น การเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมาจากกรอบการมองห้ากรอบใหญ่^๑ ประกอบด้วย กรอบการมองป่าชุมชนในมิติวัฒนธรรม ในบริบทของการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ในมิติหรือบริบทว่าป่าชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของระบบทรัพย์สินร่วมของชุมชนที่เน้นหลักการของสิทธิการใช้และพันธะรับผิดชอบในการดูแลรักษา ในฐานะเป็นขบวนการทางสังคมเพื่อต่อต้านการแทรกแซงจากภายนอกและการปรับตัวของชุมชนในบริบทและสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง และในบริบทของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และระบบนิเวศ

(2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

(2.1) ปัจจัยพื้นฐานของบุคคลและปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยทางด้านพื้นฐานของบุคคลและปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ชุมชน และองค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน

(2.2) ปัจจัยด้านสังคม

สมาชิกที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลานานและเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรมหรือ

^๑ โปรดอ่านรายละเอียดใน ยศ สันตสมบัติ มานุษยวิทยาไทยกับงานวิจัยภาคสนามและในปริศนา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล (บรรณาธิการ) คนใน : ประสบการณ์ภาคสนามของนักมานุษยวิทยาไทย กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์ ๒๕๔๕ หน้า ๙๗-๙๘

องค์กรจะมีส่วนร่วมมากที่สุด แสดงให้เห็นถึงปัจจัยทางสังคมมีผลต่อการมีส่วนร่วมของบุคคล และการที่ผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชนแสดงถึงชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในยุคที่สาม เป็นยุคของการอนุรักษ์ (พ.ศ. 2527-ปัจจุบัน) ที่ทรัพยากรป่าไม้ในช่วงเสื่อมโทรม ทำให้คนเริ่มประสบปัญหา และเป็นแรงผลักดันที่ทำให้ชาวบ้านเริ่มมีแนวคิดในการอนุรักษ์ในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน ทำให้กลุ่มที่ให้ข้อมูลเป็นอันดับแรกเป็นกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมแทนที่จะเป็นสมาชิกป่าชุมชนที่เป็นอันดับสอง และเหตุผลที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเข้าร่วมประชุมเป็นเพราะคณะกรรมการป่าชุมชนมีความเข้มแข็ง ทำให้สมาชิกของกลุ่มมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกิดขึ้น

(2.3) ปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม

(2.3.1) การเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่ม องค์กรในชุมชน สังคม เพราะต้องการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้และต้องการรับทราบข้อมูลข่าวสารเพิ่มเติม เป็นต้น

(2.3.2) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนรวมทั้งความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน การที่ป่าถูกทำลายทำให้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เช่น ภาวะฝนแล้ง ทำให้ผู้นำชุมชนและชาวบ้านต่างตระหนักถึงปัญหาอันนำมาสู่การอนุรักษ์ป่าไม้ในที่สุด จึงเท่ากับเป็นการทำให้ชาวบ้านเรียนรู้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน การจัดการทรัพยากรป่าชุมชน ในรูปของการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน เป็นต้น

(2.3.3) การคาดหวังผลตอบแทนจากการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน ความคาดหวังผลตอบแทนหรือผลประโยชน์จากป่าชุมชนมีหลากหลายรูปแบบ เช่น การรักษาสีเขียวแวดล้อม การหาของป่า การเก็บสมุนไพร เป็นต้น การจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนนับเป็นส่วนสำคัญที่นำมาสู่การตั้งกฎระเบียบข้อบังคับหรือกติกาในการอนุรักษ์ป่าไม้และเป็นที่มาของการพิทักษ์รักษาป่าชุมชนในระยะยาว

(2.3.4) การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน การที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน เพราะเห็นความสำคัญของป่าชุมชนที่มีต่อชุมชนหรือสังคมโดยรวม และการได้รับประโยชน์จากทรัพยากรป่าชุมชนเป็นสำคัญ

(3) การมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้าน การจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชาวบ้าน การจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งออกเป็นสี่ประเด็น ดังนี้

(3.1) รูปแบบการมีส่วนร่วม

การจัดการป่าชุมชนที่ประชาชนมีส่วนร่วมเป็นไปตามแนวทางการจัดการป่าแบบมีส่วนร่วมที่มีหลักการสำคัญคือ ประการแรก ประชาชน ชุมชน เป็นศูนย์กลางหรือเป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจ ประการที่สอง ชาวบ้านเกี่ยวข้องกับกิจกรรมในฐานะผู้ร่วมงานที่สำคัญ ประการที่สาม ชาวบ้านในชุมชนมีความสามารถในการระบุปัญหาและแก้ไขปัญหามาตามลำดับความสำคัญ

(3.2) ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน

ในขั้นตอนการมีส่วนร่วมห้าขั้นตอน อันประกอบด้วย การสำรวจขั้นต้น การศึกษาเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การแสวงหาและกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา การปฏิบัติตามโครงการ และการประเมินผลโครงการ พบว่า ผู้ที่ให้ข้อมูลเข้าร่วมในทุกขั้นตอน โดยเฉพาะขั้นตอนการปฏิบัติตามโครงการ โดยมีกิจกรรมที่สำคัญ คือ การปลูกป่าเสริมเพิ่มเติม การทำแนวเขตป่า การทำแนวกันไฟ และการป้องกันไฟป่า นอกจากนี้การที่ประชาชนเข้าร่วมในทุกขั้นตอนย่อมแสดงถึงการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการป่าชุมชนในทุกส่วน แม้จะมีความแตกต่างในแต่ละขั้นตอนก็ตาม

(3.3) ลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน

การมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูลมาจากการประชุมของคณะกรรมการป่าชุมชนที่มีมาทุกเดือนเพื่อวางแผนและจัดการป่าชุมชน ทำให้ผู้เข้าร่วมเห็นความสำคัญและเข้าร่วมในหลากหลายลักษณะ เช่น การร่วมสละเวลา การร่วมสละแรงกาย การร่วมแสดงความคิดเห็น เป็นต้น

(3.4) องค์กรประกอบของผู้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นประชาชนในท้องถิ่น รองลงมาเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กร ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของการจัดการป่าแบบยั่งยืนที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น การกระตุ้นและสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนภายนอก สำหรับปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน ประกอบด้วย การขาดแคลนงบประมาณ เป็นอันดับแรก รองลงมา คือ การลักลอบตัดไม้ การเกิดไฟป่า เป็นต้น ปัญหาสำคัญมาจากการที่รัฐใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการทำงาน อำนาจรัฐที่ไม่ได้อยู่บนฐานของความต้องการของประชาชน

ทำให้เป็นปัญหาตามมา

(3.5) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านพื้นฐานของบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม กับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน

(3.5.1) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยพื้นฐานของบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม กับขั้นตอนการเคยมีส่วนร่วมกิจกรรมการปลูกต้นไม้ เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรป่าชุมชน

ในด้านปัจจัยพื้นฐานของบุคคล ความแตกต่างด้านอายุ สถานภาพสมรส การประกอบอาชีพ มีผลต่อการมีส่วนร่วม ในด้านปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ความแตกต่างของรายได้เฉลี่ยของครอบครัว ต่อปี ที่มีรายจ่ายเฉลี่ยหรือเท่ากับ 30,000 บาทต่อปี และกลุ่มที่มีรายจ่ายเฉลี่ย 30,001 บาทขึ้นไป มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วม เพราะกลุ่มคนเหล่านี้อาจตระหนักถึงโอกาสที่เป็นช่องทางในการหารายได้ หรือลดรายจ่ายจากป่าชุมชนที่ตนได้อนุรักษ์ไว้ ส่วนปัจจัยทางด้านสังคม ความแตกต่างของสถานภาพ การเป็นสมาชิกของกลุ่มองค์กรในสังคม/ชุมชน การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในชุมชน/สังคม และการติดต่อกับบุคคลภายนอกมีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วม เพราะกลุ่มบุคคลเหล่านี้ต่างสัมผัสกับปัญหาโดยตรง และปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าที่ชาวบ้านร่วมกันอนุรักษ์เพื่อใช้ประโยชน์ เพราะป่าส่วนใหญ่มีสภาพเสื่อมโทรม มีการลักลอบตัดไม้จากกลุ่มนายทุน เป็นต้น เหล่านี้คือปัญหาที่สำคัญที่เคยพบในอดีต ทำให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความคาดหวังในประโยชน์ที่จะมีขึ้นในอนาคต

(3.5.2) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยพื้นฐานของบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม กับขั้นตอนการเคยร่วมกิจกรรมการบำรุงรักษาป่าชุมชน

ปัจจัยด้านพื้นฐานของบุคคล กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุ สถานภาพสมรส และการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันมีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมการบำรุงรักษาทรัพยากรป่าชุมชนที่แตกต่างกัน ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ความแตกต่างของรายได้จากการประกอบอาชีพ จากรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อปี จากการที่มีพื้นที่ครอบครอง และจากจำนวนแรงงานในครัวเรือน ไม่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมการบำรุงรักษาทรัพยากรป่าชุมชน และปัจจัยด้านสังคม อันได้แก่ สถานภาพในหมู่บ้าน การเป็นสมาชิกกลุ่มองค์กรในชุมชน สังคม และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม องค์กรในชุมชน สังคม และการติดต่อกับบุคคลภายนอก มีผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมในการรักษาทรัพยากรป่าชุมชน

และปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคมเช่นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนในการเป็นป่าอนุรักษ์เพื่อใช้ประโยชน์ เป็นป่าที่มีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนดูแลรับผิดชอบ รวมทั้งความคาดหวังจากผลตอบแทนในการจัดการป่าชุมชน มีผลต่อการเข้าร่วมในกิจกรรมการบำรุงรักษาทรัพยากรป่าชุมชน

(3.5.3) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยพื้นฐานของบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม กับขั้นตอนการเข้าร่วมกิจกรรมทำแนวกันไฟและดับไฟป่าชุมชน

ปัจจัยพื้นฐานของบุคคล ได้แก่ ความแตกต่างระหว่างเพศ สถานภาพในครอบครัว สถานภาพสมรส และการประกอบอาชีพ มีผลต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม ทั้งนี้เพราะผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นต้น ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ความแตกต่างของรายได้จากการประกอบอาชีพรวมต่อปี จำนวนแรงงานในครอบครัว มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทำแนวกันไฟและดับไฟในป่าชุมชน ปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่ สถานภาพในหมู่บ้าน ชุมชน คือ การเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น การเป็นสมาชิกกลุ่ม องค์กรในชุมชน สังคม และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม องค์กรในชุมชน สังคม และการติดต่อกับบุคคลภายนอก มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรม และปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม เช่น ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนที่เป็นป่าที่ชาวบ้านอนุรักษ์เพื่อใช้ประโยชน์ เป็นป่าที่มีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน เป็นป่าที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อความสมดุลทางธรรมชาติ ตลอดจนความคาดหวังในผลตอบแทนจากการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน มีผลต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทำแนวกันไฟและดับไฟป่าในชุมชน

13.3 ข้อเสนอแนะ

13.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(1) การสูญเสียป่าไม้ นำมาสู่การสูญเสียอย่างมหาดศาล ที่สำคัญ คือ การเสียสมดุลของระบบนิเวศ ความแปรปรวนของสภาพอากาศ ในกรณีของประเทศไทย การสูญเสียสมดุลทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของการเดินขบวนประท้วงของประชาชนและกลุ่มคนทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำ ดิน ป่าไม้ ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เน้นความเจริญเติบโต นำมาสู่ความล้มเหลวในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ความสำเร็จในการพัฒนาที่เกิดขึ้นในอนาคตควรมาจากการเน้นยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบยั่งยืน ที่เน้นในสามมิติ ประกอบด้วย การเน้นมิติด้านเศรษฐกิจ คือ การขยายตัว ความยุติธรรม และประสิทธิภาพ การเน้นมิติทางด้านสังคม คือ การมีส่วนร่วมของ

ประชาชน เอกลักษณ์ของสังคม การเน้นมิติทางด้านนิเวศ ได้แก่ เสถียรภาพของระบบนิเวศ ความหลากหลายของระบบชีวภาพ และหากไม่ต้องการให้ป่าไม้ถูกทำลาย รัฐบาลต้องปรับเปลี่ยน ยุทธศาสตร์จากการเน้นความเจริญเติบโตมาเน้นที่การพัฒนาแบบยั่งยืน ที่เน้นการขยายตัว การมีส่วนร่วมของประชาชน และเสถียรภาพของระบบนิเวศ

(2) กรอบแนวคิดในการมองป่าชุมชนของรัฐที่ผ่านมา รัฐมักมองชุมชนกับป่าแยกออกจากกัน ไม่เป็นการมองอย่างเป็นระบบ ดังนั้นข้อเสนอที่มาจากผลการวิจัย คือ รัฐต้องมองชุมชนกับป่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นระบบเดียวกัน โดยเป็นการมองเป็นห้ากรอบใหญ่ดังที่มีการนำเสนอ เพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นสำคัญ

(3) รัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องควรสร้างความเข้าใจในเรื่องของแนวคิด การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในลักษณะของ “การจัดการทรัพยากรป่า ป่าชุมชน แบบมีส่วนร่วม” ซึ่งหมายถึง ชุมชนท้องถิ่นต้องมีบทบาทหลักหรือบทบาทสำคัญในการจัดการโดยประชาชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นอย่างแข็งขัน โดยมีหลักการสำคัญ คือ ประชาชน ชุมชน เป็นศูนย์กลางหรือส่วนสำคัญในการตัดสินใจทุกขั้นตอน ชาวบ้าน ชุมชน องค์กรชาวบ้านที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมจะต้องเข้ามาในฐานะผู้ร่วมงานที่สำคัญ ชาวบ้าน ชุมชน องค์กรชาวบ้านต้องมีความสามารถในการระบุปัญหา และการแก้ปัญหาตามลำดับความสำคัญที่พวกเขาเป็นผู้ตัดสินใจ และในระยะยาว ชาวบ้าน ชุมชน องค์กรชาวบ้านในชุมชนจะมีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้นกว่าการตัดสินใจ โดยบุคคล หรือกลุ่มบุคคลใดกลุ่มบุคคลหนึ่ง

(4) กระบวนการจัดการป่าชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์ที่สมบูรณ์นั้น ประชาชนในพื้นที่ต้องเข้ามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน เริ่มตั้งแต่การสำรวจ การศึกษา เพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ขั้นตอนการแสวงหาและกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา ขั้นตอนการปฏิบัติตามโครงการ และขั้นตอนการประเมินโครงการ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

(5) รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรหาข้อสรุปเกี่ยวกับพระราชบัญญัติป่าชุมชน อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้การดำเนินการในการจัดการป่าชุมชนของชุมชนเป็นไปอย่างถูกต้องและชอบธรรม เพราะชุมชนขาดความมั่นใจต่อสิทธิพึงมีพึงได้ในพื้นที่ และควรทำการวางแผนในการ

จัดการประชุมเพื่อให้ผู้อำนวยการนโยบายอย่างยั่งยืนแก่ชุมชนตลอดไป

13.3.2 ข้อเสนอแนะทั่วไป

(1) การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในอนาคตควรมีการศึกษาในทุกภาคของประเทศ เพื่อสร้างตัวแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนว่าควรมีลักษณะอย่างไร

(2) การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในอนาคตควรเป็นการผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ

(3) ควรมีการศึกษาริยลึกในแต่ละพื้นที่ โดยเน้นการดำเนินงานในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้บังเกิดผลอย่างแท้จริง

(4) ควรมีการวิจัยรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนไทยในชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่น ลาว เขมร ภูไท มุสลิม เพราะมีรายละเอียดบางด้านที่แตกต่างออกไปที่เป็นผลจากขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมเฉพาะแต่ละชาติพันธุ์

(5) การตั้งกฎเกณฑ์/มาตรการเกี่ยวกับข้อห้ามและบทลงโทษซึ่งดำเนินการเองในชุมชนอาจมีปัญหาในทางปฏิบัติในเชิงกฎหมาย จึงควรมีการประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อออกข้อบัญญัติเป็นการเฉพาะในแต่ละป่าชุมชน

(6) การจัดการป่าชุมชนในทุกแห่งควรเป็นความร่วมมือระหว่างประชาชน องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานราชการ/หน่วยงานพัฒนาเอกชน ในลักษณะของไตรภาคี เป็นสำคัญ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สู่ Competency-Based Development

รองศาสตราจารย์ ดร.เสนห์ จัยโต

๑. ความนำ

ผู้เขียนได้มีโอกาสเป็นที่ปรึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยมุ่งเน้นหลักสมรรถนะ (competency-based development) ของข้าราชการศาลยุติธรรม จึงได้นำเสนอเป็นบทความทางวิชาการ โดยชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แนวใหม่มุ่งเน้นความคุ้มค่าเป็นสำคัญ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในอดีตมุ่งเน้นตามความต้องการของบุคคล ในปัจจุบันและอนาคตมุ่งเน้นตามความต้องการขององค์กร โดยยึดหลักสมรรถนะที่สอดคล้องต่อการปฏิบัติงานในมาตรฐานระดับสูง (high performance) เพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ พันธกิจ และกลยุทธ์ขององค์กรต่อไป

๒. ความหมายของสมรรถนะ (Competency)

รชนีวรรณ วณิชย์ถนอม (๒๕๔๗ : ๑-๓) ได้อธิบายความหมายของคำว่า Competency ไว้ดังนี้

Competency มีความหมายตามพจนานุกรมว่า ความสามารถ หรือสมรรถนะ ใน

รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

LIIRT

ภาษาอังกฤษ มีคำที่มีความหมายคล้ายกันอยู่หลายคำ ได้แก่ capability, ability, proficiency, expertise, skill, fitness, aptitude โดยสำนักงาน ก.พ. ใช้ภาษาไทยว่า “สมรรถนะ” แต่ในบางองค์การใช้คำว่า “ความสามารถ” ดังนั้น เพื่อให้เข้าใจตรงกันในบทความนี้จึงขอใช้คำว่า Competency/สมรรถนะ

การนำความหมายของ Competency ไปใช้ในทางวิชาการ ก็สร้างความสับสนได้เช่นเดียวกัน โดยกล่าวกันว่า การกำหนดความหมายของ Competency มีหลายความหมาย เช่น Boyatais (1982) ให้ความหมายว่า “an underlying characteristic of the person which could be a motive, trait, skill, aspect of one’s self image or social role or a body of knowledge which he or she uses” ส่วน McClelland กล่าวว่า Competency ควรจะเป็นสิ่งที่แยกระหว่าง superior และ average คือ สามารถบอกได้ว่าใครเป็นคนที่มผลงานโดดเด่น หรือปานกลาง

แม้ว่า Competency จะดูเป็นคำที่ใหม่และทันสมัย แต่มีแนวคิดพื้นฐานมาจากแนวคิดเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่นในเรื่องเชาว์ปัญญา และบุคลิกภาพ ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมในองค์การ ซึ่งเป็นเรื่องที่นักจิตวิทยาองค์การได้ศึกษากันมาเป็นเวลานานแล้ว

ผู้ที่ริเริ่มการใช้คำว่า Competency คือ David McClelland ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งบริษัท Hay Mcker เขาได้เขียนบทความเรื่อง Testing for Competence Rather than for Intelligence ในปี 1973 กล่าวกันว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา Competency ให้เป็นทางเลือกหนึ่ง นอกเหนือไปจากการวัดเชาว์ปัญญา

ในการศึกษาจิตวิทยาที่เกี่ยวกับการคัดเลือกบุคลากรมักใช้คำว่า KSAO เป็นคำย่อที่แสดงคุณลักษณะของบุคคลที่เกี่ยวกับผลการปฏิบัติงาน โดย K หมายถึง Knowledge (ความรู้) S หมายถึง Skill (ทักษะ) A หมายถึง Ability (ความสามารถ) และ O หมายถึง Other Characteristics (คุณลักษณะอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน) คำถามคือ Competency มีอะไรใหม่ นอกเหนือไปจาก KSAO หรือไม่ กล่าวกันโดยความหมายและเนื้อหาแล้ว Competency ไม่ได้ต่างจาก KSAO แต่ความแตกต่างอยู่ที่ Competency เปลี่ยนการเน้นวิเคราะห์คนมากกว่าการวิเคราะห์งาน เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบขององค์การสมัยใหม่ ที่เน้นการทำงานเป็นโครงการ และลักษณะงานที่กว้างและหลากหลาย

บริษัทเฮย์กรุปให้ความหมายของ Competency ว่า คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่ทำให้บุคลากรในองค์กรปฏิบัติงานได้ผลงานที่โดดเด่นกว่าคนอื่น ๆ โดยบุคลากรเหล่านี้แสดงคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมดังกล่าว มากกว่าเพื่อนร่วมงานอื่น ๆ ในสถานการณ์ที่หลากหลายกว่า และได้ผลงานที่ดีกว่าผู้อื่น จากความหมายนี้จะเห็นได้ว่า Competency คือคุณลักษณะเชิงพฤติกรรม ถ้าเช่นนั้น ความรู้ ทักษะ และความสามารถไม่ใช่ Competency หรืออย่างไร ความจริงแล้วความรู้ ทักษะ และความสามารถก็เป็น Competency เช่นกัน แต่บริษัทเฮย์กรุป แยกออกไว้ต่างหาก เนื่องจากความรู้ ทักษะ และความสามารถต่าง ๆ นั้นกล่าวว่าเป็นสิ่งที่วัดได้ง่ายและตรงไปตรงมา ขณะที่คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ซับซ้อนกว่าและวัดได้ยาก การแยกสองส่วนออกจากกัน จะทำให้ง่ายต่อการบริหารจัดการนั่นเอง

ที่มาของคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมนั้นมาจากแรงผลักดันเบื้องลึก (Motives) อุปนิสัย (Traits) ภาพลักษณ์ภายใน (Self-Image) และบทบาทที่แสดงออกต่อสังคม (Social Role) ที่แต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันทำให้แสดงพฤติกรรมในการทำงานที่ต่างกัน กล่าวกันว่าการให้ความสำคัญกับคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมคือการเลือกคนที่มีคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่เหมาะสมเข้ามาทำงาน เพื่อพัฒนาให้บุคลากรในองค์กรมีคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ จะทำให้องค์กรมีการพัฒนาในลักษณะที่ยั่งยืนกว่าการเน้นเพียงผลการปฏิบัติงานในเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว

๓. ตัวแบบสมรรถนะของระบบราชการไทย

สำนักงาน ก.พ.ร่วมกับบริษัทเฮย์กรุปได้จัดทำ Competency Model ของระบบราชการไทยจากข้อมูลหลายแหล่งด้วยกันกล่าวคือ (๑) การจัดทำ Competency Expert Panel Workshops จำนวน ๑๖ ครั้ง โดยผู้เชี่ยวชาญในแต่ละกลุ่มงานได้มาร่วมประชุมและให้ความเห็นเกี่ยวกับ Competency ที่จำเป็นในแต่ละกลุ่มงาน นอกจากนี้ยังมีการเก็บข้อมูลจากประสบการณ์จริงในการทำงานของข้าราชการแต่ละท่านที่เข้าร่วมประชุมในครั้งนั้น ด้วยการใช้เทคนิคการวิเคราะห์งานที่เรียกว่า Critical incident (๒) ข้อมูลจากแบบสำรวจลักษณะงานที่ส่งออกไปให้ข้าราชการตอบ จำนวนกว่า ๖๐,๐๐๐ ชุดทั่วประเทศ และ (๓) ข้อมูลจาก Hay's Worldwide Competency Database ของบริษัทเฮย์กรุป ซึ่งเป็นข้อมูล Competency Best Practice ขององค์การภาครัฐในต่างประเทศ

ข้อมูลทั้งสามส่วนนี้เป็นที่มาของต้นแบบสมรรถนะหรือ Competency Model สำหรับระบบราชการไทย

วัตถุประสงค์ของการกำหนดต้นแบบสมรรถนะ (Competency Model) สำหรับระบบข้าราชการพลเรือนไทย เพื่อสร้างแบบสมรรถนะ (Competency) ให้ภาคราชการพลเรือนโดยเฉพาะ สำหรับใช้ในการบริหารและประเมินผลงานตลอดจนพัฒนาศักยภาพในระยะยาว ซึ่งในต้นแบบสมรรถนะประกอบไปด้วยสมรรถนะ ๒ ส่วน คือ (๑) สมรรถนะหลักสำหรับตำแหน่งข้าราชการพลเรือนทุกกลุ่มงาน และ (๒) สมรรถนะประจำกลุ่มงานซึ่งแตกต่างกันในแต่ละกลุ่มงาน

๓.๑ สมรรถนะหลัก (Core Competency)

สมรรถนะหลัก คือ คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมของตำแหน่งข้าราชการพลเรือนทุกตำแหน่ง กำหนดขึ้นเพื่อหล่อหลอมค่านิยมและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ร่วมกัน ประกอบด้วยสมรรถนะ ๕ ด้าน คือ

- ๓.๑.๑ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Achievement Motivation)
- ๓.๑.๒ การบริการที่ดี (Service Mind)
- ๓.๑.๓ การสั่งสมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ (Expertise)
- ๓.๑.๔ จริยธรรม (Integrity)
- ๓.๑.๕ ความร่วมแรงร่วมใจ (Teamwork)

๓.๒ สมรรถนะประจำกลุ่มงาน (Functional Competency)

สมรรถนะประจำกลุ่มงาน คือ สมรรถนะที่กำหนดเฉพาะสำหรับแต่ละกลุ่มงานเพื่อสนับสนุนให้ข้าราชการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมแก่หน้าที่และส่งเสริมให้สามารถปฏิบัติภารกิจในหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น

ถึงตรงนี้มีคำใหม่ที่เกี่ยวข้องเพิ่มขึ้นมาอีกหนึ่งคำ คือ "กลุ่มงาน" ในระบบจำแนกตำแหน่ง และคำตอบแทนใหม่นี้มีการจัดตำแหน่งงานทุกตำแหน่งให้อยู่ในกลุ่มงานต่าง ๆ มีทั้งหมด ๑๘ กลุ่มงาน การจัดกลุ่มงานเป็นวิธีการจำแนกประเภทงาน โดยการจัดงานที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันเข้าไว้ในกลุ่มเดียวกันโดยพิจารณาจากเกณฑ์ดังต่อไปนี้ คือ

- ๓.๒.๑ กลุ่มลูกจ้าง/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของตำแหน่งงานนั้นเป็นใคร เป็นกลุ่มลูกจ้างภายในหรือภายนอกภาคราชการ

๓.๒.๒ ตำแหน่งงานนั้นมุ่งผลลัพธ์/ผลสัมฤทธิ์ตามภารกิจหลักของภาครัฐด้านใด
ดังนั้น งานที่จัดอยู่ในกลุ่มเดียวกันจึงควรมีวัตถุประสงค์ของงาน และผลสัมฤทธิ์
ของงานที่คล้ายคลึงกัน ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งในกลุ่มงานเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งใดก็
ควรจะมีสมรรถนะ (คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมประจำงาน) เช่นเดียวกัน เพื่อให้ได้ผลการปฏิบัติงาน
ที่ดีเลิศมุ่งไปในทิศทางเดียวกัน

กลุ่มงานในระบบราชการพลเรือนไทยมี ๑๘ กลุ่มงาน คือ

- (๑) กลุ่มงานสนับสนุนทั่วไป (General Support)
- (๒) กลุ่มงานสนับสนุนงานหลักทางเทคนิคเฉพาะด้าน (Technical Support)
- (๓) กลุ่มงานให้คำปรึกษา (Advisory)
- (๔) กลุ่มงานบริหาร (Executive)
- (๕) กลุ่มงานนโยบายและวางแผน (Policy and Planning)
- (๖) กลุ่มงานศึกษาวิจัยและพัฒนา (Study and Research)
- (๗) กลุ่มงานข่าวกรองและสืบสวน (Intelligence and Investigation)
- (๘) กลุ่มงานออกแบบเพื่อพัฒนา (Development Design)
- (๙) กลุ่มงานความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (International Relations)
- (๑๐) กลุ่มงานบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement)
- (๑๑) กลุ่มงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ (Public Communication and Promotion)
- (๑๒) กลุ่มงานส่งเสริมความรู้ (Public Education and Development)
- (๑๓) กลุ่มงานบริการประชาชนด้านสุขภาพและสวัสดิภาพ (Caring Services)
- (๑๔) กลุ่มงานบริการประชาชนทางศิลปวัฒนธรรม (Cultural and Artistic Vocational Skill Services)
- (๑๕) กลุ่มงานบริการประชาชนทางเทคนิคเฉพาะด้าน (Technical Services)
- (๑๖) กลุ่มงานเอกสารราชการและทะเบียน (Registration and Record)
- (๑๗) กลุ่มงานการปกครอง (Public Governance)
- (๑๘) กลุ่มงานอนุรักษ์ (Conservation)

แต่ละกลุ่มงานจะมีสมรรถนะประจำกลุ่มงาน ๗ ละอีก ๓ ด้าน เมื่อรวมกับสมรรถนะหลักแล้วข้าราชการแต่ละคนจะต้องมุ่งพัฒนาสมรรถนะรวม ๘ ด้านด้วยกัน

สำหรับสมรรถนะประจำกลุ่มงานมีทั้งหมด ๒๐ ด้าน ประกอบด้วย การคิดวิเคราะห์ (Analytical Thinking) การมองภาพองค์รวม (Conceptual Thinking) การพัฒนาศักยภาพคน (Caring & Developing Others) การสั่งการตามอำนาจหน้าที่ (Holding People Accountable) การสืบเสาะหาข้อมูล (Information Seeking) ความเข้าใจข้อแตกต่างทางวัฒนธรรม (Cultural Sensitivity) ความเข้าใจผู้อื่น (Interpersonal Understanding) ความเข้าใจองค์กรและระบบราชการ (Organizational Awareness) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Proactiveness) ความถูกต้องของงาน (Concer for Order) ความมั่นใจในตนเอง (Self Confidence) ความยืดหยุ่นผ่อนปรน (Flexibility) สภาวะผู้นำ (Leadership) และสุนทรียภาพทางศิลปะ (Aesthetic Quality)

สมรรถนะทั้งหมดข้างต้น กำหนดระดับไว้ ๕-๖ ระดับ การนำสมรรถนะไปใช้ในการบริหารให้เกิดผลการปฏิบัติงานที่ดี กระทำได้โดยกำหนดระดับของสมรรถนะประจำตำแหน่งไว้ในระดับต่าง ๆ เช่น ข้าราชการระดับ ๓ (ระบบจำแนกตำแหน่งเดิม) หรือระดับ K1 (ระบบจำแนกตำแหน่งใหม่) ต้องมีระดับสมรรถนะทุกด้านที่ระดับ ๑ ยกเว้นการให้บริการที่ดีซึ่งกำหนดไว้ในระดับ ๒ ผลที่เกิดขึ้น คือ ข้าราชการจะต้องพยายามปรับปรุงพฤติกรรมการทำงานให้เข้ากับความหมายของสมรรถนะต่าง ๆ ในระดับที่กำหนด และจากข้อเสนอของการศึกษาในเบื้องต้น หากไม่สามารถทำได้ อาจมีผลทำให้สัดส่วนของค่าตอบแทนน้อยกว่าคนที่มียุทธศาสตร์ตามระดับที่กำหนดหรือมากกว่าที่กำหนด นอกจากนี้ระบบการเลื่อนระดับตำแหน่งที่ออกแบบไว้จะระบุชัดเจนว่า ข้าราชการที่จะสามารถเลื่อนระดับได้ อย่างน้อยจะต้องมีระดับสมรรถนะตามที่กำหนด รวมถึงการวางแผนพัฒนา ข้าราชการก็ควรต้องให้สอดคล้องกับสมรรถนะที่ต้องการด้วย

หลักการของการนำเอาสมรรถนะ (Competency) มาผูกไว้กับค่าตอบแทน เพื่อเป็นการปรับปรุงพฤติกรรมของคนในองค์กรให้มีพฤติกรรมการทำงานในลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งจะทำให้คนในองค์กรมีผลงานที่ดีขึ้น (เพราะ Competency คือคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่ทำให้บุคคลมีผลงานที่ดีกว่าคนอื่น ๆ) และส่งผลให้องค์การโดยรวมมีผลงานที่ดีตามไปด้วย

๔. การจัดทำสมรรถนะของข้าราชการศาลยุติธรรม

๔.๑ ที่มาและแนวคิดสมรรถนะของข้าราชการศาลยุติธรรม

ศาลยุติธรรมเป็นองค์การที่ใช้อำนาจตุลาการ ซึ่งเป็นหนึ่งในสามของอำนาจอธิปไตยสูงสุดในการปกครองประเทศ ภายหลังจากแยกออกจากกระทรวงยุติธรรม เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๔๓ ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๒๗๕ บัญญัติ ให้ศาลยุติธรรมมีอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ ตลอดจนการดำเนินการอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ เพื่อให้ศาลสามารถอำนวยความเป็นธรรมให้แก่ประชาชน ผู้มีคดีความอย่างรวดเร็ว สะดวก เทียบธรรม เท่าเทียมกัน มีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงตามรัฐธรรมนูญดังกล่าว ทำให้บทบาทภารกิจของศาลเพิ่มขึ้น ส่งผลกระทบต่อบทบาทหน้าที่ของข้าราชการศาลยุติธรรม ประกอบกับสภาพแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทำให้เกิดกระแสการแข่งขันที่รุนแรงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการปฏิวัติระบบราชการ และการเปลี่ยนแปลงระบบบริหารภาครัฐที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ คือการทำงานโดยคำนึงถึงผลลัพธ์เป็นหลัก จึงส่งผลให้ศาลยุติธรรมจำเป็นต้องมีการพัฒนาองค์กรและบุคลากรเพื่อให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รูปแบบการทำงานจึงต้องปรับเปลี่ยนไป ภาพลักษณ์ของข้าราชการศาลยุติธรรม ในทศวรรษนี้ จะต้องแสดงออกถึงความเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ มีสำนึกและความรับผิดชอบต่อนานาชาติ มีความสามารถในการสื่อสาร มีประสิทธิภาพในการทำงาน มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรม มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีความกระตือรือร้นในการแสวงหาและเรียนรู้สิ่งใหม่ มีความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศ และให้บริการอย่างมีคุณภาพด้วยความโปร่งใส (Transparency) ตรวจสอบได้ อธิบายได้ (Accountability)

ในปัจจุบัน ทิศทางการบริหารงานบุคคลสมัยใหม่จะต้องมีเครื่องมือที่สามารถแปรกลยุทธ์ขององค์การไปสู่การบริหารคนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีความต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นระบบการสรรหาและคัดเลือก การพัฒนาบุคลากร การวัดและประเมินศักยภาพ การวางแผนอาชีพ ฯลฯ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่องค์การกำหนด ดังนั้น การที่ศาลยุติธรรมมีเป้าหมายที่จะเป็นองค์การ

อัจฉริยะในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ สำนักงานศาลยุติธรรมจึงจำเป็นต้องปรับระบบการบริหารงานบุคคลให้มีทิศทางที่ชัดเจน การพัฒนาบุคลากรจะต้องสามารถปรับเปลี่ยนคนในองค์การให้มีความสามารถตรงตามที่ต้องการ โดยมุ่งเน้นคุณลักษณะที่สนับสนุนต่อความสำเร็จต่อองค์การ และคุณลักษณะที่สัมพันธ์กับความสำเร็จของงาน

คณะกรรมการข้าราชการศาลยุติธรรม (ก.ศ.) ซึ่งมีหน้าที่ในการกำกับ ดูแล การบริหารงานบุคคล ของข้าราชการศาลยุติธรรมและลูกจ้าง ได้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงและเห็นความสำคัญของการบริหารงานบุคคล จึงเห็นชอบให้นำแนวคิดสมรรถนะ (Competency) มาใช้ในระบบการบริหารงานบุคคล ตลอดจนการพัฒนาข้าราชการศาลยุติธรรม เพราะแนวคิดเรื่องสมรรถนะคือแนวคิดการบริหารงานบุคคลสมัยใหม่ ที่มีการพัฒนาบุคลากรที่เป็นระบบและต่อเนื่อง มุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรในทุกสายอาชีพ มีการกำหนดมาตรฐานความสามารถแต่ละตำแหน่ง โดยมีที่มาจากพื้นฐานความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) วิธีคิด (Self-Concept) คุณลักษณะส่วนบุคคล (Trait) และแรงจูงใจ (Motive) และส่งผลให้เกิดผลลัพธ์สูงสุดในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะเห็นได้ว่า แนวคิดสมรรถนะ จะช่วยให้สำนักงานศาลยุติธรรมมีทิศทางการบริหารงานบุคคลที่ชัดเจนมากขึ้น โดยมุ่งที่จะสรรหากคนใหม่ ประเมินคนที่มีอยู่แล้ว และพัฒนาให้พวกเขาเหล่านั้นมีความสามารถที่จะทำงานในความสำเร็จ และพร้อมที่จะขับเคลื่อนให้ศาลยุติธรรมไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ ทั้งนี้ แม้ว่าแผนแม่บทการพัฒนาข้าราชการศาลยุติธรรม จะมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือเพื่อการพัฒนาข้าราชการศาลยุติธรรม แต่สำนักงานศาลยุติธรรมก็จะนำแนวคิดการพัฒนาตามหลักสมรรถนะไปปรับใช้ในการพัฒนาลูกจ้างของสำนักงานศาลยุติธรรมตามความเหมาะสมต่อไป

๔.๒ ข้าราชการศาลยุติธรรมที่พึงประสงค์

ทำงานเป็นทีม มีระบบ ใฝ่รู้ คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกในการให้บริการ และปฏิบัติงานอย่างมีมาตรฐานวิชาชีพ เพื่อให้ประชาชนได้รับความพึงพอใจ และมุ่งส่งผลให้ศาลยุติธรรมเป็นองค์การอัจฉริยะในปี ๒๕๕๕

๔.๓ หลัก ๗ ประการที่ข้าราชการศาลยุติธรรมพึงยึดถือ (7 Disciplines : PERFECT)

- ๓.๑ ปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพ (P : Professionalism)
- ๓.๒ บริการเป็นเลิศ (E : Excellent Service)
- ๓.๓ รู้ทันโลก ใฝ่รู้ และพัฒนาตนเอง (R : Relevancy and Self Development)

- ๓.๔ เป็นมิตร ให้เกียรติและเคารพสิทธิของผู้อื่น (F : Friendliness and Humanity)
- ๓.๕ ซื่อสัตย์ และมีคุณธรรม (E : Ethics and Morality)
- ๓.๖ รู้คิดสร้างสรรค์และคิดอย่างเป็นระบบ (C : Creativity and Systematic Thinking)
- ๓.๗ ทำงานเป็นทีม (T : Teamwork)

๔.๔ พันธกิจการพัฒนาข้าราชการศาลยุติธรรม

- ๔.๑ พัฒนาสมรรถนะหลักของข้าราชการศาลยุติธรรม
- ๔.๒ พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของข้าราชการศาลยุติธรรมให้เป็นแบบอย่างของสังคม
- ๔.๓ พัฒนาประสิทธิภาพในการสรรหาและคัดเลือกข้าราชการศาลยุติธรรม
- ๔.๔ ยกย่องและสนับสนุนผลงานของข้าราชการศาลยุติธรรม
- ๔.๕ พัฒนาสมรรถนะผู้บริหารของสำนักงานศาลยุติธรรม
- ๔.๖ ประเมินผลการปฏิบัติงานของข้าราชการศาลยุติธรรมอย่างเป็นระบบ

๔.๕ วัตถุประสงค์

เพื่อให้สำนักงานศาลยุติธรรมมีระบบการสรรหา การพัฒนา และการประเมินผลการปฏิบัติงาน ของข้าราชการศาลยุติธรรมและผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักสมรรถนะอันส่งผลให้ ข้าราชการศาลยุติธรรมและผู้บริหารมีสมรรถนะตรงตามที่ต้องการ

๔.๖ เป้าหมาย

ข้าราชการศาลยุติธรรมและผู้บริหารร้อยละ ๘๐ ได้รับการพัฒนาตามตัวแบบสมรรถนะภายใน ๓ ปี ภายใต้การส่งเสริมระบบการบริหารงานบุคคลที่มีประสิทธิภาพ

๔.๗ ยุทธศาสตร์การพัฒนาข้าราชการศาลยุติธรรม

- ๔.๗.๑ นำแนวคิดเรื่องสมรรถนะไปใช้ในการพัฒนาข้าราชการศาลยุติธรรม
- ๔.๗.๒ นำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสมัยใหม่ (ICT) เข้ามาใช้ในการสรรหา และการพัฒนาการเรียนรู้ที่หลากหลายของข้าราชการศาลยุติธรรม
- ๔.๗.๓ สนับสนุนให้ส่วนราชการต่าง ๆ ในสำนักงานศาลยุติธรรมมีบทบาทและส่วนร่วมในการพัฒนาข้าราชการศาลยุติธรรม
- ๔.๗.๔ พัฒนาเครือข่ายและส่งเสริมความร่วมมือในการพัฒนาข้าราชการศาลยุติธรรม

๔.๗.๕ นำระบบการรายงาน ติดตาม ประเมินผลมาใช้ในการพัฒนาข้าราชการ
ศาลยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพในทุกระดับ

๔.๘ กลุ่มงานหลัก (Key Result Area:KRAs) ประกอบด้วย ๔ กลุ่มหลัก ๑๔ แผนงาน
๔๑ แนวทาง ดังนี้

๔.๘.๑ กลุ่มงานหลักที่ ๑ การสรรหาและคัดเลือกตามหลักสมรรถนะ ประกอบ
ด้วย ๓ แผนงาน ได้แก่

๑) แผนงานพัฒนาบุคลากรในการสรรหาและคัดเลือกตามหลักสมรรถนะ
โดยมีแนวทางดังนี้ จัดอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการสรรหาและคัดเลือก

๒) แผนงานพัฒนาวิธีการสรรหาและคัดเลือกตามหลักสมรรถนะ โดยมี
แนวทาง ดังนี้ จัดทำคลังข้อสอบตามตัวแบบสมรรถนะ (Competency Model) จัดทำแบบทดสอบ
ทดสอบสมรรถนะหลัก พัฒนาระบบการสรรหาบุคคลผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ พัฒนาทางเลือกในการสรรหา
ข้าราชการที่มีขีดความสามารถสูง หรือมีความจำเป็นพิเศษ

๓) แผนงานปรับปรุงแบบบรรยายลักษณะงานตามหลักสมรรถนะ ดังนี้
ปรับปรุง และจัดทำแบบบรรยายลักษณะงานให้ครบทุกตำแหน่ง

๔.๘.๒ กลุ่มงานหลักที่ ๒ การพัฒนาข้าราชการศาลยุติธรรมตามหลักสมรรถนะ
ประกอบด้วย ๔ แผนงาน ได้แก่

๑) แผนงานให้ความรู้ในเรื่องสมรรถนะของข้าราชการศาลยุติธรรมให้แก่
ข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม จัดอบรมในเรื่องสมรรถนะของข้าราชการศาลยุติธรรมให้แก่
ข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม และเผยแพร่ความรู้สื่อต่าง ๆ

๒) แผนส่งเสริมการสร้าง พัฒนาหลักสูตรและวิทยาการตัวคุณตามหลัก
สมรรถนะ คือ สร้างและพัฒนาหลักสูตรตามหลักสมรรถนะ และอบรมผู้ไปทำหน้าที่เป็นวิทยากร

๓) แผนงานเพิ่มประสิทธิภาพข้าราชการศาลยุติธรรมตามหลักสมรรถนะ
พัฒนาสมรรถนะหลักให้แก่ข้าราชการศาลยุติธรรมทั้งด้านความรู้ ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ ด้าน
คุณลักษณะและจริยธรรม และด้านความคิดวิเคราะห์ พัฒนาความรู้สู่ความเป็นวิชาชีพในกลุ่มคดี กลุ่ม
นิติกร กลุ่มงานทั่วไป กลุ่มการเงินและบัญชี กลุ่มทรัพยากรบุคคล กลุ่มนักวิเคราะห์ กลุ่มสหวิทยาการ

และกลุ่มวิศวกรรมและเทคโนโลยี พัฒนาผู้บริหารศาลยุติธรรมระดับต้น (ระดับ ๕-๖) ระดับกลาง (ระดับ ๗-๘) และระดับสูง (ระดับ ๙-๑๑)

๔) แผนงานเพิ่มระดับคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่ข้าราชการศาลยุติธรรมคือ จัดทำ ประมวลจริยธรรมข้าราชการศาลยุติธรรม เผยแพร่ประมวลจริยธรรมข้าราชการศาลยุติธรรมให้แก่ ข้าราชการศาลยุติธรรมทั่วประเทศ สนับสนุนให้ข้าราชการศาลยุติธรรมที่มีคุณธรรมและจริยธรรมสูงเป็นแบบอย่างในการดำรงตน

๕) แผนงานติดตามประเมินผลการพัฒนาข้าราชการศาลยุติธรรมตามหลักสมรรถนะ คือ ติดตามประเมินผลผู้ผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรต่าง ๆ นำผลการประเมินไปพัฒนาปรับปรุงหลักสูตร

๖) แผนงานส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยวิธีการอื่น ๆ คือ ให้อบรมปฏิบัติงานจริง (On-The Job-Training) ศึกษาจากสื่อต่าง ๆ ด้วยตนเอง ให้ติดตามหัวหน้า (Work Shadow) ส่งเสริมการศึกษาต่อเนื่อง สนับสนุนทุนการศึกษาต่อทั้งภายในและต่างประเทศ สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมกีฬา การจัดตั้งชมรมต่าง ๆ การจัดสัมมนา ระหว่างหน่วยงาน การศึกษาดูงาน ฯลฯ

๗) แผนงานกระจายอำนาจและการสนับสนุนการสร้างเครือข่าย คือ กระจายอำนาจให้ส่วนราชการในสำนักงานศาลยุติธรรมมีบทบาทและส่วนร่วมในการพัฒนาข้าราชการศาลยุติธรรม สนับสนุนให้ข้าราชการศาลยุติธรรมเข้ารับการฝึกอบรมภายนอกทั้งหลักสูตรระยะสั้นและระยะยาว เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมเข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตรต่าง ๆ ที่จัดขึ้น

๘) แผนงานสร้าง Competency Culture ของสำนักงานศาลยุติธรรม คือ นำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาสนับสนุนการพัฒนาข้าราชการศาลยุติธรรม ส่งเสริมให้สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมเป็นศูนย์แห่งเครือข่ายการเรียนรู้ในทุกรูปแบบ

๔.๘.๓ กลุ่มงานหลักที่ ๓ การประเมินผลการปฏิบัติงานของข้าราชการศาลยุติธรรม ตามหลักสมรรถนะ ประกอบด้วย ๒ แผนงาน ได้แก่

๑) แผนงานพัฒนาบุคลากรในการประเมินผลการปฏิบัติงานตามหลักสมรรถนะ โดยมีแนวทาง ดังนี้ ส่งบุคลากรไปศึกษาต่อความรู้เฉพาะทาง ภายในหรือภายนอกประเทศ จัดอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลการปฏิบัติงาน จัดอบรมทักษะในการประเมินผลการปฏิบัติงาน ให้แก่ผู้บังคับบัญชาทุกระดับ

๒) แผนงานพัฒนาระบบและวิธีการประเมินผลการปฏิบัติงานตามหลักสมรรถนะ โดยมีแนวทาง ดังนี้ ปรับปรุงหลักเกณฑ์การประเมินบุคคลเพื่อให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และระบบสมรรถนะ สร้างเครื่องมือวัดผลและวางระบบการประเมินผลการปฏิบัติงาน พัฒนาเทคนิคการประเมินศักยภาพผู้บริหารสนับสนุนให้ยกย่องผู้ที่มีสมรรถนะสูงเป็นแบบอย่างในการดำรงตนและส่งเสริมให้ได้รับความก้าวหน้าในอาชีพ

๔.๘.๔ กลุ่มงานหลักที่ ๔ การนำหลักสมรรถนะไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ประกอบด้วย ๑ แผนงาน ได้แก่

๑) แผนงานใช้ประโยชน์จากหลักสมรรถนะ โดยมีแนวทาง ดังนี้ นำแนวคิดสมรรถนะไปใช้ในการบริหารงานบุคคลในทุกขั้นตอน และทุกระดับ พัฒนาระบบข้อมูลการบริหารงานบุคคลของสำนักงานศาลยุติธรรมให้ทันสมัยถูกต้อง ทบทวน และพัฒนาสมรรถนะข้าราชการศาลยุติธรรมให้สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ศึกษาระบบการแต่งตั้งบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งหลักสมรรถนะ ศึกษาการจัดทำสายทางก้าวหน้าในอาชีพ (Career Path) ของข้าราชการศาลยุติธรรม

๔. การจัดทำสมรรถนะข้าราชการศาลยุติธรรม

๔.๑ ประเภทของสมรรถนะ (Competency Types)

สมรรถนะมี ๒ ประเภท คือ สมรรถนะหลัก (Core Competency) และสมรรถนะในงาน (Functional Competency) โดยมีรายละเอียดดังนี้

๔.๑.๑ สมรรถนะหลัก (Core Competency) เป็นคุณสมบัติของข้าราชการหรือพนักงานทุกคนต้องมีเพื่อให้บรรลุความสำเร็จขององค์การ เช่น ความรอบรู้เกี่ยวกับองค์การ ความซื่อสัตย์ ความใฝ่รู้ ความรับผิดชอบ ความคิดเชื่อมโยง ฯลฯ

๕.๑.๒ สมรรถนะในงาน หรือสมรรถนะที่เกี่ยวกับงาน (Functional Competency) เป็นสมรรถนะที่เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านนั้น ๆ พึงมี เพื่อให้งานสำเร็จได้ผลผลิตตามที่ต้องการ แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑) สมรรถนะร่วมของตำแหน่งในกลุ่มงาน (Common Functional Competency) เป็นคุณลักษณะที่บุคคลในทุกตำแหน่งในกลุ่มงานเดียวกันต้องมี เช่น กลุ่มงานทรัพยากรบุคคล ประกอบด้วยตำแหน่ง เจ้าหน้าที่วิเคราะห์งานบุคคล บุคลากร และนักพัฒนาทรัพยากรบุคคล จะต้องมียุทธศาสตร์ที่เหมือนกันคือ มีความรู้พื้นฐานระบบการบริหารทรัพยากรบุคคล ฯลฯ

๒) สมรรถนะเฉพาะตำแหน่งงาน (Specific Functional) เป็นคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละตำแหน่งในกลุ่มงานนั้น ๆ เช่น กลุ่มงานทรัพยากรบุคคล ตำแหน่งเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งานบุคคล ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างและแผนอัตรากำลัง ตำแหน่งบุคลากร ต้องมีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับการสัมภาษณ์ หรือตำแหน่งนักพัฒนาทรัพยากรบุคคลต้องมีความรู้ความสามารถ ในการประเมินความจำเป็นในการฝึกอบรม เป็นต้น

๕.๒ องค์ประกอบของสมรรถนะ (Competency Components)

๕.๒.๑ กลุ่มของสมรรถนะ (Competency Categories) คือ การจัดกลุ่มของสมรรถนะว่าจัดอยู่ในกลุ่มใด เช่น กลุ่มของความคิด กลุ่มของการจัดการ เป็นต้น

๕.๒.๒ ชื่อของสมรรถนะและคำจำกัดความ (Competency Name & Definition)

๕.๒.๓ ระดับความชำนาญ (Proficiency Scale) โดยทั่วไปแบ่งออกเป็น ๔-๕ ระดับความชำนาญ หรือแบ่งตามโครงสร้างองค์การ เช่น

ระดับ ๑ ทำงานภายใต้คำแนะนำ

ระดับ ๒ ทำงานได้เอง

ระดับ ๓ ทำงานโดยใช้ความเชี่ยวชาญที่สะสมมา

ระดับ ๔ ทำงานโดยเป็นผู้นำกลุ่ม

ระดับ ๕ เป็นผู้กำหนดนโยบาย

๕.๒.๔ การนิยามพฤติกรรมในแต่ละระดับ (Behavioral Indicators) คือ การสะท้อนพฤติกรรมในการทำงานว่าแต่ละระดับต้องมีความชำนาญแบบใดและอย่างไร

๕.๓ สรุปนิยามของสมรรถนะข้าราชการศาลยุติธรรม

สมรรถนะข้าราชการศาลยุติธรรมของ ๓๘ สายงาน (๙ กลุ่มงาน) ประกอบด้วย ๑๓ สมรรถนะหลัก และ ๑๖๐ สมรรถนะในงาน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๕.๓.๑ สมรรถนะหลักข้าราชการศาลยุติธรรม (Core Competency) หมายถึง สมรรถนะที่ข้าราชการศาลยุติธรรมทุกคนต้องมีเพื่อให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร ประกอบด้วย ๑๓ สมรรถนะหลัก คือ

๑. ความรอบรู้ในงาน ประกอบด้วยความรู้ในด้านต่าง ๆ ๗ ด้าน คือ

๑.๑ ความรู้เกี่ยวกับงานศาลยุติธรรม หมายถึง มีความรู้ความเข้าใจในภาพรวมของงานศาลยุติธรรมในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาท ภารกิจ อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ โครงสร้าง นโยบาย แผนกลยุทธ์ ระบบงาน สำนักงานศาลยุติธรรม พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของศาลยุติธรรม

๑.๒ ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม หมายถึง มีความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับนโยบายทางอาญา ทางแพ่ง และทางปกครอง สำหรับระบบงานยุติธรรม บทบาท ภารกิจ อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ โครงสร้าง การบริหารงานยุติธรรม ระบบงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม และระบบงานศาลอื่น

๑.๓ ความรู้เกี่ยวกับหลักการบริหารศาลยุติธรรม หมายถึง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน กฎหมายว่าด้วยการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม กฎหมายว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของทางราชการ กฎหมายว่าด้วยความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการควบคุมภายใน และแนวทางการบริหารราชการสมัยใหม่

๑.๔ ความรู้เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม หมายถึง การติดตามความเคลื่อนไหวการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอก

๑.๕ ความรู้เกี่ยวกับภาษาไทย หมายถึง มีความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาไทยทั้งด้าน การอ่าน จับใจความ ย่อความ เขียน และสื่อสารข้อมูลต่าง ๆ กับบุคคลอื่นได้ถูกต้อง ชัดเจน

๑.๖ ความรู้ในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ หมายถึง มีความรู้และเข้าใจระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และสามารถใช้ในการปฏิบัติงานได้

๑.๗ ความรู้ภาษาอังกฤษ หมายถึง มีความรู้และเข้าใจภาษาอังกฤษเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานในระดับที่สามารถสื่อสารขั้นพื้นฐานกับบุคคลอื่นได้

๒. มนุษยสัมพันธ์

การสร้างความสัมพันธ์อันดีในทางสังคมระหว่างบุคคลทั้งภายในและภายนอกองค์กร มีเครือข่ายในการปฏิบัติงาน การสร้างความรู้สึกร่วมกัน มีความเข้าใจและไว้วางใจกัน ก่อให้เกิดการติดต่อประสานงาน การขอความร่วมมือและหรือความช่วยเหลือ ให้เป็นไปด้วยความราบรื่นและบรรลุผลสำเร็จ

๓. การทำงานเป็นทีม

ตั้งใจจริงในการทำงานร่วมกับคนอื่น โดยมีเป้าหมายร่วมกัน สร้างกลุ่มบุคคล โดยแบ่งงานกันตามความถนัด อาศัยความสัมพันธ์ร่วมมือประสานกัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความจริงใจต่องาน และผู้ร่วมงาน เพื่อให้เกิดพลังในการปฏิบัติงานจนเกิดสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย

๔. จิตสำนึกในการให้บริการ

เข้าใจความต้องการและความคาดหวังของผู้รับบริการ กระตือรือร้นในการให้บริการ ช่วยเหลือ เอื้ออาทร เสริมสร้างและรักษาความสัมพันธ์อันดี

๕. การให้เกียรติและเคารพสิทธิของผู้อื่น

การยอมรับนับถือในศักดิ์ศรีและสิทธิของผู้ร่วมงาน และผู้รับบริการ รวมถึงการไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น

๖. ความซื่อสัตย์และมีคุณธรรม

การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น โปร่งใส สามารถแสดงออกถึง คุณธรรม คุณงามความดีทั้งกาย วาจา และใจ

๗. ทัศนคติที่ดีต่อองค์กร

รักษาภาพลักษณ์ และสร้างความเชื่อถือศรัทธาให้เกิดแก่องค์กร ปกป้องชื่อเสียง จงรักภักดีและภูมิใจที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ในองค์กร (พร้อมที่สนับสนุนและนำพาองค์กรไปสู่วิสัยทัศน์)

๘. ความเสียสละ

ตั้งใจ อุทิศเวลา แรงกาย แรงใจ และความสุขส่วนตัว เพื่อประโยชน์แก่องค์กรและสังคม

๙. ความใฝ่รู้

ความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ที่เป็นประโยชน์เพิ่มเติมตลอดเวลา ตลอดจนนำความรู้นั้นมาพัฒนาศักยภาพในการทำงานของตนเองและองค์กรโดยรวม

๑๐. ความรับผิดชอบ

สำนึกในบทบาท หน้าที่ ของตนตามที่ได้รับมอบหมาย ทำงานเต็มความสามารถ และรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะดีหรือไม่ หาสาเหตุและแก้ไขปรับปรุงในส่วนที่บกพร่องให้เป็นผลดีต่อองค์กร และสังคม

๑๑. ความคิดเชื่อมโยงเป็นองค์รวม

ความสามารถเชื่อมโยงแนวคิดหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้าหากันหลักได้อย่างเหมาะสม เพื่ออธิบายหรือให้เหตุผลสนับสนุนเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้อย่างครบถ้วนทุกมุม

๑๒. ความคิดเป็นระบบ

สามารถคิดอย่างมีเหตุผล เป็นลำดับขั้นตอน เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในการทำงาน

๑๓. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

ความสามารถในการขยายขอบเขตความคิดออกไปจากกรอบความคิดเดิมที่มีอยู่สู่ความคิดใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อน เพื่อค้นหาคำตอบที่ดีที่สุดให้กับปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงเพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในการทำงาน

๕.๓.๒ สมรรถนะในงานของข้าราชการศาลยุติธรรม (Functional Competencies) หมายถึง สมรรถนะที่ข้าราชการศาลยุติธรรมที่ปฏิบัติงานในตำแหน่งงานต่าง ๆ หรือกลุ่มงานต่าง ๆ ควรมี เพื่อให้งานสำเร็จและได้ผลผลิตตามที่ต้องการ โดยกำหนดจาก ๓๔ สายงาน (๙ กลุ่มงาน) ประกอบด้วย ๑๖๐ สมรรถนะในงาน ดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ แสดงการกำหนดงานตามหลักสมรรถนะ

๑. กลุ่มนักบริหาร	๒. กลุ่มงานคดี	๓. กลุ่มนิติกร	๔. กลุ่มงานทั่วไป
๑. นักบริหาร ๒. ผู้ตรวจราชการ ๓. ผู้อำนวยการระดับ ๙ ๔. ผู้อำนวยการระดับ ๘	๑. เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม ๒. เจ้าหน้าที่ศาลยุติธรรม	๑. นิติกร	๑. เจ้าพนักงานธุรการ ๒. เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป ๓. เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม ๔. เจ้าหน้าที่ศาลยุติธรรม
๕. กลุ่มการเงิน การบัญชี คลัง ๑. นักวิชาการคลัง การเงิน/การบัญชี ๑. นักวิชาการการเงินและ บัญชี ๒. เจ้าหน้าที่บริหารงาน การเงินและบัญชี ๓. เจ้าพนักงานการเงิน และบัญชี พัสดุ ๑. นักวิชาการพัสดุ ๒. เจ้าพนักงานพัสดุ ๓. เจ้าหน้าที่บริหารงาน พัสดุ ตรวจสอบ ๑. เจ้าหน้าที่ตรวจสอบ ภายใน	๖. กลุ่มทรัพยากรบุคคล ๑. เจ้าหน้าที่วิเคราะห์งาน บุคคล ๒. บุคลากร ๓. นักพัฒนาทรัพยากรบุคคล	๗. กลุ่มนักวิเคราะห์ ๑. เจ้าหน้าที่วิเคราะห์ นโยบายและแผน ๒. เจ้าหน้าที่วิเคราะห์หังบ ประมาณ ๓. นักวิจัยสังคมศาสตร์ ๘. กลุ่มสหวิทยาการ ๑. เจ้าหน้าที่วิเทศสัมพันธ์ ๒. นักประชาสัมพันธ์ ๓. นักวิชาการเผยแพร่ ๔. บรรณารักษ์ ๕. เจ้าหน้าที่ห้องสมุด ๙. กลุ่มวิศวกรรม และเทคโนโลยี สื่อสาร ๑. เจ้าหน้าที่สื่อสาร	ออกแบบและก่อสร้าง ๑. นายช่างโยธา ๒. วิศวกรโยธา ๓. สถาปนิก ๔. เจ้าหน้าที่บริหารงาน ออกแบบและก่อสร้าง โสตทัศนศึกษา ๑. นักวิชาการโสตทัศนศึกษา ๒. เจ้าพนักงานโสต ทัศนศึกษา ๓. เจ้าหน้าที่โสต ทัศนศึกษา ศิลป์ ๑. นายช่างศิลป์ คอมพิวเตอร์ ๑. นักวิชาการคอมพิวเตอร์ ๒. เจ้าหน้าที่เครื่อง คอมพิวเตอร์ ๓. เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล

การจัดทำสมรรถนะ

กรณีตัวอย่าง ▲ กลุ่มที่ ๑ กลุ่มนักบริหาร

ตำแหน่ง

- ๑. นักบริหาร
- ๒. ผู้ตรวจราชการ
- ๓. ผู้อำนวยการระดับ ๕
- ๔. ผู้อำนวยการระดับ ๔

Functional Competencies

- ๑. ทักษะเกี่ยวกับระบบการบริหารงานบุคคล
- ๒. การบริหารงบประมาณ
- ๓. ความเป็นผู้นำ
- ๔. การบริหารความเปลี่ยนแปลง
- ๕. การกำหนดกลยุทธ์องค์กร
- ๖. การเป็นแบบอย่างที่ดีในการครองตน ครองคน ครองงาน
- ๗. การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ
- ๘. การวางแผนควบคุมงาน
- ๙. การทำงานเชิงรุก
- ๑๐. การพัฒนาศักยภาพบุคคล

๑. ทักษะเกี่ยวกับระบบการบริหารงานบุคคล

ความรู้ความเข้าใจระบบงานบุคคล และกระบวนการบริหารงานบุคคลของสำนักงานศาลยุติธรรม ได้แก่ การกำหนดนโยบายด้านโครงสร้างและอัตรากำลัง การสร้างและพัฒนาบุคลากร ทั้งการถ่ายทอดแนวคิด วัตถุประสงค์ขององค์กรไปยังผู้เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. การบริหารงบประมาณ

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบงบประมาณ สามารถบริหารงบประมาณได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลตรงตามนโยบาย เพื่อให้การใช้ทรัพยากรคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ต่อทางราชการ โดยใช้ยุทธศาสตร์การจัดทำงบประมาณแนวใหม่ ให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี

๓. ความเป็นผู้นำ

ความกล้าที่จะปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง กล้าเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ กล้าที่จะตัดสินใจแก้ไขปัญหาและแสดงความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่เกิด ตลอดจนสามารถจูงใจ และสร้างความยอมรับในหมู่ผู้ใต้บังคับบัญชาอันส่งผลให้เกิดทีมงานที่มีประสิทธิภาพ

๔. การบริหารความเปลี่ยนแปลง

ความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพ การทำงาน/ระบบงานในองค์กรให้ดีขึ้น และควบคุมความเปลี่ยนแปลงนั้นให้ดำเนินไปอย่างมีระดับ ได้รับการยอมรับจากองค์กร ตลอดจนติดตามประเมินผลความสำเร็จ เพื่อนำมาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

๕. การกำหนดกลยุทธ์องค์กร

ความรู้ความเข้าใจแนวคิด หลักการ กระบวนการ และวิธีปฏิบัติด้านการจัดทำแผนงาน แผนแม่บท แผนยุทธศาสตร์ขององค์กร การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก การประมวลผล ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนด

๖. การเป็นแบบอย่างที่ดีในการครองตน ครองคน ครองงาน

นักบริหารจะต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถปรับตัวได้ในทุกสถานการณ์และในทุกองค์กร ให้ความสำคัญกับบุคลากรทุกระดับเท่าเทียมกันมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน กล้าตัดสินใจแก้ปัญหา รับผิดชอบ เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เลือกนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อองค์กร

การครองตน

- ประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี
- กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม
- มีการวางตัวเหมาะสมกับสถานการณ์ ถูกต้องตามกาลเทศะ
- เสริมสร้างบุคลิกภาพที่ดี
- เรียนรู้และนำนวัตกรรมมาใช้ในการปฏิบัติงาน
- ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและจริยธรรม

- ยึดมั่นในความยุติธรรม
- มีความเป็นผู้นำและสร้างทีมงาน
- มีวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ทางการบริหาร
- สามารถปรับตัวภายใต้สภาวะกดดันได้
- รู้จักใช้ดุลยพินิจและกล้าตัดสินใจ

การครองคน

- มีความสามารถในการดูแลและพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชา
- มีความสามารถในการประสานงาน
- เสนอแนะและตอบสนองนโยบาย แนวทางในการปฏิบัติงาน

การครองงาน

- มุ่งผลสัมฤทธิ์ในการทำงาน
- เสียสละอุทิศกำลังกาย กำลังสติปัญญาและเวลาส่วนตัว

๗. การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ

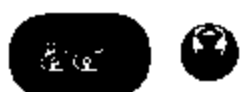
การวิเคราะห์ แยกแยะ ระบุประเด็นปัญหา และการดำเนินการเพื่อหาข้อสรุปและการตัดสินใจ อันจะนำไปสู่วิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสมอย่างเป็นระบบ

๘. การวางแผนควบคุมงาน

การจัดการเพื่อให้บรรลุผลสัมฤทธิ์แบบองค์รวม โดยใช้กระบวนการวางแผนการควบคุมงาน สามารถวางระบบ ขั้นตอน จัดลำดับก่อนหลัง ทั้งที่มีผู้รับผิดชอบคนเดียวหรือหลายคน ร่วมกันให้เป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนด สามารถทราบจุดวิกฤติเพื่อใช้ในการควบคุมงาน และผลกระทบนันเกิดจากการทำงานไม่สำเร็จและหาทางป้องกัน สามารถสร้างระบบประเมินสถานการณ์ พยากรณ์ปัญหาและหาทางป้องกันร่วมกับผู้ปฏิบัติ ตลอดจนใช้ยุทธวิธีต่าง ๆ ในการจัดการ

๙. การทำงานเชิงรุก

การคิดและลงมือทำสิ่งใหม่ ๆ เพื่อเป็นการสร้างโอกาสหรือป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น โดยไม่ใช่เป็นการวางแผนหรือการคิดว่าจะทำในอนาคตแต่เพียงอย่างเดียว

๑๐. การพัฒนาศักยภาพบุคคล

การมุ่งพัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถ ตลอดจนศักยภาพทั้งของตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้อง อย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุง พัฒนา และเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

๖. ความส่งท้าย

แนวโน้มในอนาคตเชื่อว่าทุกองค์กรทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และธุรกิจเอกชน ต้องมุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) โดยยึดหลักสมรรถนะ (Competency) ซึ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องต่อวิสัยทัศน์ (Vision) ขององค์กรจะทำให้การบริหารองค์การสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันแบบยั่งยืนตลอดไป (Sustainable Competitive Advantage)

บรรณานุกรม

- รัชนิวรรณ วณิชย์ถนอม. ๒๕๔๗. สมรรถนะในระบบราชการไทย. เอกสารประกอบการฝึกอบรม
นักบริหารระดับต้น กระทรวงการคลัง
สถาบันพัฒนาข้าราชการศาลยุติธรรม. ๒๕๔๗. แผนแม่บทการพัฒนาบุคลากรของข้าราชการ
ศาลยุติธรรม
เสน่ห์ จุ้ยโต. ๒๕๔๕. การฝึกอบรมเชิงระบบ. โครงการส่งเสริมการแต่งตั้งข้าราชการ
มหาวิทยาลัยสุโขทัย
เสน่ห์ จุ้ยโต. ๒๕๔๗. องค์การสมัยใหม่ โครงการส่งเสริมการแต่งตั้งข้าราชการ
มหาวิทยาลัยสุโขทัย
Ivancevich, John M. 2003. Human Resource Management Boston ; MCGraw-Hill

ยุคความคิดการข้ามพ้นสมัยใหม่ (Postmodern)

วิชณู บุญมาร์ตัน*

ในปัจจุบันสังคมวิชาการไทยได้เริ่มมีการพูดถึงชุดความคิดว่าด้วยการข้ามพ้นสมัยใหม่ ซึ่งวันนี้ผู้เขียนขอแนะนำเสนอชุดความคิดนี้ให้กับผู้อ่านได้ทราบว่า คืออะไร อย่างไร

การข้ามพ้นสมัยใหม่ (Postmodern) คือ มุมมองสังคมหลาย ๆ ด้านไม่ว่า ศิลปะ ปรัชญา วิทยาศาสตร์ สถาปัตยกรรม วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ กฎหมาย ภูมิศาสตร์ และ รัฐศาสตร์ที่มีมุมมองไปด้วย ความหลากหลาย แยกย่อย กระจัดกระจาย ไม่ได้มุ่งเสนอชุดความคิดที่เป็นระบบในการอธิบายสังคม ไม่มีระบบที่เด่นชัด ไม่มีอุดมการณ์เพื่อวันข้างหน้า ไม่มีชุดความคิด เรื่อง การเปลี่ยนแปลงโลกเหมือน มาร์กซ์ ที่กล่าวไว้ใน Theses on Feuerbach (๑๘๔๕) ว่า “นักปรัชญาไม่เพียงแต่เข้าใจและอธิบายโลกได้ ที่สำคัญกว่านั้น คือ การเปลี่ยนแปลงโลกด้วย” รวมทั้งไม่ได้เสนอสังคมอุดมการณ์ในอนาคตไว้

อย่างไรก็ดีมิได้หมายความว่าชุดความคิดแบบข้ามพ้นสมัยใหม่ จะไม่มีอะไรที่เป็นแก่นยึดโยงร่วมกัน จนกลายเป็นพวก “ไร้สาระ หรือ อะไรก็ได้” จุดเน้นสำคัญ คือ การตั้งข้อสงสัย การวิพากษ์ (Critical) การปฏิเสธต่อวิธีการแสวงหาความรู้สมัยใหม่ ซึ่งได้แก่ เหตุผลนิยม (Rationalism) สากลนิยม (Universalism) และมนุษยนิยม (Humanism) (ผู้อ่านสนใจอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมจากหนังสือของ Steven Best and Douglas Kellner (๑๙๙๑) เรื่อง “Postmodern Theory”, The Guilford Press) ตลอดจนความรู้แบบวิทยาศาสตร์ การค้นหากฎเกณฑ์การเคลื่อนไหวของสรรพสิ่ง และชุดความคิด เรื่อง การปลดปล่อยมนุษย์ ซึ่งชุดความคิดการข้ามพ้นสมัย

---

* อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

ใหม่จะมีจุดยืนอยู่ตรงข้ามสมัยใหม่ที่เน้นความแตกต่างความสัมพันธ์ ความไม่ต่อเนื่อง การกระจาย
และความไร้ระเบียบ

การข้ามพ้นสมัยใหม่ยังปฏิเสธความจริง เพราะความจริงเป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นเป็น
เพียงผลผลิตที่มาจากความรู้ความเข้าใจแบบหนึ่ง ๆ เท่านั้น ความจริงถูกสร้างขึ้นมาจากกฎเกณฑ์ที่
คอยกำหนดว่าสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด กล่าวคือ ความจริงถูกสร้างขึ้นผ่าน "วาทกรรม" (Discourse) หมายถึง
การสร้างขึ้นมา การพูด การกระทำ (วิชฌ, ๒๕๔๗)

วาทกรรม คือ การจัดระบบว่าอะไรจะเข้ามาอยู่ข้างในและอะไรจะต้องไปอยู่ข้างนอก
ระบบความจริง (Regime of truth) วาทกรรมยังทำหน้าที่ให้ความจริงที่เกิดขึ้นมาเป็นที่ยอมรับด้วย
ดังนั้น ความจริง ความรู้ และอำนาจ จึงเป็นสิ่งเกี่ยวพันกันอย่างมาก เพราะการให้อำนาจที่แยบยล
ที่สุด คือ การใช้อำนาจที่ผู้ถูกกระทำไม่รู้ตัว ซึ่งอำนาจดังกล่าว คือ อำนาจจากการกำหนดว่าอะไร คือ
ความรู้ ความจริง

ชุดความคิดข้ามพ้นสมัยใหม่ ยังมองเรื่องอำนาจ ซึ่งก้าวออกไปจากการมองอำนาจใน
เชิงประจักษ์หรือแม้แต่อำนาจในเชิงโครงสร้าง ซึ่งส่งผลต่อการศึกษาการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะ
การเมือง คือ การศึกษาเรื่องอำนาจ โดยเสนอสิ่งที่เรียกว่าการเมืองใหม่ ซึ่งความหมายกว้างไกลกว่า
เรื่อง รัฐ อำนาจอธิปไตย หรือ สถาบันการเมืองการปกครอง โดยที่ความเป็นการเมืองมีบริบท
ที่ขัดแย้งระหว่างอัตลักษณ์ (Identity) หรือ ความเป็นตัวตน กับความแตกต่าง (Difference) เนื่องจาก
อัตลักษณ์ทุกชนิดสร้างขึ้นมาจากความแตกต่างหลากหลายโดยอัตลักษณ์เป็นเรื่องของการชูความเฉพาะ
เจาะจงชนิดหนึ่ง ขณะเดียวกันก็เก็บกตปิดกั้นความเฉพาะเจาะจงแบบอื่น ๆ ไว้และที่สำคัญ
อัตลักษณ์ เป็นเรื่องของกระบวนการสร้างหรือทำให้เกิด

สำหรับ อาจารย์ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (๒๕๔๗) จากสำนักคิดเศรษฐศาสตร์การเมือง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้อธิบายเพิ่มเติมให้กับผู้เขียน เรื่องชุดความคิดการข้ามพ้นสมัยใหม่
คือระบบคิดแบบ Postmodern ปฏิเสธอภิธานียายทั้งปวง ปฏิเสธที่ย่างถึงสังคมนิยมที่ใช้ได้ทุกหน
ทุกแห่ง ทุกกาลเวลา และปฏิเสธระบบครอบงำทางความคิดอย่างสิ้นเชิง สำนักคิดทฤษฎีการพัฒนา
ทางการเลือกที่จะรับเอาวิถีคิดแบบ Postmodern มาเป็นพื้นฐานก็มีหลักการคล้าย ๆ กัน กล่าวคือ
มีความสงสัยในทฤษฎีการพัฒนาทั้งหมดไม่ว่าจะมาจากค่ายไหนก็ตาม และมีความเห็นว่า "การพัฒนา"
เป็นแค่เพียงภาษาคำพูด ที่กล่าวกันอย่างเลื่อนลอยมิได้มีความตั้งใจจริงที่จะนำการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ

สังคม "การพัฒนา" เป็นเพียง "วาทกรรมของอำนาจ" มีไว้เพื่อให้ผู้คนเข้าใจ และยอมรับ

แนวคิดแบบ Postmodern การพัฒนาที่แท้จริงก็คือการไม่พัฒนา และเป็นการเตือนให้ฝ่ายกระแสหลักยอมรับ "ความหลากหลายทางความคิด" ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับพาราไดม์ ทฤษฎีวิธีวิทยา หรือเทคนิคการวิเคราะห์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่ทำงาน "ด้านการพัฒนา" ควรจะศึกษาความรู้ท้องถิ่น เรียนรู้ประสบการณ์ของชุมชน และเข้าร่วมกระบวนการสร้างพลังอำนาจของประชาชนพื้นบ้านในบริบทของวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทั้งหมดนี้เพื่อให้เกิดชุมชนที่ยั่งยืน และพึ่งตนเองอย่างมีศักดิ์ศรี

ตัวอย่างนักคิดที่สำคัญ ได้แก่ Nietzsche, Michel Foucault, Gilles Deleuze and Felix Guattari, Jean Baudrillard, Jameson 's และ Lyotard ได้เสนอให้มีการเปลี่ยนแปลง วิธีการแสวงหาความรู้ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของยุคข้ามพันสมัยใหม่ กล่าวคือโครงการทุนนิยมได้ก้าวเข้าสู่ยุคทุนนิยมโลกาภิวัตน์ อันเป็นยุคของสังคมบริโภควาทกรรม สื่อสารมวลชน (Media Discourse) สังคมจะถูกควบคุมโดย โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ คอมพิวเตอร์ เพื่อสร้างสังคมแห่งการบริโภคนิยม ที่ก่อให้เกิดปัญหาในการสร้างความชอบธรรม (legitimation) ให้กับความรู้ ผลกระทบก็คือ อภิมหานิยาย (Grand Narrative) ต่าง ๆ กลายสภาพเป็นเพียงภาพลวงตา หรือ มายาคติ เพราะอภิมหานิยายทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นมาร์กซิสต์ เสรีนิยมใหม่ ศาสนา ซึ่งล้วนเป็นอภิมหานิยาย ที่สร้างขึ้นมารอบงำหรือควบคุมสังคมทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น ปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างอุดมการณ์ทุนนิยม กับอุดมการณ์สังคมนิยมในช่วงสงครามเย็น นำไปสู่การฆ่ากันระหว่างคนต่อคน เพราะมีความเชื่อที่ถูกสร้างขึ้นของนักคิดสำนักต่าง ๆ นั้นเอง

นักคิดคนสำคัญอีกคน ได้แก่ มิเชล ฟูโก (Michel Foucault) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส ได้เสนอแนวการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) ซึ่งมองการเปลี่ยนแปลงสังคม ผ่านภาคปฏิบัติการต่าง ๆ ของวาทกรรม (Discourse Practices) เช่น การเรียน การสอน ศูนย์ศึกษา สถาบันองค์กร หน่วยงานทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน ที่ทำ คิด เขียน พูด วิเคราะห์งานเขียนทุกชนิดไม่เว้นแม้แต่งานเขียนประเภท "ตำราวิชาการ" ต่างก็เป็นเพียงภาคปฏิบัติการของวาทกรรม เป็นภาคปฏิบัติการของอำนาจแบบหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากต่างก็เป็นการเขียน ซึ่งถ้าหากไม่เชิดชู ดอกย่ำ ก็ต้องการสลาย สั่นคลอน ล้มล้างหรือสร้างความพรัมัวให้กับบรรดาระบบ ระเบียบที่ดำรงอยู่ หรือ ฟูโก เรียกว่า The Order of Things ความโดดเด่นของอำนาจ

อยู่ที่การผลิตวาทกรรม หรือ การสร้าง และสิ่งสำคัญที่อำนาจสร้าง คือ ความรู้ อัตลักษณ์ (Identity) และความจริง วาทกรรมในตัวเอง คือ การต่อสู้ และการครอบงำ วาทกรรม คือ ตัวอำนาจที่ต้องเข้าไปจัดการ / ยึดเอาไว้ (ไชยรัตน์, ๒๕๔๒.)

เครื่องมือหรือวิธีการศึกษาตามชุดความคิดการข้ามพ้นสมัยใหม่

วิธีการศึกษาตามชุดความคิดข้ามพ้นสมัยใหม่ ที่สำคัญได้แก่ วิธีการรื้อสร้าง (Deconstruction) การสร้างใหม่ (Reconstruction) การปลดปล่อย (Emancipation) (ระพีพรรณ, ๒๕๔๕.) และการวิพากษ์ (critical) (ดูในภาคผนวก ข.)

๑. การรื้อสร้าง (Deconstruction) เป็นการรื้อสร้างองค์ความรู้ เป็นการวิพากษ์ชุดความคิดสมัยใหม่ว่ามีจุดแข็ง จุดอ่อนตรงไหน การรื้อสร้างเปรียบเสมือนการปรับเปลี่ยนวิธีคิด วิธีทำงานใหม่ที่เหมาะสม และสอดคล้องกับยุคการข้ามพ้นสมัยใหม่ รวมทั้งควรปฏิเสธลักษณะที่เป็นสากล วิธีการศึกษาที่สร้างความรู้แบบสมัยใหม่ คือการวิพากษ์ (ดังข้อสงสัย) (Best Steven and Kellner Douglas, 1991.)

๒. การสร้างใหม่ (Reconstruction) เมื่อมีการวิพากษ์รื้อสร้างความรู้เดิมก็จะมี การสร้างความรู้ใหม่ที่มีความหลากหลาย มีแนวทางใหม่ ๆ ที่ศึกษาที่สลับซับซ้อน

๓. การปลดปล่อย (Emancipation) เมื่อได้องค์ความรู้แล้วเราก็จะสร้างวาทกรรมใหม่เพื่อการปลดปล่อยจากการครอบงำจากความรู้แบบวิทยาศาสตร์ที่มีเหตุผล มาเป็นความรู้แบบไม่ สามารถกำหนดหรือวัดได้ เพราะความรู้มีความหลากหลายซึ่งไม่สามารถจัดประเภทได้

ชุดความคิดข้ามพ้นสมัยใหม่ เป็นความรู้ที่ก้าวไปสู่อนาคตซึ่งนักวิชาการหรือ อาจารย์มหาวิทยาลัยหลายคนยังติดกับชุดความรู้แบบเก่า ๆ เดินหน้าสอนหาเงินและชุดรีด ส่วนเกินกับนักศึกษาโดยที่ตนเอง ไม่ได้พัฒนาความรู้ที่ข้ามพ้นสมัยใหม่ เพื่อการศึกษาไทย จะได้เจริญก้าวหน้าเท่ากับประเทศเวียดนาม นักวิชาการหรืออาจารย์ทั้งหลายอย่าหลงกับการ ขายตัว ขายสถาบันอยู่เลย หันกลับมาเป็นอาจารย์เต็มตัวเสียที เพื่อการศึกษาไทยจะได้ ดีขึ้น เพราะปัจจุบันความรู้ของโลกได้ก้าวไปศึกษาเรื่อง After Postmodern แล้ว อย่าตายซากทางชุดความคิดเก่าอยู่เลยอาจารย์ทั้งหลายเอ๊ย?

เอกสารประกอบการเขียน

- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. ๒๕๔๒. วาทกรรมการพัฒนา กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิภาษา
- จันทน์ เจริญศรี. ๒๕๔๕ โพลีโมเดิร์น สังคมวิทยา กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิภาษา
- ระพีพรรณ คำหอม. ๒๕๔๕. สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย กรุงเทพมหานคร : โครงการ
ปริญญาโทสาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- นพพร ประชากุลและชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. ๒๕๔๖. บทสัมภาษณ์ : มองหลากมุมโพลีโมเดิร์น
ในเชิงอรรถวัฒนธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิภาษา
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. ๒๕๔๗. ปรัชญาและวิถีวิทยาของเศรษฐศาสตร์ ว่าด้วยเศรษฐศาสตร์
ทางเลือก กรุงเทพมหานคร : เอกสารประกอบการสอนระดับปริญญาโทเศรษฐศาสตร์
การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อัดสำเนา)
- วิษณุ บุญมาร์ตัน. ๒๕๔๗. ชุดความคิดการข้ามพ้นสมัยใหม่ (Postmodern) ใน นสพ.ไทย
โพสต์รายวัน ๓ กันยายน ๒๕๔๗

- Best, Steven and Kellner, Douglas. 1991. *Postmodern Theory*. New York : Guilford.
- Best, Steven and Kellner Douglas. 1997. *The Postmodern Turn*. New York : Guilford
- Dickens, David R and Fontana, Andrea. 1994. *Postmodernism and Social Inquiry*.
London : Guilford
- Docherty, Thomas. 1993. *Postmodernism*. London : Harvester Wheatsheaf.
- Fredric Jameson. 1991. *Postmodernism, or The Cultural Logic of Late Capitalism*.
Verso.
- Harvey, David. 1989. *The Condition of Postmodernity*. Cambridge : Basil Blackwell.
- Smart, Barry. 1993. *Postmodernity* London : Routledge.

ภาคผนวก ก.

ตาราง ๑ ความแตกต่างระหว่างชุดความคิดสมัยใหม่กับการข้ามพ้นสมัยใหม่

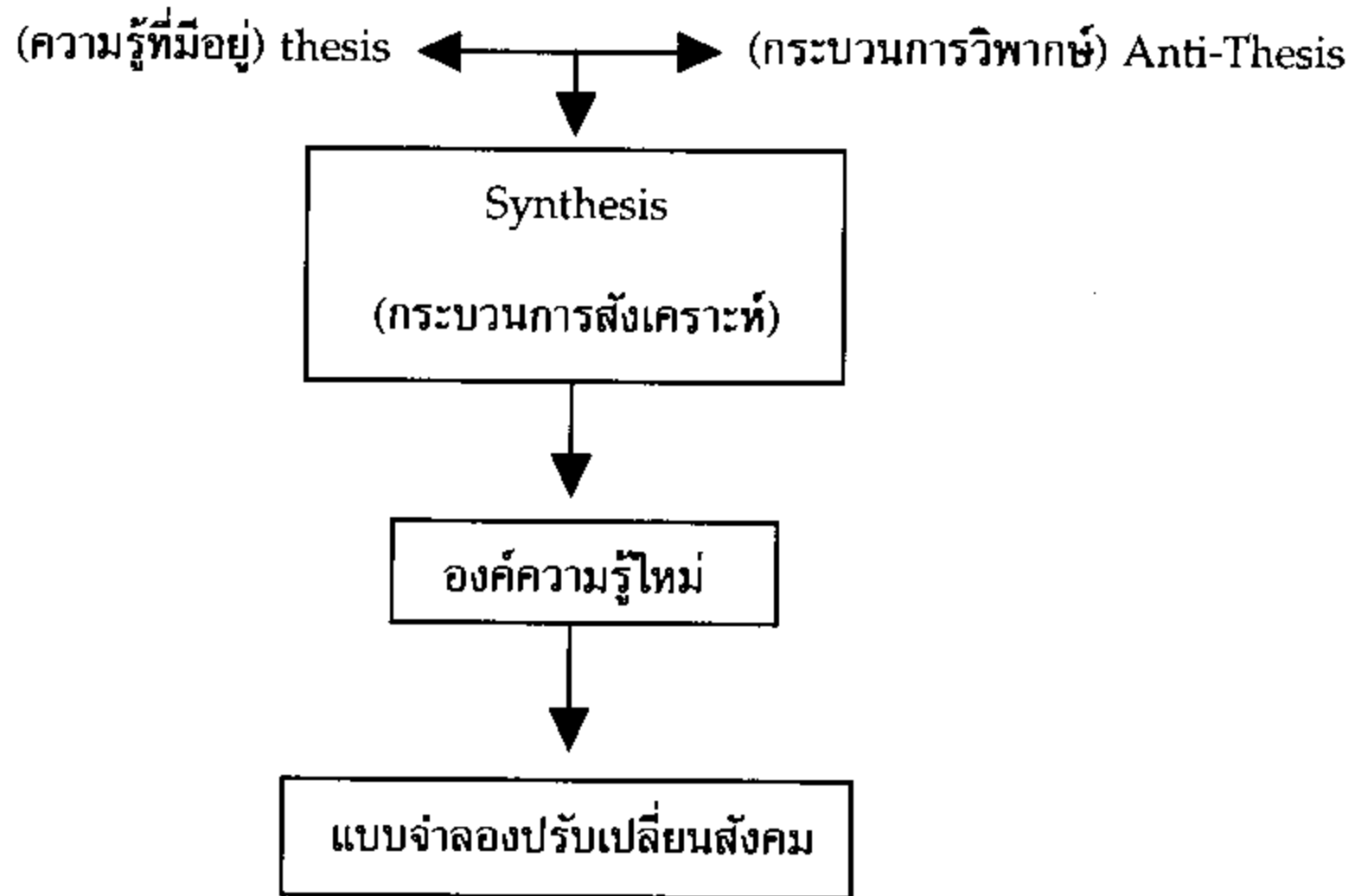
สมัยใหม่ (Modern)	การข้ามพ้นสมัยใหม่ (Postmodern)
<ul style="list-style-type: none"> - รูปแบบ - ความมุ่งหมาย - ออกแบบ - ลำดับชั้น - การควบคุม - เน้นผลสำเร็จ - รวมศูนย์ - สร้างสรรค์/ผลรวม - กระบวนการสังเคราะห์ความรู้ (Synthesis) - ศูนย์กลาง - นิยาย/ประวัติศาสตร์กระแสหลัก - อ่านตีความ - จุดกำเนิด/สาเหตุ - เจาะลึก - ประเภท - สามารถกำหนดประเภทได้ (Determinacy) 	<ul style="list-style-type: none"> - ไร้รูปแบบ - สนุก - ไม่ออกแบบ - ไม่ลำดับชั้น - ลดการควบคุม - เน้นขบวนการ - การมีส่วนร่วม - ไม่สร้างสรรค์/หรือสร้างใหม่ - กระบวนการวิพากษ์ (Anti-thesis) - กระจายอำนาจ - ต่อด้านนิยาย/ประวัติศาสตร์กระแสรอง - ต่อด้านการอ่านแบบตีความ - ความแตกต่าง/บันทึก - ไม่เจาะลึก - การเปลี่ยนแปลง - ไม่สามารถกำหนดประเภทได้ (Indeterminacy)

ที่มา : Ihab Hassan. 1993. Toward a Concept of Postmodernism In. Postmodernism A Reader Thomas Docherty Harvester Wheatsheaf.

ภาคผนวก ข.

แผนภาพ 1 การสังเคราะห์ความรู้แบบวิพากษ์ (Critical Knowledge Synthesis : CKS)

วิธีการทำงาน Critical Knowledge Synthesis

ที่มา : ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. ๒๕๔๗. ปรัชญาและวิถีวิทยาของเศรษฐศาสตร์ ว่าด้วยเศรษฐศาสตร์ ทางเลือก เอกสารประกอบการสอนระดับปริญญาโท เศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อัดสำเนา)

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและเอกชน ในการพัฒนาประเทศ

ยอดชาย วิถีพานิช^{*}

มีใครหลายคนเคยบอกผู้เขียนไว้ว่า “สังคมไทยจะดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ถ้าคนในสังคมไทย มีจิตสำนึกว่าจะไรควรทำ ไม่ควรทำ” ผู้เขียนก็ได้รับฟังและเริ่มคิดต่อว่า จะทำอย่างไรให้มนุษย์เป็นได้ ดังนั้น สังคมไทยรวมถึงสังคมโลกจะน่าอยู่มากขึ้น ขอเพียงให้สังคมทุกแห่งมีสภาพที่ดีขึ้น มีปัญหาให้น้อยที่สุด มีทุกข์ให้น้อยที่สุดก็พอ คงไม่ต้องให้โลกนี้กลายเป็นโลกที่เป็นอุดมคติ หรือ Utopia ที่ไร้ปัญหา ไร้ทุกข์ ไร้โรค คงเป็นไปไม่ได้

ถึงแม้คำกล่าวที่ว่า “ชีวิตนั้นเป็นสิ่งสลับซับซ้อนเกินกว่าที่ใครจะวางกฎตายตัวว่าควรดำเนินไปในทำนองใด ชีวิตคือสิ่งที่เราคิดให้เป็นไป ...” แต่ผู้เขียนก็ขอ “คิดทางขวาง” ว่า ชีวิตควรมีสิ่งยึดเหนี่ยวเพื่อให้ชีวิตดำเนินไปอย่างไม่สลับซับซ้อนเกินไป สิ่งนั้นคือ “คุณธรรม” หรือ Moral Principles หมายถึง สิ่งที่ควรปฏิบัติเพื่ออำนวยความสะดวกที่แท้จริงให้แก่ตนเองและคนรอบข้าง ดังหลักธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ ที่กระห�าะเปลือกให้เราเห็นความสำคัญของคุณธรรมว่ามีคุณค่าเพียงใด ต่อบ้านเมืองของเรา ผู้เขียนจึงขอยกตัวอย่างบางส่วนของหลักธรรมของท่าน คือ “... ชีวิตย่อมต้องการอาหารทั้งฝ่ายโลกและฝ่ายธรรม ถ้ามีเพียงอย่างเดียวชีวิตนั้นก็มีความเป็นมนุษย์เพียงครึ่งเดียวหรือซีกเดียว อย่าเอาธรรมไว้ที่วัด เอาโลกไว้ที่บ้าน ธรรมจะต้องอยู่ที่เนื้อที่ตัวของคนคนนั้น จึงจะเรียกว่ารับรู้ในธรรม คุณธรรมจึงเป็นเครื่องมือสร้างคนสร้างชาติและสร้างโลก”

---

^{*} รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า)

เมื่อกล่าวถึง “สภาพของสังคมที่น่าอยู่” ในทัศนะของผู้เขียนนั้นมีความคิดว่า คือ สังคมที่เมื่อมีปัญหาต่าง ๆ ก็สามารถบรรเทาความรุนแรงของปัญหาได้ไม่ให้ลุกลามเกินไป รวมถึงสังคมที่คนในสังคมเมื่อมีความทุกข์และมีอุปสรรคก็สามารถรับมือได้อย่างมีสติ เข้มแข็งต่อสู้และ “ได้แง่คิด” จากความเดือดร้อนต่าง ๆ ที่ประสบ คือมีความสุขตามอัตภาพ มีวิถีชีวิตที่พอเพียง และในโลกแห่งความเป็นจริง สังคมมักเกิดปัญหาออกมาให้เห็นเด่นชัดและทวีความรุนแรงขึ้นทุกที จนทำให้ “สภาพบ้านเมืองที่น่าอยู่” ดูห่างไกลทุกที เราจะเห็นได้จากข่าวด้านลบภาคการเมือง การปกครองที่เกิดจากนักการเมือง ข้าราชการประจำ เช่น ข่าวการทุจริต เป็นต้น ภาคเศรษฐกิจที่ช่องว่างของรายได้ระหว่างคนรวยกับคนจน ความเจริญภาคเมืองกับภาคชนบทจะห่างกันขึ้นทุกขณะ ภาคสังคมถ้าเป็นสังคมอุดมคติก็คงไม่พบข่าวอาชญากรรมต่าง ๆ พ่อแม่ทำร้ายลูก ครูซ้อมชั้นลูกศิษย์ หมอทอดทิ้งผู้ป่วย พระนอนกับสีกา เด็ก 9 ขวบก่อคดีฆ่าเด็ก 3 ขวบ เด็ก 12 ขวบ 5 คน ทำอนาจารเด็ก 12 ขวบ ครูขายยาบ้าให้ลูกศิษย์ ฯลฯ

จากปัญหาต่าง ๆ ช้างต้นนั้น อาจพูดออกมาดัง ๆ ได้ว่า “สังคมที่น่าอยู่” กับ “สังคมที่ไม่น่าอยู่” ทำไมหนอช่างใกล้กันเช่นนี้ เสมือนด้านหัวกับด้านท้ายของเหรียญอันเดียวกัน ยากจะแยกกันออก แล้วเราจะทำอะไรได้บ้างที่จะทำให้ด้านที่ควรจะเป็นเกิดขึ้นกับเราให้มากที่สุด ทำอย่างไรให้ข้อเสนอของผู้เขียนที่จะกล่าวต่อไปมีความเป็นนามธรรม (abstract) น้อยที่สุด และมีความเป็นรูปธรรม (concrete) มากที่สุด เพื่อให้ข้อเสนอถูกนำไปปฏิบัติได้จริง เพราะถ้าข้อเสนอที่มีความลึกและรอบรู้กว้างขวางเพียงใด ก็ตาม แต่ไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงแล้วนั้น ก็อาจเรียกได้ว่าเป็นเพียง “องค์ความรู้” ที่มีอยู่ในตำราเท่านั้น

สำหรับบทความเรื่องนี้ ผู้เขียนต้องการเสนอหลักคุณธรรม 2 ประการ โดยผู้เขียนประมวลขึ้นเองเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนว่าบ้านเมืองจะน่าอยู่ได้อย่างไร เมื่อใช้หลักธรรม 2 ประการนี้ในการนำไปปฏิบัติ อันได้แก่

1. **คุณธรรมเชิงรับ (passive moral principle)** คือ ความมีสติ (conscience) เป็นที่ตั้งตลอดเวลา รู้ว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดควรละเว้นที่จะกระทำ เพราะในการปฏิบัติภารกิจเพื่อประโยชน์ของประเทศชาตินั้น ในบางครั้งการกระทำอาจเป็นคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติก็จริงอยู่

แต่ในบางครั้งบางโอกาสนั้น ผู้รู้ว่าการไม่กระทำนั้นจะก่อให้เกิดคุณประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองยิ่งกว่า
รวมไปถึงการไม่เอาเปรียบผู้อื่นนั่นคือ การไม่เห็นแก่ตัว หรือเห็นแก่ประโยชน์สุขของตนน้อยลง
เห็นแก่ประโยชน์สุขผู้อื่นมากขึ้น นั่นเอง เพราะเมื่อมีสติรู้ว่า การเห็นแก่ตัว หรือ selfishness
เป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำต่อผู้อื่น สังคมก็จะน่าอยู่ขึ้นมา

2. คุณธรรมเชิงรุก (active moral principle) คือ คนที่รู้จักการทำดี คิดดี
รวมทั้งไม่นิ่งเฉยต่อสิ่งที่ไม่ดีและคนที่ไม่ดี มิให้คนไม่ดีมีอำนาจในบ้านเมือง คุณธรรมข้อนี้สามารถฝึก
ฝนกันได้ ผู้เขียนได้ขย้อคิดจากหนังสือเรื่อง “เป่าขุ้นจีน” ที่เป่าขุ้นจีนบอกกับคนทั่วไปว่า “ถ้าโจรทำร้าย
พูดความจริงก็สมควรจะรับฟัง และถึงเป็นบัณฑิตถ้าพูดไปปกก็ไม่ต่างอะไรกับโจร” ผู้อ่านคงมอง
เห็นภาพว่าถ้าคนดีในสังคม “หลับ” ต่อความไม่ดีแล้วนั้น อะไรจะเกิดกับสังคมของเราเล่า

เพื่อให้มองเห็นคุณธรรม 2 ประการดังกล่าวชัดเจนขึ้น ผู้เขียนจะยกตัวอย่างข่าวพาด
หัวจากหนังสือพิมพ์รายวัน ที่ทำหน้าที่สื่อมวลชนให้เราได้รับความเป็นไปของบ้านเมืองได้ดีสมกับที่
คุณบุญรักษ์ บุญณะเขตมาลา ผู้รู้ในวงการสื่อสารมวลชนได้ให้ข้อคิดที่น่าฟังว่า “สื่อมวลชนไม่ควร
ทำหน้าที่เป็นเพียงกระจก แต่ควรเป็นตะเกียงส่องทางมวลชนไปสู่ความสว่างด้วย”

“ช่าง ทศท. รักชม บุญยิ่งหัวพยาบาลสาวซี 6”

“เชือดคอแม่เฒ่า โจรเอาแค่ทีวี”

“ม.2 มีดโทดกะชากดินพี ม.3”

“ด้านท่อก๊าซเดือด มีอบปะทะตำรวจ บาดเจ็บทั้ง 2 ฝ่าย”

“แค่ขับปาดหน้าไซเฟอร์แท็กซี่ ชักปืนรัยยิงดับไซเฟอร์ด้วยกัน”

“หนุ่มหมัดหนักโป่งเดียวจอด ด้อยเพื่อนบ้านตาย แค่เรื่องดีแมลงลาบ”

“สาว ม.6 - โคตรดุ รุมฆ่าสาวราชภัฏ”

จากข่าวพาดหัวที่ผู้เขียนคัดเลือกมาให้ดูนี้ ผู้อ่านจะเห็นว่าปัญหาเหล่านี้ล้วนเกิดจากการ
“ขาดสติ” ที่จะรู้ว่าอะไรควรทำ ไม่ควรทำตามคุณธรรมเชิงรับดังกล่าว ถ้า “ช่างทศท.” “ไซเฟอร์แท็กซี่”
“หนุ่มหมัดหนัก” รู้จักระงับสติของตน เหตุการณ์ดังกล่าวคงไม่เกิดขึ้น “แม่เฒ่า” จะไม่เสียชีวิตอย่าง
ง่ายดายเช่นนี้ ถ้าโจรรู้จักใช้สติกำหนดการกระทำ หรือข่าวการปะทะระหว่างมีอบและตำรวจก็เกิดจาก
การขาดสติที่ไม่ตระหนักว่าพฤติกรรมของฝ่ายตนจะเป็นการเบียดเบียนผู้อื่นหรือไม่ แม้แต่การยึดมั่น

แต่ประโยชน์ส่วนตนว่าจะมีใครมาละเมิดไม่ได้และเมื่อมีใครมาละเมิดก็สมควรจะแก้แค้นแบบ “ดาต่อดา ฟันต่อฟัน” ดังจะพบในข่าวเด็กนักเรียน ม.2 ถูกรุ่นพี่ดักต่อยหน้าขณะเดินไปโรงอาหาร เลยใช้มีดแทงสวนเข้าห้องรุ่นพี่ สาเหตุเพียงแค่แย่งกันจับสาว

“ทอมอเทียมแฉนาที่เหตุโหดสังหาร พ.ญ.”

“เกลือเป็นหนอนจับ พ.ต.ด. เอเย่นต์ยานรก !”

“ลมกรดหิมชาติเจอคุก 4 ปี ลวงคู่ยลูกศิษย์”

“งาบปุยพ่นพิษ 18 ข้าราชการ พาดเขียง”

“งาบมอเตอร์เวย์ปีละ 100 ล้านบาท”

“นศ. อยู่ฝั้วเมียฝ่ายชายแฉทำเพื่อเช็ช ไม่มีความรัก”

“คนจนหน้าบาง ยิ่งหัวดับ เช่นบัตรเครดิต”

ข่าวพาดหัวข้างต้น ทหลาย ๆ ข่าวที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีหน้าที่ในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้กับคนในสังคม แต่กลับกระทำผิดเสียเอง ตามคุณธรรมเชิงรุกนั้นคนในสังคมต้องไม่ทน หนึ่งเฉยกับความผิดเหล่านี้ “ข้าราชการทุจริตปุยและเงินค่าผ่านทางมอเตอร์เวย์” ทำให้เงินที่ควรนำไป พัฒนาประเทศโดยส่วนรวมกลับตกเป็นของคนเพียงไม่กี่คน “ตำรวจยศ พ.ต.ด.” กลับกระทำผิดด้วย เห็นแก่ประโยชน์ของตนมากกว่าส่วนรวม บุคคลในหน้าที่กลับทำผิดเสียเอง ดูน่ากลัวมากทีเดียว เช่นเดียวกับครูกับลูกศิษย์ดังพาดหัวข้างต้น ครูปฏิบัติทางเพศกับลูกศิษย์ในห้องเรียน ทั้ง ๆ ที่ครูก็เป็นถึงนักวิ่งผลัด 4x100 เมตร ทีมชาติไทย แต่ขาดการยับยั้งชั่งใจ

ข่าวพาดหัว 2 ชิ้นสุดท้ายที่จะกล่าวถึง ผู้อ่านจะเห็นว่าคนจนที่ตกเป็นทาสของบัตร เครดิตกำลังมีมากขึ้นทุกขณะในสังคม เพราะ “ความไม่รู้จักพอ” และยังยึดติดอยู่กับ “วัตถุนิยม” ทำให้ขาดสติเบียดเบียนตนเองจนเกิดทุกข์ ไม่รู้จักประมาณตน มีโลกทัศน์ที่เห็นว่า ในโลกนี้ไม่มีอะไร อื่นเลยนอกจากวัตถุ คุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ต้องวัดได้ในรูปของวัตถุ เพราะเชื่ออย่างนี้ทำให้เกิด ภาวะที่เห็นเงินเป็นพระเจ้า (money talk) ส่วนพาดหัวที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของวัยรุ่นชายไทย ในปัจจุบันที่มีค่านิยมว่าเพศหญิงเป็นเพียง “วัตถุทางเพศ” หรือ “sex object” วัยรุ่นชาย - หญิง ที่มีค่านิยม “อยู่กันก่อนแต่ง” นั้น ฝ่ายชายหลายรายระบุว่า พ่อเคยบอกว่าช่วงสบายที่สุดในชีวิต คือ ชีวิตในมหาวิทยาลัย ที่เที่ยวผู้หญิงโดยไม่ต้องเสียเงิน การอยู่ด้วยกันผู้ชายไม่เสียหาย มั่วกัน

อย่างไรก็ไม่ท้อง ไม่มีใครจริงจังและคิดว่านี่คือ กำไรชีวิต แสดงให้เห็นว่าการอยู่ร่วมกันในความหมายของนักศึกษาชาย คือ ความต้องการทางเพศเป็นหลัก ไม่มีความรัก ความลึกซึ้ง หรือการผูกพันทางอารมณ์ ส่วนความประหยัดและสะดวกสบายเพราะภาระหน้าที่ต่าง ๆ ถูกแบ่งเบาลง โดยมีแฟนสาวเป็นผู้รับภาระแทน เช่น การทำงานบ้าน การซักผ้า รีดเสื้อผ้า รวมทั้งค่าใช้จ่ายต่าง ๆ (เนื้อหาบางส่วนที่อธิบายข่าวพาดหัวชิ้นนี้ อ้างอิงจากวิทยานิพนธ์เรื่อง “อยู่ก่อนแต่ง : การอยู่ร่วมกันโดยไม่แต่งงานของนักศึกษามหาวิทยาลัย” ของนางสาวโลพิน หนูแก้ว นักศึกษาปริญญาโท คณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

“สันต์กดปุ่มแล้ว สงครามยาบ้าหมดใน 3 เดือน”

“บช.น. เอาจริง เคอร์ฟิวเด็ก กวดขันต่ำกว่า 18 ปี ห้ามเดินเตร็ดเตร่ตามแหล่งเร่ร่อน”

“จับคดียาบ้าครองแชมป์อันดับ 1 การพนันอันดับ 2”

“ทว่าน 2 แสนล้าน วางท่อส่งน้ำอีสาน”

“หนุ่ม จยย. รับจ้างฮีโร่ เก็บได้นับล้าน ส่งคืนเจ้าของครบ”

“เปิดตู้ ปณ. 1234 ปรากฏยา”

“เปิดตัวนักโทษโชว์คอนเสิร์ตประสานเสียง”

จากข่าวพาดหัวข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าถ้ามีข่าวแบบนี้เยอะ ๆ บ้านเมืองคงน่าอยู่มากขึ้น เพราะเป็นการผสมผสานคุณธรรมทั้งเชิงรับและเชิงรุกอย่างลงตัว “หนุ่มจักรยานยนต์รับจ้าง” ไม่มุ่งเน้นในประโยชน์ส่วนตัว เล็งเห็นประโยชน์ของผู้ที่กำลังเดือดร้อนจึงกระทำการดังพาดหัว “ตำรวจ” “บช.น.” และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจรจโรงสังคม โดยไม่ปล่อยให้สิ่งไม่ดี เช่น ยาเสพติด อบายมุข ฯลฯ สร้างปัญหาให้กับสังคมมากไปกว่านี้ เพราะมีคุณธรรมเชิงรุกนั่นเอง หรือแม้แต่รัฐบาลที่มีนโยบายที่จะกระจายความเจริญสู่ภาคอีสาน (การชลประทาน) ก็แสดงให้เห็นว่า การเมืองที่ดีคือ การจัดสรรผลประโยชน์สู่สังคมอย่างเท่าเทียมกัน ตัวอย่างสุดท้าย การที่กรมราชทัณฑ์มีความคิดที่สร้างลอร์ดจัดงาน “รวมพลังเพลงสรรเสริญเฉลิมพระเกียรติองค์ราชา” เพื่อลดความเครียดของนักโทษชายและหญิง โดยใช้ดนตรีมาบำบัดความเครียดของนักโทษ ให้พวกเขาารู้สึกถึงคุณค่าของตนเอง และเป็นคนดีของสังคมหลังพ้นโทษ จะเห็นได้ว่าไม่ว่าคุณจะเป็นอะไรมาก่อนก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข หากคุณเป็นคนดีหรือรู้สำนึกกลับตัวกลับใจได้ ไม่ก่อปัญหาเหมือนอย่างที่ผ่านมา ก็พอ

เพียงแต่ทางกรมราชทัณฑ์ช่วยกันปลูกฝัง อบรมบ่มเพาะพวกเขาก่อนที่จะพ้นโทษออกมา และเมื่อออกมาแล้วสังคมก็ต้องให้โอกาสในทุก ๆ ด้านแก่พวกเขาเหล่านั้นด้วย

เพื่อความเด่นชัดที่ต่อเนื่องผู้เขียนจะนำเสนอแนวปฏิบัติเพื่อให้เกิดคุณธรรม 2 ประการ ทั้งเชิงรุกและเชิงรับ โดยจะแบ่งกลุ่มเป้าหมายเป็น 3 ภาคส่วน คือ ภาครัฐ (public) ภาคเอกชน (private) และภาคประชาชนหรือสังคม (social) แต่ต้องทำความเข้าใจกับผู้อ่านก่อนว่า แนวทางที่จะกล่าวถึงเป็นแนวความคิดของผู้เขียนที่ต้องใช้ระยะเวลาและความเอาใจจริงเอาใจจากบุคคลทุกระดับที่เกี่ยวข้องเสียก่อน แนวคิดต่าง ๆ จึงจะเริ่มคมชัดขึ้นมา

ภาครัฐ ภาคที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ภาคเอกชนและภาคประชาชนก็ไม่น้อยหน้ากว่ากัน

บุคคลใน “ภาครัฐ” คือ เจ้าหน้าที่ที่ทำงานในภารกิจของบ้านเมือง มีทั้งข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐประเภทต่าง ๆ และในบทความชิ้นนี้บุคคลใน “ภาครัฐ” ยังหมายรวมถึง ข้าราชการการเมือง ทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ซึ่งต่างมีหน้าที่ในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่สังคม โดยยึดคุณธรรมเป็นที่ตั้งในการทำงาน และเพื่อสนับสนุนความคิดดังกล่าวผู้เขียนเคยอ่านบทหรือกรองบทหนึ่งที่ตีพิมพ์ใน “ดุสิตสมิต” มีใจความตอนหนึ่งว่า

ยอมรับราชการให้	ทรงรัฐ
บังคับจะถนัด	แน่ได้
ก็โดยที่เคร่งครัด	ในระเบียบ ควารแฮ
ประพฤตีสัจจริตไว้	มันแล้วไปเชิญ

จะเห็นได้ว่าอาชีพ “รับราชการ” ต้องกำบุคคลที่เป็นข้าราชการ “มืออาชีพ” จริง ๆ คือ เป็นทั้ง “คนเก่ง” และ “คนดี” มิใช่มีอาชีพ “รับราชการ” เพื่อยังชีพเท่านั้น ผู้เขียนมีเพื่อนเป็นปลัดอำเภออยู่หลายคนในหลายจังหวัด เพื่อน ๆ เหล่านี้มักบอกว่าการได้ใกล้ชิดกับประชาชนที่ยากไร้และมีปัญหาในแต่ละจังหวัด ทำให้ตระหนักได้ว่าทุกคนล้วนมีปัญหาทั้งนั้นมากบ้าง

น้อยบ้าง หนักบ้าง เบาบ้าง ทำให้พวกเขาารู้สึกว่าคนที่พอมีโอกาสมากกว่าคนอื่น ก็ควรให้ความช่วยเหลือกับบุคคลที่ด้อยโอกาสกว่า และเมื่อใกล้ชิดกับเพื่อนมนุษย์ที่ด้อยโอกาสกว่าบ่อยครั้งเข้า ความรู้สึกที่ยึดแต่ประโยชน์ส่วนตนก็เริ่มลดน้อยลง เห็นแก่คนอื่นมากขึ้น อยากช่วยเหลือ อยากบริการ อยากร่วมต่อสู้กับความอยุติธรรมที่เกิดขึ้น ไม่ทนนิ่งเฉยต่อความไม่ถูกต้องต่าง ๆ

เมื่อได้ยินได้ฟังดังนี้ ผู้เขียนก็เกิดความคิดว่า ถ้าบุคลากรในภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงภาคประชาชน ได้มีโอกาสได้รับรู้ ได้ใกล้ชิดอย่างจริงจังกับบุคคลที่ด้อยโอกาสและยากไร้ในสังคมของเรา “คุณธรรม” ต่าง ๆ ที่จะจรลงสังคมคงมีตามมาเองอย่างบริสุทธิ์ใจ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนควรจัดโอกาสให้บุคลากรของตนได้ใกล้ชิดกับบุคคลเหล่านั้น อาจเป็นโครงการที่จัดขึ้นในแต่ละปีโดยนำพนักงานออกสู่นอกหรือในกรุงเทพฯก็ได้ อาจเป็นในลักษณะให้พนักงานร่วมกันบริจาคและแจกสิ่งของให้กับคนยากไร้กลุ่มต่าง ๆ ให้ความช่วยเหลือในหลายรูปแบบและปฏิบัติกันบ่อย ๆ อย่างต่อเนื่อง จนเกิดการรับรู้และตระหนักถึง “การให้” ที่แท้จริง ในภาคของประชาชนด้วยตนเอง ก็เช่นกัน บุคคลยังขาดจิตสาธารณะ หรือ Public Mind แต่ถ้าประชาชนมีความเข้มแข็งทางคุณธรรม ปัญหาต่าง ๆ ก็จะบรรเทาเองได้เอง ไม่ใช่สังคมแบบ “ตัวใครตัวมัน” หรือ “มือใครยาวสาวได้สาวเอา” แต่จะทำอย่างไรให้คนในสังคมได้มีโอกาสได้รับรู้และใกล้ชิดกับคนยากไร้และด้อยโอกาสเหล่านั้น เมื่อได้รับรู้บ่อย ๆ คุณธรรมในใจก็เกิดได้เอง คงต้องอาศัยหลาย ๆ ภาคส่วนในสังคมช่วยกัน เช่น สื่อมวลชน องค์กรศาสนา สมาคมต่าง ๆ สถานศึกษา ฯลฯ

ผู้เขียนมีความเชื่ออย่างแรงกล้าว่า ถ้าคนในสังคมแสวงหาโอกาสที่ได้รับรู้ถึงผู้ที่ด้อยโอกาสในสังคมกลุ่มต่าง ๆ แล้วนั้น คุณธรรมในใจ คือ การยึดมั่นในตัวตนของตัวเองจะลดน้อยลง ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีสติอยู่ตลอดเวลา รู้ว่าตนเองกำลังทำอะไรในปัจจุบันและต้องการอะไรในชีวิตที่เหลืออยู่

สรุปผลและวิเคราะห์คุณธรรมที่สอดคล้องกับปัจจุบันและอนาคต

การคิดพิจารณาเรื่องความล้มเหลวทางคุณธรรมนั้น อาจแบ่งความเห็นออกเป็น 2 กระแสหลัก กระแสหนึ่งเห็นว่าเพราะความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการไหลบ่าเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้คนในสังคมละทิ้งหลักคุณธรรมเดิมหันไปยึดวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งมักถูกนิยามว่าเป็นลัทธิค้ำฟ้าทดดิน เพื่อสนับสนุนความคิดดังกล่าวของผู้เขียนให้ชัดเจนขึ้น อาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ เคยเอ่ยถึงคนที่มีความเชื่อตามกระแสอันแรกนี้ว่ามักจะเสนอให้หันกลับไปหาหลักจริยธรรมเก่า โดยเฉพาะใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการนำเอาหลักจริยธรรมเก่าของไทยกลับคืนมา เช่น บังคับให้เด็กนักเรียนไปฟังเทศน์บ้าง ตั้งพระพุทธรูปไว้ให้กราบไหว้หน้าโรงเรียนบ้าง ให้พระเทศน์ทางทีวีทุกวันพระบ้าง ตีหนึ่งท่อนแล้วอ่านพุทธพจน์ทางทีวีบ้าง ฯลฯ

สำหรับอีกกระแสหนึ่งนั้นเห็นตรงกันข้ามว่า สังคมจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะพวกเขาเห็นว่าหลักคุณธรรมเก่าของสังคมนั้นไม่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จึงมีหลักคุณธรรมใหม่เกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ เช่น ความตรงต่อเวลา ความสม่ำเสมอในการทำงานตามเวลา หรือแม้แต่การเคารพกฎจราจร ฯลฯ

ความเห็น 2 กระแสนี้ คงจะถูกทั้งคู่ไม่ว่าจะเชื่อในหลักคุณธรรมเดิมหรือหลักคุณธรรมใหม่ ความสนใจในเรื่องคุณธรรมของเราดูเหมือนจะแคบอยู่แต่เพียงแค่เรื่อง “พฤติกรรม” หรือ “behavior” เท่านั้น จริงอยู่คุณธรรมมุ่งหมายที่การกระทำทางกายและวาจาเป็นหลัก แต่คุณธรรมไม่ใช่ข้อกำหนดเหมือนกฎหมายว่าจะต้องทำอะไรและพูดอะไรหรือไม่ทำหรือไม่พูดอะไร ดังนั้น การปลูกฝังคุณธรรมที่เหมาะสมนั้นผู้เขียนคิดว่า ควรมาจาก “ใจ” ของคนแต่ละคนเองในลักษณะที่เราปฏิบัติดีดีทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น โดยปราศจากเงื่อนไขหรือผลประโยชน์ใด ๆ แอบแฝง “คุณธรรม” ก็จะก้าวข้ามผ่านคำว่า “ถูกบังคับ” หรือ “ฝืนใจ” ไปได้

สังคมไทย ... ได้อะไรจากบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ล้มละลาย ว่าด้วยการปลดจากล้มละลาย

ชลิต อินทวิมลเมธา^{*}

ความเป็นมา กฎหมายล้มละลายเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยการจัดการชำระหนี้สินของลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว รวมถึงสิทธิที่ลูกหนี้พึงมีพึงได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อจัดแบ่งเฉลี่ยแก่เจ้าหนี้ทั้งหลายโดยเสมอภาค หากไม่พอชำระหนี้ ก็ให้ถือว่าหนี้นั้นเป็นอันสิ้นสุดไป กฎหมายล้มละลายมิได้มีเจตนารมณ์ในการลงโทษลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว แต่เป็นการป้องกันมิให้เจ้าหนี้เร่งรัดหนี้สินจนก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมา จนอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายล้มละลายเป็นกฎหมายที่มุ่งปลดหนี้ให้เฉพาะลูกหนี้ผู้สุจริต การปลดลูกหนี้จากล้มละลาย แบ่งได้เป็น ๒ จำพวก คือ ๑) การปลดจากล้มละลายโดยไม่ต้องมีการยื่นคำร้องต่อศาล และ ๒) การปลดจากล้มละลายโดยคำสั่งศาล ซึ่งจะกล่าวถึงเฉพาะหลักเกณฑ์การปลดจากล้มละลาย กรณีที่เป็นบุคคลธรรมดา ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ ๗) พ.ศ. ๒๕๔๗ ที่แก้ไขใหม่

วัตถุประสงค์ ๑.) เพื่อให้บุคคลธรรมดาซึ่งศาลพิจารณาให้ล้มละลายแล้วได้ทราบกำหนดระยะเวลาที่ตนจะถูกปลดจากล้มละลาย

๒.) เพื่อศึกษากระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการปลดการล้มละลายของบุคคลธรรมดา ตามพระราชบัญญัติล้มละลายที่แก้ไขเพิ่มเติมใหม่ เท่านั้น

---

^{*} ผู้ตรวจการบังคับคดี กรมบังคับคดี

พระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ ๗) พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ในส่วนการปลดจากล้มละลาย กระบวนพิจารณาตั้งแต่ขอให้ล้มละลายจนถึงปลดจากล้มละลาย ในส่วนเกี่ยวกับบุคคลธรรมดาได้วางมาตรการปลดหนี้จากล้มละลายไว้ ๒ พวก คือ พวกที่ไม่ต้องมีการยื่นคำร้องขอต่อศาล และพวกที่มีการยื่นคำร้องขอต่อศาล สำหรับส่วนที่เกี่ยวกับการปลดล้มละลาย โดยไม่ต้องมีการยื่นคำร้องขอต่อศาล มีหลักเกณฑ์ดังนี้

๑) กรณีลูกหนี้เป็นบุคคลธรรมดาไม่มีลักษณะเป็นบุคคลล้มละลายทุจริตต้องคำพิพากษาให้ล้มละลายแล้ว

๒) หากเคยต้องคำพิพากษาให้ล้มละลายมาก่อน และระยะเวลายังไม่พ้นห้าปี นับแต่วันที่ศาลพิพากษาให้ล้มละลายครั้งก่อนจนถึงวันที่ศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดในคดีปัจจุบัน บุคคลนั้นจะปลดจากล้มละลายทันทีเมื่อพ้นระยะเวลาห้าปีนับแต่ศาลมีคำพิพากษาให้ล้มละลายในคดีปัจจุบัน

๓) ถ้าลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลายอันเนื่องมาหรือเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดอันมีลักษณะเป็นการฉ้อโกงประชาชนตามกฎหมายว่าด้วยการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชนจะปลดจากล้มละลายเมื่อครบกำหนดสิบปี

๔) ถ้าลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลายทุจริตในลักษณะอื่น ๆ จะปลดจากล้มละลายเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาสิบปี นับแต่ศาลมีคำพิพากษาให้ล้มละลาย (พระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ ๗) พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๑๐ ได้บัญญัติให้แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา ๘๑/๑, ๘๑/๒, ๘๑/๓ และ ๘๑/๔) ในกรณีนี้หากบุคคลล้มละลาย หรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีคำขอต่อศาลโดยแสดงเหตุผลพิเศษ ศาลจะมีคำสั่งปลดลูกหนี้จากล้มละลายก่อนครบกำหนดสิบปีก็ได้หากบุคคลนั้นล้มละลายมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี หลักเกณฑ์ในการยื่นคำขอของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในกรณีนี้ ยังไม่ปรากฏแนวทางที่ชัดเจนในทางปฏิบัติของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เกี่ยวกับบุคคลล้มละลายทุจริต เนื่องจากการพิสูจน์บุคคลล้มละลายทุจริต ทำได้ยากและไม่เป็นที่นิยมในการตรวจสอบของเจ้าหนี้ ทั้งลูกหนี้ผู้ถูกกล่าวหาว่าทุจริต มักหลบหนีไม่มาพบเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อยู่แล้ว แต่ทั้งนี้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็ต้องวางมาตรการเพื่อรองรับทางปฏิบัติในเรื่องนี้ต่อไป

สำหรับบุคคลล้มละลายที่เข้าลักษณะหลักเกณฑ์ตามข้อ ๑) ก่อนระยะเวลาสามปีจะสิ้นสุดศาลอาจสั่งให้หยุดนับระยะเวลาได้รวมกันไม่เกินสองปี (พระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ ๗) พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๘๑/๓ วรรคสอง) ตามคำขอของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์และระยะเวลาการ

ปลดจากล้มละลายโดยอัตโนมัติของลูกหนี้จะขยายออกไปตามคำสั่งศาลซึ่งถือว่าเป็นที่สุด (พระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ ๗) พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๘๑/๓ วรรคท้าย) ทั้งนี้ศาลพิจารณาจากการให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ของบุคคลล้มละลายในการช่วยเหลือและรวบรวมทรัพย์สินของตน โดยนัยยะของพระราชบัญญัติในส่วนนี้จะเห็นได้ว่ากฎหมายต้องการช่วยเหลือบุคคลล้มละลายที่สุจริต และมุ่งสงเคราะห์ลูกหนี้ที่มีได้นำพาเอาใจใส่ในการชำระสะสางทรัพย์สินของตนเพื่อแบ่งเฉลี่ยชำระให้แก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย อันเป็นการส่องเจตนาไม่สุจริต ผลก็คือบุคคลล้มละลายที่ไม่สนใจให้ความช่วยเหลือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ระยะเวลาการปลดจากล้มละลายในการยื่นคำขอต่อศาลเมื่อพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไปให้ศาลมีคำสั่งยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งเดิมเป็นอย่างอื่นก็ได้ (พระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ ๗) พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๘๑/๔)

จากมาตราของพระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ ๗) พ.ศ. ๒๕๔๗ ในล่วนของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีการตีความ คำว่า "การให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ของบุคคลล้มละลายในการช่วยเหลือและรวบรวมทรัพย์สินของตน" นั้นมีแนวทางเป็นอย่างเดียวกับกฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษซึ่งต้องประกอบไปด้วย

- ๑) การที่บุคคลล้มละลายมาให้การสอบสวนกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เมื่อได้รับหมายเรียก
- ๒) บุคคลล้มละลายต้องปฏิบัติตามที่พระราชบัญญัติล้มละลายบัญญัติ หรือไม่กระทำการที่อาจได้รับโทษตามพระราชบัญญัตินี้
- ๓) บุคคลล้มละลายต้องไม่จงใจกระทำ หรืองดเว้นกระทำการใด ๆ เพื่อประวิงกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายคดี
- ๔) บุคคลล้มละลายมิได้มีเจตนาปกปิด ยักย้าย ถ่ายโอน ซุกซ่อนทรัพย์สินของตนเพื่อมิให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ (บันทึกข้อความที่ ยธ ๐๕๒๔/๐๕๒๔ ลงวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๗ เรื่อง เหตุในการหยุดนับระยะเวลาตามบทบัญญัติมาตรา ๘๑/๑-๘๑/๔ แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ ๗) พ.ศ. ๒๕๔๗) ในส่วนปัญหาข้อกฎหมายในการตีความเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ภายหลังพ้นจากล้มละลายตามกฎหมายเดิมหมดไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายนี้ โดยนำหลักกฎหมายล้มละลายว่าด้วยการปลดล้มละลายมาบังคับใช้อุดช่องว่างของกฎหมาย โดยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ต่อไป โดยถือว่าเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ที่มีอยู่ในเวลา

เริ่มต้นการล้มละลายอันอาจแบ่งแก่เจ้าหนี้ได้ (พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช ๒๔๘๓ มาตรา ๑๐๙) แต่ในทางปฏิบัติยังไม่มีแนวทางที่เป็นระบบในการตรวจสอบตามหลักเกณฑ์ข้างต้น ซึ่งน่าจะต้องมีระบบในการตรวจสอบที่เป็นมาตรฐานและเป็นแนวทางเดียวกันต่อไป

ดังนั้น ลูกหนี้ทั้งหลายพึงสังวรไว้ด้วยว่า การประพุดิตนภายหลังศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดเป็นสิ่งที่จำเป็นในการนำมาประกอบการพิจารณาของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ลูกหนี้ทั้งหลายจึงน่าจะหันมาให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการช่วยเหลือและรวบรวมทรัพย์สินของตน, การมาให้สอบสวนเกี่ยวกับกิจการทรัพย์สินของลูกหนี้ที่เป็นจริง, การมาร่วมตรวจคำขอรับชำระหนี้, ร่วมประชุมเจ้าหนี้, การได้สวนโดยเปิดเผยในศาล และการไปพบเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เห็นสมควรเพื่อให้ตนได้รับประโยชน์จากมาตรการช่วยเหลือบุคคลล้มละลายที่สุจริตตามเจตนารมณ์ของกฎหมายล้มละลายฉบับนี้ต่อไป อีกทางหนึ่งจะเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมทางหนึ่งเพื่อประโยชน์สุขโดยรวมของประชาชนด้วย

นอกจากข้อพึงสังวรของลูกหนี้แล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์หรือเจ้าพนักงานผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการก็มีข้อควรพึงระวัง กรณีไม่ได้ปฏิบัติหรือดำเนินการภายในกำหนดเวลาหรือตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดเนื่องจากพลั้งเผลอ อาจถูกกล่าวหาว่าเลือกปฏิบัติและอาจถูกแจ้งความดำเนินคดีทางอาญาจากลูกหนี้หรือผู้เสียหายได้

ปัญหาว่าสังคมไทย ... ได้อะไรจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายล้มละลาย ดังกล่าวนั้น ผู้เขียนเห็นว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวได้ออกมาใช้บังคับในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ หลักเกณฑ์การปลดจากล้มละลายยังไม่สมบูรณ์แบบเพราะค่านึงถึงเฉพาะระยะเวลาที่จะมีผลให้ปลดจากล้มละลายโดยอัตโนมัติโดยไม่ต้องมีคำร้องขอต่อศาลเท่านั้น นอกจากนั้นยังถูกมองว่าเป็นกฎหมายที่ออกมาใช้บังคับเพื่อเอื้อประโยชน์แก่บรรดาลูกหนี้เป็นอย่างมาก โดยส่วนรวมสังคมไทยไม่ได้อะไรมากจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายล้มละลายว่าด้วยการปลดจากล้มละลายดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่าควรจำเป็นต้องมีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระยะเวลาการปลดจากล้มละลาย วิธีการและกระบวนการดำเนินการปลดจากล้มละลายควรผ่านกระบวนการทางศาลเสียก่อนด้วย

การอยู่ร่วมกันของชนกลุ่มน้อย บนความแตกต่างหลากหลาย

วิชัย จิระแพทย์*

หากพิจารณานโยบายการแก้ไขปัญหากลุ่มน้อยนอกเหนือจากทางด้านอำนาจอธิปไตยของรัฐหรือทางด้านกฎหมายของประเทศต่าง ๆ แล้ว ในด้านความสงบสุขแบบเป็นรูปธรรมของการอยู่ร่วมกันในสังคม จากอดีตที่ผ่านมา โลกประกอบด้วยความแตกต่างหลากหลายของชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมเป็นพหุลักษณะ (Plurality) และมีแนวคิดว่าการก่อตัวเป็นราชอาณาจักรได้ต้องใช้อำนาจอย่างสมบูรณ์เป็นอำนาจเดียว (Monism)

ความหมายของความมีเอกภาพบนความแตกต่างหลากหลาย (Unity Through Diversity)

จากแนวความคิดที่ความมีเอกภาพและรวมหมู่ของชนในชาติสามารถสร้างขึ้นได้โดยการส่งเสริมให้รู้จักเคารพและอดทนต่อความแตกต่าง อันเป็นวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งภราดรภาพซึ่งเป็นวิธีการที่ได้มาจากการต่อสู้เรียกร้องทั้งทางภาคทฤษฎีกับการต่อสู้เรียกร้องของกลุ่มชนต่าง ๆ ในภาคปฏิบัติดังนี้

---

* น.บ.(จุฬา) เกียรตินิยม, น.บ.ท., น.ม.(จุฬา), นักปกครองระดับสูง รุ่นที่ 22, วปอ.(355), สถาบันพระปกเกล้า
หลักสูตรการเมืองการปกครองสำหรับนักบริหารระดับสูง รุ่นที่ 1, Ph.D. (Candidate), Faculty of Law, Thammasat University

รองอธิบดีอัยการฝ่ายวิชาการ สำนักงานวิชาการ สำนักงานอัยการสูงสุด

ภราดรภาพในความแตกต่าง (Togetherness in Differentiation) : การปฏิรูปเหตุแห่งความขัดแย้งของกลุ่มชน

การเคลื่อนไหวที่เน้นด้านเชื้อชาติและนโยบายในการพัฒนาชีวิตของผู้ยากไร้ด้านสีผิวกำลังไปผิดทิศผิดทาง การกล่าวถึงความยากจนของชนผิวดำและชาวลาตินอเมริกันในสหรัฐอเมริกาที่พูดภาษาสเปน ทำให้ผู้คนเลิกใส่ใจกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นสาเหตุหลักในการก่อให้เกิดภาวะว่างงานและความรู้สึกแยกตัวจากสังคมของชาวอเมริกันในเมืองใหญ่ซึ่งนับวันจะเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ยิ่งไปกว่านั้น นโยบายว่าด้วยเชื้อชาติ (race - focused policies) ให้ผลประโยชน์กับเพียงชาวผิวดำที่ร่ำรวยขึ้นแล้วเท่านั้น และยังเป็นการเพิ่มความขุ่นข้องหมองใจในชนชั้นกลางกับผู้ใช้แรงงานชาวผิวขาวโดยอ้างเหตุผลว่าปัญหาของประชากรที่ยากจนไม่ว่าจะเป็นชาวผิวขาวหรือชาวผิวดำ เพศชายหรือเพศหญิง เป็นเรื่องเหตุปัจจัย และการส่งเสริมโครงการของรัฐในการปรับโครงสร้างและปรับการกระจายรายได้ทางเศรษฐกิจ¹

นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวและข้อเสนอทางนโยบายโดยเน้นที่กลุ่มชนทำให้เกิดความขุ่นข้องหมองใจ และจะประสบความสำเร็จเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ชนผิวดำหรือผู้พูดภาษาสเปนก็ยังไม่ได้รับการพัฒนาทางการเมืองและด้านนโยบายที่ถูกต้อง คงมีแต่เพียงความร่วมมือร่วมใจของชาวอเมริกัน ภายใต้โครงการเพื่อประโยชน์โดยรวมของพลเมืองทั้งปวงที่สามารถรองรับการสนับสนุนทางการเมืองอันจำเป็น ด้วยการจัดสรรทรัพยากรให้ตรงกับความต้องการ เช่น โครงการบริการด้านสุขภาพแห่งชาติ ค่าเลี้ยงดูครอบครัว การฝึกงานอาชีพและงานสาธารณะ การก่อสร้างที่พักอาศัยและเสริมความแข็งแกร่งแก่โครงสร้างภายในอาคาร อันเป็นความร่วมมือกันอย่างกว้างขวางในส่วนต่าง ๆ ของสังคมที่เข้ามาช่วยเหลือชุมชน แต่ปัญหาพื้นฐานในการจัดองค์กรทางการเมืองและด้านนโยบายยังคงมีอยู่ตราบเท่าที่ไม่มีการยอมรับรู้ถึงข้อแตกต่างในประสบการณ์ และการขาดความไว้วางใจในชนชั้นผู้ใช้แรงงานแตกแยกด้วยการแบ่งชนชั้นในเรื่องของเชื้อชาติ เพศ เผ่าพันธุ์

¹ Iris Young, Together in Difference : Transforming the Logic of Group Political Conflict, in *principled Positions : Postmodernism and the Rediscovery of Value*, ed. Judith Squires, Lawrence and Wishart, London, 1993, p. 121-150.

อายุ ความสามารถ และพฤติกรรมทางเพศ ซึ่งความแตกต่างในประสบการณ์และความไม่เชื่อใจกันในกลุ่มทำให้ความร่วมมือร่วมใจเป็นไปได้ยาก

นโยบายการเมืองโดยมีเอกภาพของชนชั้นผู้ใช้แรงงานเป็นฐาน หรือการเมืองที่ให้ความสำคัญในข้อแตกต่างของกลุ่มต่างเป็นปัจจัยสำคัญในการรวมพลัง รวมถึงโครงการละลายภาวะกดดัน (undermine) ทั้งยังกระตุ้นให้เกิดความยุติธรรมทางสังคมในสังคมที่มีการแบ่งแยกกลุ่มชนอีกด้วย ปัญหานี้มีปรากฏอยู่ทั่วโลกในหลากหลายรูปแบบ สังคม ชนชั้น และการเคลื่อนไหวทางสังคมต่างเต็มไปด้วยความไม่เสมอภาค ความเกลียดชัง การแข่งขัน และการไม่เชื่อใจกันในกลุ่มที่จำเป็นต้องมารวมตัวกันทางการเมือง ความกดดันและข้อขัดแย้งของกลุ่มต่าง ๆ ถูกจัดว่าเป็นความแปลกแยก (otherness) และจะถูกกันออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่มีอำนาจมากกว่า แนวความคิดความแปลกแยกนี้ขึ้นอยู่กับหลักของความเป็นเอกลักษณะ (a logic of identity) ที่ทำให้ลักษณะของกลุ่ม มีความสำคัญและมีอิทธิพลได้

ความพยายามเอาชนะความกดดันในการถูกกีดกันทำให้เกิดการเคลื่อนไหวเป็นสองแนว คือ การต่อต้านการถูกกดขี่ข่มเหง หรือการแยกกันออกไป ซึ่งแต่ละกลยุทธ์ทางการเมืองนี้แสดงให้เห็นถึงหลักของความเป็นเอกลักษณะ แต่กลยุทธ์เหล่านี้ไปขัดกับความเป็นจริงทางสังคมของการรวมตัวกันระหว่างกลุ่มด้วย ทางออกขององค์กรทางการเมืองซึ่งประกอบด้วยกลุ่มอันหลากหลายที่ตระหนักถึงลักษณะเฉพาะและประสบการณ์ของกันและกัน ต้องการแนวความคิดของความแตกต่างอันแสดงถึงหลักการในเชิงความสัมพันธ์มากกว่าความสำคัญ กลุ่มต่าง ๆ นั้นต้องมีการยอมรับในฐานะที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับอีกฝ่าย มิใช่ในฐานะเป็นคนอื่น และต้องมีการปรับความต้องการและความจำเป็นเพื่อความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แนวความคิดเชิงสัมพันธ์ของความแตกต่างทำให้เกิดความจำเป็นและความเป็นไปได้ของบรรยากาศทางการเมืองท่ามกลางความแตกต่างยิ่งขึ้น

นอกจากความแตกต่างขัดแย้งในสหรัฐอเมริกาแล้ว ตัวอย่างความแตกต่างขัดแย้งที่เกิดขึ้นในที่อื่น ๆ นอกจากสหรัฐอเมริกาที่ต้องอาศัยทฤษฎีว่าด้วยความแตกต่างในด้านการเมืองแบบอิงกลุ่ม (group based political) คือ ความขัดแย้งของกลุ่มชนในยุโรปตะวันออก และสถานการณ์ของชนท้องถิ่นดั้งเดิมชาวนิวกินีแลนด์

ข้อขัดแย้งของกลุ่มชนในยุโรปตะวันออกเป็นเรื่องที่แก้ไขยาก เพราะเอกภาพของกลุ่มต่าง ๆ ส่วนใหญ่แยกตัวมากกว่าที่จะรวมตัว คตินิยมการแบ่งแยกดินแดนที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นถึงการก่อตัวของเอกลักษณ์กลุ่ม และเห็นว่าสิ่งที่แตกต่างนอกเหนือไปถือเป็นความแปลกแยก (otherness) อย่างไรก็ตาม ความเป็นจริงทางสังคมเป็นตัวกำหนดความจำเป็นในการตั้งพึงพาอาศัยกันและกันของกลุ่มเหล่านี้ มีแนวความคิดในกลุ่มต่าง ๆ หลายแห่งในยุโรปตะวันออกเห็นว่าระบบการปกครองแบบเดี่ยวเป็นเรื่องจำเป็น แต่การแยกตัวออกจากกลุ่มอื่น ๆ ก็ทำให้ระบบการปกครองแบบเดี่ยว ไม่สามารถเป็นไปได้

สำหรับสถานะทางการเมืองของชนท้องถิ่นดั้งเดิมเผ่าเมารีแสดงให้เห็นถึงการปรากฏเป็นกลุ่มชนอันประกอบด้วยหลายชาติพันธุ์ ผู้แทนของชนเผ่าเมารีแสดงอุดมการณ์ทางการเมืองแบบทวิวัฒนธรรมนิยม (political biculturalism) โดยเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการเมืองจากการเอื้อประโยชน์ต่อกันเป็นการตระหนักถึงอุดมการณ์ทางการเมืองแบบทวิวัฒนธรรมนิยม การเคลื่อนไหวของชนเผ่าเมารีประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง

กลุ่มที่แตกต่างนับเป็นความแปลกแยก (Group Difference as Otherness)

กลุ่มทางสังคมที่เห็นว่ากลุ่มอื่นมีความแตกต่างจากตนถือเป็นความแปลกแยก เมื่อใดที่ความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มเป็นไปในลักษณะของผู้มีอภิสิทธิ์กับผู้ถูกกดขี่ ความแปลกแยกนี้อยู่ลักษณะที่ไม่สมดุล โดยกลุ่มที่มีฐานะทางสังคมที่ต้อยกว่าหากมีความรู้สึกเหมือนถูกลดสถานภาพลงก็จะเกิดความรู้สึกต่อต้านและเป็นการต่อต้านที่มีจำนวนมาก และหากกลุ่มผู้มีอำนาจใช้คุณค่าประสพการณ์ และวัฒนธรรมของตนเป็นพื้นฐานในการตัดสินผู้อื่น และเห็นว่ากลุ่มอื่นนั้นไม่มีคุณสมบัติเทียบเท่าตน ก็จะทำให้ไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ สรุปได้ว่าความแตกต่างของผู้อื่นถูกนับเป็นความแปลกแยกทำให้เกิดความต่างกันสุดขั้วระหว่างจิตใจกับร่างกาย ระหว่างเหตุผลกับอารมณ์ ความศิวิไลซ์กับความป่าเถื่อน และผู้พัฒนาและกับผู้ด้อยพัฒนา

แรงกดดันจากลัทธิกีดกันเชื้อชาติ (racism) และลัทธิล่าอาณานิคม (colonialism) มีลักษณะที่คล้ายกัน คือ มีความขัดแย้งกัน (oppositions) และมีการแยกกลุ่ม (exclusions)

อภิสิทธิ์ชน รวมทั้งกลุ่มผู้มีอำนาจรู้สึกว่าคุณค่าเหนือคนอื่น² และเห็นว่าผู้อื่นนั้นมีธรรมชาติเป็น
ปีศาจ เป็นสิ่งสกปรก ซึ่งเป็นสาเหตุให้มีการข่มเหงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในกลุ่มที่ตนเกลียดชัง
และกลายเป็นสิ่งซึ่งชอบด้วยกฎหมาย เช่น การให้เป็นผู้ให้แรงงาน ในขณะที่กลุ่มผู้มีอำนาจจะใช้เวลา
ในการพักผ่อนหย่อนใจ และทำตนเป็นผู้มีวัฒนธรรมอันสูงส่ง³

ความสัมพันธ์ของอภิสิทธิ์ชนและผู้ถูกกดขี่ในลักษณะเช่นนี้อาจแปรเปลี่ยนไปตาม
สถานการณ์แม้บางครั้งจะมีความเสมอภาคบ้าง อย่างไรก็ตาม หลายครั้งที่สถานการณ์ความแตกต่าง
และข้อขัดแย้งของกลุ่มขึ้นอยู่กับความเชื่อว่า ความแตกต่างคือความแปลกแยก และต้องการให้
ความสัมพันธ์มีลักษณะเป็นการแบ่งแยกแบบเด็ดขาดดังเช่นข้อขัดแย้งของกลุ่มชนในยุโรปตะวันออก

แต่แนวความคิดว่า ความแตกต่างเป็นความแปลกแยก และต้องการให้กลุ่มทางสังคม
แบ่งแยกกันแบบเด็ดขาดได้รับการคัดค้าน เพราะเห็นว่าแต่ละกลุ่มมีลักษณะธรรมชาติของตน และ
เป็นลักษณะแตกต่างกับกลุ่มอื่น อุดมการณ์ความแตกต่างของกลุ่มเป็นความพยายามที่จะหาขอบเขต
อันชัดเจนระหว่างกลุ่ม และเพื่อระบุถึงลักษณะเฉพาะของความเป็นสมาชิกของกลุ่มนั้น ๆ ที่แตก
ต่างจากกลุ่มอื่นด้วย

แนวความคิดเรื่องความแตกต่างของกลุ่มซึ่งเป็นความแปลกแยก แสดงให้เห็นถึง
ตรรกะแห่งการมีเอกลักษณ์ (logic of identity) ซึ่งมีการอ้างว่าซีกโลกตะวันตกส่วนใหญ่จะปฏิเสธหรือ
ไม่ยอมรับว่าความแตกต่างนั้นมีอยู่ หรืออาจกล่าวได้ว่าไม่ยอมรับว่ายังมีการแยกตัวเฉพาะกลุ่ม
(particularity) และมีกลุ่มซึ่งมีความหลากหลายของการรับรู้ จากความคิดด้วยเหตุผลโดยรวม
ทำให้ความหลากหลายเป็นเอกภาพ โดยการกำหนดรายละเอียดให้ครอบคลุมชนทุกหมู่เหล่า ภายใต้
กลุ่มทางด้านภาษา ความคิดโดยรวม (totalising thought) แก่นสารที่แท้จริง (real substance)
และเอกลักษณ์ของตัวตนจากประสบการณ์ สิ่งเหล่านี้แสดงถึงความ เป็นกลุ่ม เหตุผลของความมี
เอกลักษณ์นี้เองทำให้เกิดการแบ่งแยกมากกว่าการรวมตัวเรื่อยมา และเป็นการแบ่งแยกถึงสิ่งซึ่งถูกจัด

² Homi K. Bhabha, *Interrogating Identity : The Postcolonial Prerogative*, in David Goldberg (ed),
Anatomy of Racism, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1990.

³ Iris Young, *Justice and the Politics of Difference*, Princeton University Press, Princeton, 1990,
Chapter 5.

ให้รวมอยู่ ในกลุ่มหรือถูกกันออกจากกลุ่ม ซึ่งจากการเริ่มต้นแนวความคิดนี้จนกระทั่งเห็นว่าการแบ่งแยกในข้อแตกต่างแบบเฉพาะตัว และความหลากหลายเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการแบ่งขั้วเป็นฝ่ายตรงข้ามกันอย่างสิ้นเชิง และยังมีข้อกำหนดคุณค่าแบบลำดับชั้น (hierarchical) ในการแบ่งแยก การกำหนดให้กลุ่มต่าง ๆ เป็นคนแปลกหน้า (other) เป็นการปฏิเสธและไม่ยอมรับ ความหลากหลายในความแตกต่างทางสังคม ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเข้าใจว่าเป็นความผันแปรและความสัมพันธ์กันในโครงสร้าง นอกจากนี้ยังเป็นการปฏิเสธความแตกต่างของแต่ละกลุ่ม โดยเป็นการจัดฐานะทางสมาชิกภาพของกลุ่มให้เป็นเพียงกลุ่มคนที่มีลักษณะเดียวกัน ในขณะที่การจัดแบ่งกลุ่ม (group categorisation) ถือว่ากลุ่มคนที่มีลักษณะเดียวกันนี้เป็นมาตรฐานในการอ้างอิงเพื่อประเมินลักษณะ ธรรมชาติของกลุ่มอื่นว่าเป็นเพียงส่วนประกอบไม่มีความสมบูรณ์ และควรถูกกีดกันออกไป ยิ่งไปกว่านั้นยังทำให้จำกัดความของลักษณะพิเศษเฉพาะกลุ่มหายไปอีกด้วย

แนวคิดการหาความแฝงเร้นอันมากกว่าหนึ่ง (deconstruction) เป็นกระบวนการ ที่แสดงให้เห็นถึงภาวะที่ในท้ายที่สุดต้องพึ่งพากันของกลุ่มซึ่งใช้หลักตรรกะในการมีเอกลักษณ์ที่ทำให้เกิดการแบ่งแยกอย่างเด็ดขาด (mutually exclusive) ด้วยเหตุที่แก่นแท้ของคุณค่าอันสูงส่งหรือ โดยธรรมชาติของแต่ละขั้วจำต้องอ้างอิงถึงกลุ่มซึ่งอยู่ตรงข้าม และยังทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ต่อกัน ของกลุ่มสำคัญ ๆ นั้น อีกทั้งยังแสดงถึงความเป็นจริงของกลุ่มเหล่านี้ แนวความคิดการหาความ แฝงเร้นอันมากกว่าหนึ่งนี้ไม่เพียงแต่นำเสนอความหมายของกลุ่มต่าง ๆ อย่างกว้าง ๆ เท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงการแบ่งแยก (differentiation) ของกลุ่มต่าง ๆ ที่ไม่ชัดเจนนัก การจำกัด ขอบเขตที่ชัดเจนและแน่นอนระหว่างสิ่งหรือแนวคิดต่าง ๆ เพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง จุดประสงค์ หรือประสบการณ์ของการเปลี่ยนแปลงระดับความสัมพันธ์หรือมุมมองกับกลุ่มต่าง ๆ จึงมักไม่ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ความมีเอกลักษณ์จะหลอมละลายเข้ากับความสัมพันธ์ ที่ถูกแบ่งแยกนั้น

นอกจากนี้ กระบวนการตามแนวคิดการหาความแฝงเร้นอันมากกว่าหนึ่ง (deconstruction) แสดงให้เห็นถึงลักษณะที่เป็นรูปธรรมของเอกลักษณ์ในตนเอง จึงทำให้ปัญหา ลุกلامยึดเยื้อต่อไป และยังมีความเห็นว่าคุณลักษณะนั้นถูกเก็บกด ในขณะที่ถ้าไม่มีพวกเขาเอกลักษณ์ ก็อาจไม่มีความหมายใด แต่การแสดงความเห็นทำให้ปัญหาลุกلامและการดำเนินการเพื่อรักษา สภาพเอกลักษณ์อันบริสุทธิ์ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะมีความเกี่ยวพันภายในซึ่งควรหลีกเลี่ยง

ความพยายามทำให้เกิดความเชื่อมั่นในเอกลักษณ์ไม่ประสบความสำเร็จ การเข้าสังคมในชีวิตจริงไม่เพียงแต่ในสังคมสมัยใหม่ ในสังคมที่ต่างต้องพึ่งพากันทางเศรษฐกิจ จึงเกิดการปฏิเสธถึงความพยายามที่จะวางแผนและผลักดันความแตกต่างของกลุ่มให้เป็นการต่อต้านเพราะการต้องพึ่งพาอาศัยกัน และไม่ว่าการคัดค้านกลุ่มจะออกมาในรูปแบบใด ก็จะมีบุคคลซึ่งไม่สามารถเข้ากับกลุ่มใด ๆ ได้เสมอ การขยายเมืองสมัยใหม่ รวมทั้งเศรษฐกิจแบบเน้นการตลาด ก่อให้เกิดการพึ่งพากันในด้านเศรษฐกิจ เกิดการพบปะพูดคุยกันระหว่างสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในที่สาธารณะ ในที่ทำงาน อีกทั้งยังก่อให้เกิดเอกลักษณ์เพียงบางส่วนซึ่งส่งผลกระทบมากกว่าเอกลักษณ์ของกลุ่มโดยรวม

อย่างไรก็ดี การไม่สามารถรักษาสภาพความแตกต่างของกลุ่มชนระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ของสังคมมิให้พบเห็นได้ ตราบใดที่ยังมีความแตกต่างด้านเชื้อชาติหรือชาติพันธุ์ “ปัญหา” ของผู้ที่ไม่จัดอยู่ในกลุ่มใดก็คงมีอยู่ เนื่องจากเป็น “ลูกผสม” (mixed parentage) ความพยายามที่จะจัดแบ่งกลุ่มทางเชื้อชาติหรือชาติพันธุ์โดยการใช้หลักภูมิประเทศยังประสบปัญหาในการดำเนินการกับพวกที่อยู่ตามชายแดน ผู้ซึ่งอยู่รวมกันกับชนต่างกลุ่มและผู้ถือว่าเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศหรือเขตเพื่อนบ้าน ความต้องการแรงงานราคาถูกยิ่งทำให้ปัญหาของ “กลุ่มภายนอก” (out groups) ซึ่งอาศัยอยู่ตามชายแดนที่มีใช่เป็นเขตของตนเพิ่มความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ภาวะทางการเงินทำให้กลุ่มผู้ต่ำต้อยและเป็นที่ยกย่องถูกจัดให้เป็น “คนนอก” (other) และได้รับค่าแรงราคาต่ำจากการใช้แรงงาน ซึ่งก่อให้เกิดการกีดกันจากกลุ่มผู้มีอำนาจ แต่ไม่สามารถกีดกันการอาศัยอยู่ในดินแดนหรืออาคารที่พักที่ผู้มีอภิสิทธิ์อ้างว่าเป็นของตนได้ ในหลายแห่งทั่วโลก กลุ่ม “แรงงานผู้ได้รับเชิญ” (guest workers) คงมีอยู่ทั่วไปและใช้ชีวิตในฐานะเป็นกลุ่มที่คลุมเครืออย่างเห็นได้ชัด เป็นผู้ถูกจำกัดสิทธิในดินแดนที่ตนอยู่ อีกทั้งยังถูกกีดกันจากประเทศบ้านเกิดเมืองนอนของตนด้วย⁴

กระบวนการตามแนวความคิดการหาความแฝงเร้นอันมากกว่าหนึ่ง (deconstruction) ทำให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องต่อกันในข้อขัดแย้งจากความแตกต่างกัน ข้อแตกต่างระหว่างกลุ่มทำให้คิดไปได้ว่าความแปลกแยกเป็นการแสดงถึงวิธีการที่คล้ายคลึงกัน บ่อยครั้งที่บรรดาผู้ประกาศตัวว่ากลัวคนต่างชาติเพิ่มจำนวนมากขึ้นซึ่งเกิดจากการหาเอกลักษณ์โดยใช้ความสัมพันธ์ด้านลบต่อผู้อื่น

⁴ Aysegul Bayakan, The Narrative Construction of the Turkish Immigrant in Germany, unpublished manuscript, Women's Studies, University of Pittsburgh.

เป็นเกณฑ์ ส่วนของผู้ที่คิดกันเชื้อชาติได้แสดงออกถึงคุณงามความดีของอารยธรรมในชนผิวขาว ด้วยสาเหตุนี้เองที่ทำให้มีการยืนยันให้กำจัดกลุ่มอื่นด้วยวิธีรุนแรงเพื่อกคงความเป็นหนึ่งเดียว ในอาณาเขต⁵ การมีความเห็นในเชิงลบถึงเรื่องเอกลักษณ์ของกลุ่มเช่นนี้เท่ากับเป็นการปฏิเสธ ประชาชนผู้ทำเอกลักษณ์ในเชิงบวก

แนวความคิดในความแตกต่างเชิงสัมพันธ์มิได้ยอมรับกลุ่มทางสังคมในฐานะที่เป็นการ รวมกลุ่มกันตามธรรมชาติ หากแต่เห็นว่าเป็นกลุ่มซึ่งรวมตัวเฉพาะทางสังคมและมีปฏิสัมพันธ์ ต่อกันเท่านั้น เอกลักษณ์ของกลุ่มทางสังคมเกิดจากการพบปะและมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้คนจาก ความแตกต่างหลากหลายทั้งในการใช้ชีวิตและเพื่อนร่วมงาน ถึงแม้ว่าพวกเขาถือว่าเป็น ส่วนหนึ่งในสังคมเดียวกันก็ตาม เอกลักษณ์ของกลุ่มมิใช่เป็นข้อเท็จจริงที่จับต้องได้แต่เป็นเรื่องของ ความหมายทางประสบการณ์⁶

คุณค่าสำคัญในแนวคิดที่เปลี่ยนแปลงไปในความแตกต่างของกลุ่มมาจากอุดมการณ์ แห่งภราดรภาพ (ideal of togetherness) ที่เกิดขึ้นท่ามกลางความแตกต่างทั้งทางด้านสังคมและ การเมือง ซึ่งเป็นความจำเป็นในการตอบสนองทางการเมืองที่ไม่อาจให้ความเป็นธรรมได้ทั่วถึง และมีแต่ความขัดแย้งที่เรียกอุดมการณ์นี้ว่าเป็น "สหสังคม" (heterogeneous public)⁷ การทำให้ เห็นถึงข้อขัดแย้ง (contrast) ในทางการเมือง และกลยุทธ์อันเกี่ยวเนื่องกับการถูกกดดัน หรือความขัดแย้งของกลุ่มโดยนโยบายผลมกลมกลืนและการแบ่งแยกอาจเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการค้นหา ความเป็นลักษณะเฉพาะของอุดมการณ์สหสังคมนี

แนวคิดแบบปัจเจกนิยมแนวเสรี (liberal individualism) ช่วยส่งเสริมอุดมการณ์แบบ ผสมกลมกลืน (assimilationist ideal) เป็นแนวคิดที่ถือว่าประชาชนทุกคนเป็นปัจเจกชน มิใช่เป็น สมาชิกกลุ่ม โดยไม่เห็นด้วยกับการแยกกลุ่มและการยึดถือการเลือกปฏิบัติ และได้รับการตอบสนอง การปฏิบัติตามลักษณะคุณงามความดี การกระทำและการประสบความสำเร็จของแต่ละคนซึ่ง

⁵ Nancy Chodorow, *Family Structure and Feminine Personality*, in Rosaldo and Lamphere (eds), *Women, Culture and Society*, Stanford University Press, 1974.

⁶ *Ibids*, Supranote 145.

⁷ Martha Minow, *Making All the Difference*, Cornell University Press, Ithaca, 1990.

มิใช่โดยลักษณะที่ถูกประเมินจากผู้อื่นหรือจากความสัมพันธ์ในฐานะสมาชิก และยังมีกรกล่าวโทษกลุ่มอื่นซึ่งแยกตัวและยึดถือเรื่องการเลือกปฏิบัติจากการอ้างความจำเป็น (essentialist) ของกลุ่มที่อ้างว่ามีลักษณะแตกต่าง และทำการกดดันให้สิ่งเหล่านี้กลายเป็นความชอบธรรมได้ แนวคิดแบบปัจเจกนิยมเสรีนี้ นอกจากไม่ยอมรับเรื่องความเป็นเอกลักษณ์และข้อแตกต่างของกลุ่มเท่านั้น แต่ยังอ้างว่าการจัดแบ่งประเภทของกลุ่มทางสังคม (social group categorisations) เป็นเรื่องไร้สาระ ซึ่งมีหน้าที่หลักเพียงปกป้องผู้ที่อ้างว่ามีลักษณะแตกต่างเฉพาะพิเศษ ไม่มีความแตกต่างในการจัดแบ่งเท่าใดนัก

แนวคิดแบบปัจเจกนิยมแนวเสรีจึงผลักดันให้อุดมการณ์แบบผสมกลมกลืนกลายเป็นจุดมุ่งหมายทางการเมือง ซึ่งอุดมการณ์นี้คาดหวังถึงสังคมที่ไม่มีความแตกต่างของฐานะทางสังคม การได้หรือเสียประโยชน์ของบุคคล รวมถึงความเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นโดยไม่คำนึงถึงความเป็นสมาชิกภาพกลุ่มของบุคคล ลักษณะทางกายภาพ ชาติพันธุ์ และอื่น ๆ กฎหมายและระเบียบข้อปฏิบัติทั้งหลายจะไม่มีการแบ่งแยกการใช้บังคับกับบุคคล โดยคำนึงถึงลักษณะทางศีลธรรมและทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกัน ในสังคมที่ยึดถืออุดมการณ์แบบผสมกลมกลืนนี้ บุคคลจะยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของกลุ่ม เช่น กลุ่มทางศาสนา หรือสมาชิกชนกลุ่มน้อย แต่การรวมกลุ่มในลักษณะนี้จะต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจและเป็นเรื่องเฉพาะบุคคลโดยแท้ โดยจะไม่แสดงออกให้เห็นว่ามาจากโครงสร้างส่วนใดในสังคม ทุก ๆ คนซึ่งถือเป็นปัจเจกชนอิสระผู้มีฐานะจากน้ำพักน้ำแรงของตน (a free self - making individual)^B ไม่ว่าจะมาจากสาขาอาชีพใด สังกัดสถาบันการเมืองแห่งใด หรืออยู่ในชุมชนแขนงอื่น ๆ

อุดมการณ์แบบผสมกลมกลืนปฏิเสธแนวความคิดที่ว่า ความแตกต่างของกลุ่มเป็นภาวะแปลกแยก ซึ่งแนวคิดทั้งสองนี้เป็นการขัดแย้งกันอย่างสิ้นเชิง ในขณะที่อุดมการณ์แบบผสมกลมกลืนมุ่งเสาะแสวงหาความอิสระของปัจเจกชน ความยุติธรรม และการพัฒนาตนเอง โดยเห็นว่าแนวความคิดความจำเป็นในเนื้อหาสาระ (essentialist substantialising concept)

^B Iris Young, Impartiality and the Civic Public : Some Implications of Feminist Critiques of Moral and Political Theory, in Cornell and Benhabib (eds.) *Feminism as Critique*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1987.

ในเรื่องเอกลักษณ์และข้อแตกต่างของกลุ่มเป็นเพียงแนวความคิดเท่านั้น ดังนั้น ความคิดเห็นของปัจเจกนิยมแนวเสรี (liberal individualist) จึงเชื่อมโยงแนวความคิดเรื่องความเป็นปัจเจกชนของแต่ละคนที่มีใช้ในฐานะสมาชิกกลุ่มและกำจัดแนวความคิดเรื่องเอกลักษณ์และข้อแตกต่างของกลุ่มออกไป เช่น กำจัดเรื่องการกีดกันสีผิว จึงเป็นการกำจัดข้อแตกต่างของกลุ่มไปโดยปริยาย

นอกจากนี้ แนวคิดอุดมการณ์แบบผสมกลมกลืนแสดงให้เห็นว่าเอกลักษณ์เป็นเรื่องของเหตุและผลด้วยการปฏิเสธความแตกต่างของกลุ่ม และคาดหวังว่าบุคคลทั้งหลายสามารถเปลี่ยนแปลงได้ในทางศีลธรรมและการเมือง ความเป็นมาหรือประสบการณ์ไม่ใช่สิ่งที่จะต้องคำนึงถึง สมาชิกกลุ่มก็ยังสามารถมีแหล่งสัมพันธ์ภาพส่วนตัว ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม ความพึงพอใจในสุนทรียศาสตร์ท่ามกลางความผูกพัน และชีวิตตามครรลองของวัฒนธรรมได้ การอ้างเรื่องเอกลักษณ์ของกลุ่มเป็นเรื่องเท็จ ความผูกพันของกลุ่มบางกลุ่มไม่ขึ้นกับความเป็นกลุ่มที่มีลักษณะพิเศษหรือลักษณะที่ถูกกดขี่ข่มเหงแม้ว่ากลุ่มชนที่มีลักษณะพิเศษหรือลักษณะที่ถูกกดขี่ข่มเหงก็มีความแน่นแฟ้นเกาะกลุ่มของกลุ่ม รวมทั้งรูปแบบทางวัฒนธรรมที่บุคคลอื่นรับรู้ได้ถึงโดยไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับ การถูกกดขี่หรือการแยกตัวออกมา

อุดมการณ์แบบผสมกลมกลืนยังเห็นว่าแนวความคิดตัวตนของปัจเจกบุคคลเป็นสิ่งที่อยู่เหนือหรือมาก่อนสภาพแวดล้อมทางสังคม⁹ โดยอุดมการณ์นำไปสู่ความต้องการทางบรรทัดฐาน (normative requirements) ซึ่งเป็นสิ่งที่แท้จริงที่บุคคลสมควรใจจะมีวิถีชีวิต เอกลักษณ์และแนวคิดเรื่องตัวตน (self) ของกลุ่มสมควรใจนั้นไม่เป็นความจริง ไม่เป็นที่ต้องการ และไม่มี ความจำเป็น การที่บุคคลหนึ่งอ้างว่าไม่ได้รับความยุติธรรมจากการใช้อำนาจด้วยเหตุเพียงที่ว่าตนอยู่ในสภาพทางสังคมซึ่งตนมิได้เลือก และหากสภาพนั้นมิทำให้เกิดความ दुสยภาพทางสังคมเสียไป อีกทั้งยังยอมให้มีอิสรภาพในการแสดงออกถึงความเป็นส่วนตัวของปัจเจกชนค่อนข้างมาก ก็ไม่ใช่สิ่งที่ไม่ยุติธรรมตามที่กล่าวอ้าง ซึ่งฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยมีความเห็นว่าแนวคิดเรื่องตัวตน (self) แบบจัดตั้งของสังคมยึดและติดกับชุมชนเฉพาะเป็นสิ่งที่มีความเสี่ยงมากกว่า

⁹ Richard Wasserstrom, On Racism and Sexism, in Philosophy and Social Issues, Notre Dame University Press, Notre Dame, 1980.

อย่างไรก็ตามอุดมการณ์แบบผสมกลมกลืนในที่สุดก็มักไม่ประสบความสำเร็จภายใต้สถานการณ์ซึ่งมีความแตกต่างระหว่างกลุ่ม และมีกลุ่มที่มีอิทธิพลหรือมีสิทธิเหนือกลุ่มอื่น เช่น มีกลุ่มเพศ สีมิว หรือเชื้อชาติใดเชื้อชาติหนึ่ง มีอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง หรือทางสังคมมากกว่า และมีแนวโน้มว่าประสบการณ์ มุมมอง หรือข้อสมมติฐานทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มนี้จะกลายเป็นบรรทัดฐานและได้รับผลประโยชน์ซึ่งขัดแย้งกับมาตรฐานหรือการจัดการดูแลสถาบันทางสังคมทางการเมือง และทางเศรษฐกิจ ถึงขนาดที่วัฒนธรรมของกลุ่มที่มีอิทธิพลหรือมีสิทธิเหนือกลุ่มอื่นปิดกั้นทัศนคติของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ถึงแม้จะมีการอ้างว่ากระบวนการต่าง ๆ ดังกล่าวมีความเป็นกลางทางด้านชาติพันธุ์ไม่กีดกันสีผิวหรือเพศก็ตาม ประกอบกับการทดสอบและประเมินผลทางพฤติกรรมศาสตร์หรือภาษาศาสตร์ก็ไม่อาจมีความเป็นกลางทางวัฒนธรรมได้ เนื่องจากพฤติกรรมและภาษาไม่สามารถเป็นกลางได้ เมื่อกลุ่มผู้ด้อยโอกาสหรือถูกกดขี่เข้มแข็งมีความแตกต่างจากกลุ่มที่มีอิทธิพลหรือมีสิทธิเหนือกลุ่มอื่น การอ้างความเป็นกลางของอุดมการณ์แบบผสมกลมกลืนจากการรวมตัวกันของกลุ่มทั้งหลายจึงเป็นความไม่เสมอภาพที่ยังคงยึดเยื้อยาวนานต่อไปอีก

กลุ่มผู้ด้อยโอกาสได้วิพากษ์วิจารณ์อุดมการณ์ของนักนิยมการผสมกลมกลืน (assimilationist) ว่าเป็นกลยุทธ์ของนักนิยมการแบ่งแยก (separatist) ซึ่งเป็นแนวคิดของการแบ่งแยกดินแดน (colonialism) กล่าวคือ หากกลุ่มผู้ด้อยโอกาสแยกออกจากสังคมของกลุ่มที่มีอิทธิพลหรือมีสิทธิเหนือกลุ่มอื่น และมีศักยภาพในการจัดตั้งระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของตนเอง รวมทั้งออกกฎหมายเพื่ออิสรภาพและพัฒนาของกลุ่มของตนเองได้ การเคลื่อนไหวของนักนิยมการแบ่งแยกดินแดนนี้แสดงให้เห็นวิสัยทัศน์ว่าแนวคิดนี้ต้องการให้มีการจัดตั้งรัฐเอกราชโดยการแบ่งแยกแต่มีเขตแดนร่วมกัน อย่างไรก็ตามจากการเคลื่อนไหวของชนกลุ่มน้อยในความเป็นจริงพบว่าไม่มีรัฐใดยินยอมให้ชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ แบ่งแยกออกไปเพื่อจัดตั้งรัฐเอกราชใหม่แม้กระนั้น นโยบายของนักนิยมการแบ่งแยกได้มีการร้องขอเพื่อให้มีการจัดตั้งหรือรักษาสถาบันทางการเมือง ทางวัฒนธรรม และทางเศรษฐกิจของกลุ่ม โดยสมาชิกของกลุ่มสามารถมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีเท่าที่จะเป็นไปได้ต่อไป โดยเป็นอิสระจากกลุ่มอื่น

แรงกระตุ้นของนักนิยมการแบ่งแยกเป็นสิ่งสำคัญในการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสช่วยสร้างการปกครองตนเองทางวัฒนธรรมและความเป็นปึกแผ่นทางการเมืองของสมาชิกกลุ่ม

ยิ่งไปกว่านั้น แนวคิดของการแบ่งแยกดินแดนมักจะคุกคามและรบกวนอำนาจของกลุ่มที่มีอิทธิพลยิ่งกว่าแนวคิดทัศนคติทางการเมืองแบบอื่น มีบางครั้งที่แรงกระตุ้นของนักนิยมการแบ่งแยกก่อให้เกิดการสร้างและข้อปฏิบัติของสถาบันต่าง ๆ ที่ทำให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาสมีชีวิตที่ดีขึ้น และมีอำนาจทางการเมืองที่สามารถต่อสู้กับกลุ่มที่มีอิทธิพลมากขึ้น

มีข้อสังเกตว่า แนวคิดนิยมการแบ่งแยกดินแดนตามแนวคิดของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสแตกต่างจากแนวคิดของกลุ่มที่มีอิทธิพลเหนือกว่าเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เนื่องจากกลุ่มที่มีอิทธิพลอาศัยความรู้สึกของความเป็นเอกลักษณะในการเรียกกลุ่มที่ถูกกีดกันออกไปว่าเป็นคนแปลกหน้า และแบ่งแยกความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างชัดเจน คติการแบ่งแยกดินแดนเป็นการปกป้องตนเองในด้านบวกตรงข้ามกับลัทธิกีดกันเชื้อชาติและลัทธิรังเกียจสีผิว การแบ่งแยกโดยผู้ถูกกีดกันหรือผู้ด้อยโอกาสนั้นเป็นการกระทำด้วยความสมัครใจในขณะที่การถูกกีดกันนั้นเป็นการถูกบังคับ แม้กระนั้นแนวคิดการแบ่งแยกดินแดนยังยอมรับว่าตรรกะของความเป็นเอกลักษณะจากการแบ่งแยกหรือการถูกกีดกันนั้นคล้ายคลึงกันในด้านโครงสร้าง กับแนวคิดที่ว่าความแตกต่างเป็นความแปลกแยก (otherness) อีกทั้งมีจุดมุ่งหมายในการรักษาเอกลักษณะของกลุ่มและหลีกเลี่ยงความขัดแย้งทางการเมืองกับกลุ่มอื่น ๆ

หากมีกรณีที่กลุ่มซึ่งขัดแย้งกันอยู่ร่วมกันแบบภาวะเป็นปฏิปักษ์ (antagonism) แล้ว ความต้องการในการตัดสินใจด้วยตนเอง (self determination) และการปกครองด้วยตนเองซึ่งผลักดันและดำเนินการโดยการเคลื่อนไหวของนักนิยมการแบ่งแยก ก็ยังปรากฏมากขึ้นทั้ง ๆ ที่โดยปกติทั่วไปกลุ่มทางสังคมก็กระจัดกระจายอยู่กับกลุ่มอื่น ๆ ตามการแบ่งแยกทางภูมิศาสตร์ที่มีอาณาเขตร่วมกัน หรือไม่สมาชิกของกลุ่มที่ค่อนข้างจะถูกกีดกันออกไปก็จะสลายตัวไปยังแห่งอื่น แต่ที่สำคัญที่สุดกระบวนการรวมอำนาจหรือกระจายอำนาจทางเศรษฐกิจ (process of economic centralization and diversification) รวมทั้งความต้องการพัฒนา (urbanisation) ให้เป็นเมืองทำให้เกิดความจำเป็นในการพึ่งพากันทางเศรษฐกิจในกลุ่มและบริเวณที่ต้องการแบ่งแยก

นักนิยมการแบ่งแยกมีแนวโน้มที่จะดำเนินการให้เอกลักษณะของกลุ่มหยุดนิ่งโดยไม่รับรู้ถึงความแตกต่างระหว่างกลุ่มภายในกลุ่มสังคมซึ่งแตกต่างจากการเคลื่อนไหวของนักแบ่งแยกชาตินิยมทั่วรุนแรงที่กลับเป็นการกระตุ้นหรือเพิ่มการครอบงำชนกลุ่มน้อยในทางศาสนา โดยทำให้เห็นถึงแก่นแท้และอ้างคุณสมบัตินิยมของสมาชิกในกลุ่มให้เหมือนกันแบบผิด ๆ

แนวทางดังกล่าว ความเป็นไปได้ของการอยู่ร่วมกันระหว่างชนกลุ่มใหญ่กับชนกลุ่มน้อยคือ ปรากฏภาพในความแตกต่าง ซึ่งการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสจำเป็นต้องมี วิสัยทัศน์ที่แตกต่างจากอุดมการณ์การผสมกลมกลืนหรือการแบ่งแยก ทั้งนี้เพราะจากหลักความสัมพันธ์ในความแตกต่างระหว่างกลุ่มการปฏิบัติต่อข้อแตกต่างเสมือนเป็นความผันแปร (variation) และการกำหนดความเฉพาะเจาะจง (specificity) มากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตรงข้ามกันแบบสุดขั้ว (exclusive opposition) โดยมุ่งหวังเพื่อให้สังคมและการเมืองท่ามกลางกลุ่มต่าง ๆ ที่ถูกแบ่ง แยกมีการรับรู้ว่าคุณกลุ่มต่าง ๆ อยู่อาศัยร่วมกันได้โดยไม่ถูกกีดกันซึ่งต้องอาศัยองค์ประกอบดังนี้¹⁰

1. กลุ่มต้องเข้าใจว่าตนเป็นส่วนหนึ่งในสังคม และเข้าไปเคลื่อนไหวอยู่ใน กระบวนการทางสังคมที่มีการแลกเปลี่ยน การมีปฏิสัมพันธ์และการพึ่งพากันระหว่างกลุ่ม ไม่ว่าจะ ชอบหรือไม่ก็ตาม และการอยู่ร่วมกันนี้อาจเกิดข้อขัดแย้ง การแบ่งพรรคแบ่งพวก (division) ความสัมพันธ์ของกลุ่มที่มีอิทธิพลหรือมีสิทธิเหนือกลุ่มอื่นกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสอันจูงใจไปสู่ปฏิสัมพันธ์ ทางการเมือง

2. กลุ่มนั้น ๆ ต้องเป็นส่วนหนึ่งของระบบการปกครองเดี่ยว เพื่อจัดการปัญหาความ ขัดแย้ง โดยส่งเสริมกลุ่มต่าง ๆ ให้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการยอมรับกฎกติกาอันชอบด้วย กฎหมาย เพื่อสร้างชุมชนที่กลุ่มต่าง ๆ สามารถอยู่ร่วมกันได้

3. ชุมชนเป็นสหสังคม (heterogeneous) ซึ่งหมายความว่ากลุ่มต่าง ๆ อาจจะ กระจายอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ในสังคมได้ และทุกกลุ่มยอมรับรู้ถึงลักษณะพิเศษเฉพาะตัว ยอมรับ การเป็นตัวแทนเฉพาะของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสต่าง ๆ แม้ว่าการเป็นตัวแทนแบบระบบสากลยังไม่ ยอมรับก็ตาม หลักการเบื้องต้นของสหสังคมนี้อาจ สนับสนุนนโยบายเพื่อความเป็นธรรมทางสังคม นอกเหนือจากการรับประกันถึงสิทธิขั้นพื้นฐานและสิทธิทางการเมือง การรับประกันในการสนอง ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เพื่อทำให้บรรลุเป้าหมายของชีวิต สถาบันของกลุ่มจะยึดติดกับหลัก การที่นโยบายทางสังคมควรร่วมรับรู้มากกว่าไม่ยอมรับรู้ถึงความแตกต่างระหว่างกลุ่มในการให้ผล ประโยชน์หรือสร้างปัญหาเพื่อปรับความไม่เสมอภาคของกลุ่มหรือตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่ม

¹⁰ Michael Sandel, *Liberalism and the Limits of Justice*, Cambridge University Press, Cambridge, 1982.

ตัวอย่างความขัดแย้งของชนกลุ่มน้อยที่เกิดขึ้น

ข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มในยุโรปตะวันออก

เอกลักษณ์ของกลุ่มกับรัฐชาติแปดรัฐชาติที่เพิ่งเกิดใหม่ไม่นานมานี้ ในยุโรปตะวันออก อันได้แก่ สหภาพโซเวียต โปแลนด์ เชคโกสโลวาเกีย ฮังการี ยูโกสลาเวีย โรมาเนีย บัลกาเรีย และอัลบาเนีย ซึ่งประวัติศาสตร์ของการเคลื่อนไหว การอพยพ อาณาจักร และสงครามในดินแดนแห่งนี้ก่อให้เกิดการกระจายตัวของกลุ่มชนในสถานที่ต่าง ๆ โดยจำต้องมีเขตแดนร่วมกัน กลุ่มหนึ่ง ๆ จะกระจายกันไปตามรัฐต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว เชื้อชาติที่แยกตัวออกมาหลาย ๆ กลุ่มไม่มีสถานะเป็นรัฐ ไม่มีกลุ่มชาติพันธุ์เฉพาะกลุ่มเดียวในแต่ละประเทศ และในความเป็นจริง ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อยทางศาสนาในทุก ๆ เขตชายแดน

ต่อมาจากการที่นโยบายและข้อปฏิบัติของรัฐคอมมิวนิสต์ซึ่งอ้างว่าได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มได้อย่างเป็นระเบียบ และคอยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ระบบคอมมิวนิสต์ค่อย ๆ สลายตัวไป ความคิดทางการเมืองอันเกี่ยวกับชาติพันธุ์ได้ระเบิดขึ้นอย่างรุนแรงอีกครั้งหนึ่ง โดยถือเป็นการทวนกลับคืนของผู้ถูกกดขี่ เพราะถือว่านโยบายและข้อปฏิบัติของรัฐคอมมิวนิสต์เป็นการจำกัดอิสรภาพทางการเมืองเบื้องต้นที่กดขี่ขัดแย้งของกลุ่ม และอ้างว่าเป็นการปกครองตนเอง

โดยความเป็นจริง ปรัชญาและนโยบายของรัฐคอมมิวนิสต์เหล่านี้มีแนวคิดมาจากการผสมกลมกลืนซึ่งสืบทอดมาจากส่วนหนึ่งของลัทธิมาร์กซิสม์นั่นเอง ลัทธิมาร์กซิสม์มีส่วนที่เป็นแนวคิดเสรีนิยมในการกำหนดทิศทางทางปัญญาสมัยใหม่ ซึ่งโดยสภาพทางสังคมจะได้มาจากการทำงาน รวมถึงการเข้าร่วมกลุ่มแบบอนุรักษนิยม และก่อให้เกิดความแตกแยก จากประวัติศาสตร์ของทฤษฎีวัตถุนิยมในการปฏิวัติทางสังคม ทำให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มทั้งหลายในฐานะเป็นผู้ใช้แรงงาน การเคลื่อนไหวของนักสังคมนิยมในศตวรรษที่ 19 ตามหลักปรัชญาแล้ว จัดเป็นผู้นิยมการทำงานร่วมกันของนานาชาติ (internationalist) ซึ่งตามวิสัยทัศน์ของสังคมแล้วนักสังคมนิยมในอนาคตแสดงถึงการเริ่มต้นของหลักมนุษยธรรมนานาชาติอย่างแท้จริง โดยไม่มีการแบ่งแยกด้วยเขตแดนอันไม่เจาะจงของรัฐ ประเทศชาติ หรือชาติพันธุ์

การปฏิวัติของบอลเชวิค (Bolshevik) ได้ปรับวิสัยทัศน์ในการที่จะนำวิสัยทัศน์ของนักสังคมนิยมนานาชาตินี้มาช่วยเสริมความเป็นยุโรปตะวันออก และในการนี้การปฏิวัติรัสเซียในยุคแรก ๆ มีการสร้างทฤษฎีพร้อมข้อปฏิบัติสำหรับความสัมพันธ์ของรัฐ ด้วยมีการแสดงออกถึงความรู้สึกมากกว่าที่อื่นใดในโลก ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง มีตัวอย่างของการคงอยู่ของแนวคิดสังคมนิยม (socialism) มากมาย ในการจะให้มีสหพันธรัฐซึ่งรับประกันถึงแนวคิดพหุนิยมทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามหลักปรัชญาของคอมมิวนิสต์ถือว่าแนวคิดพหุนิยมทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นในการคงสภาพเงื่อนไขที่เป็นอยู่และการเข้าร่วมกับกลุ่มใหญ่จะหายไปจากรัฐของผู้ใช้แรงงาน ดังตัวอย่างที่ Philip Roeder กล่าวไว้¹¹ สหพันธรัฐโซเวียตตั้งใจมุ่งสู่การผสมกลมกลืนในระยะยาวถึงแม้ว่าจะมีการให้สิทธิพิเศษแก่กลุ่มชาติของตนหรือสหพันธรัฐยูโกสลาเวีย ในทศวรรษ 1970 ได้สร้างแรงกระตุ้นให้เห็นเป็นตัวอย่างอย่างเป็นรูปธรรมในการสร้างเอกลักษณ์ของนักสังคมนิยมขึ้นและเป็นเอกลักษณ์ที่อยู่เหนือเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์แบบเดิม

แนวความคิดของนักผสมกลมกลืนในยุโรปตะวันออกในช่วง 40 ปีมานี้ ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากนโยบายของอำนาจพันธมิตรที่สำคัญ ๆ ช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่สอง Jonathan Eyal¹² กล่าวว่า หลังปี ค.ศ.1945 เป็นต้นมาประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา มองชนกลุ่มน้อยทางวัฒนธรรมในยุโรปตะวันออก และสรุปว่าทุกอย่างจะเป็นไปด้วยดีหากพลเมืองทั้งหมดมีสิทธิพลเมืองโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ภาษา หรือความเชื่อทางศาสนา แต่การที่ทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสอ้างถึงความเป็นประชาธิปไตยของยุโรปตะวันออกที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเป็นข้อแก้ตัวอย่างเห็นได้ชัด ด้วยเกรงว่าระบบการปกป้องชนกลุ่มน้อยนานาชาติจะเกิดขึ้นในตะวันตกพอ ๆ กับทางตะวันออก จึงได้อ้างเหตุผลลวงเพื่อมิให้นำระบบการปกป้องดังกล่าวมาใช้กับตะวันตก

จากการต่อต้านประท้วงเรียกร้องในสิ่งที่ชนกลุ่มน้อยได้มา ไม่ว่าจะเป็นความกดดันหรือความร่วมมือกันของชนกลุ่มน้อยในการได้มาซึ่งสิทธิของกลุ่มแบบผิวเผิน ซึ่งหลาย ๆ กลุ่มได้ใน

---

11 Philip G. Roeder, Soviet Federalism and Ethnic Mobilization, World Politics, Vol. 43, Jan 1991, p. 196-232.

12 Jonathan Eyal, Eastern Europe : What about the minorities? World Today, Vol. 45, December 1989, p. 206.

สิ่งที่ต้องการ และเรียกร้องมากขึ้นด้วยการมีอำนาจในการตัดสินใจด้วยตนเองในรัฐซึ่งตนอาศัยอยู่ และจัดตั้งระบบการปกครองแบบมีอธิปไตยของตนเอง แต่บ่อยครั้งที่แนวคิดการแบ่งแยกดินแดนทำให้เกิดผลลัพธ์อันไม่พึงประสงค์ เนื่องจากชนกลุ่มน้อยบางกลุ่มตามชายแดนรู้สึกว่าคุณถูกกีดกันจากความ เป็นพลเมืองเต็มขั้น และถูกกีดกันโอกาสทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ชาวรัสเซียในลิธัวเนียพบว่าตน สูญเสียผลประโยชน์และถูกกีดกันสิทธิในการแบ่งแยกดินแดนของลิธัวเนีย หรือกลับกัน ในลัตเวีย ชาวรัสเซียถือเป็นประชากรส่วนใหญ่ในขณะที่ชาวลัตเวียเองเป็นผู้อาศัยเพียงกว่า 50% เท่านั้น¹³

สาเหตุของสงครามในโครเอเชียและบอสเนีย - เฮอร์เซโกวีนา มีหลายประการและไม้อาจระบุได้ มีจำนวนไม่น้อยที่เข้าไปเกี่ยวข้องในการกุมอำนาจ กับทั้งการสูญเสียการควบคุมกองทัพ ยูโกสลาเวียของรัฐบาลกลาง และปรากฏว่าความเชื่อที่ว่าความแตกต่างเป็นภาวะแปลกแยกเป็น สาเหตุส่วนหนึ่ง

ภาษา สัญลักษณ์ของชาติ หลักฐานทางวัฒนธรรม เช่น เครื่องแต่งกายและตำราต่าง ๆ รวมถึงประวัติศาสตร์ทั้งหลาย ทำให้เกิดแก่นแท้ของกลุ่มซึ่งมีหนึ่งเดียวและไม่มีในกลุ่มอื่นไม่จำกัด กาลเวลา เนื่องด้วยมีชาวโครแอทบางคนที่เป็นผู้นิยมลัทธิฟาสซิสต์ได้ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวเซิร์บในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง นักชาตินิยมชาวเซิร์บจึงมีภาพของชาวโครแอททั้งหมดว่าเป็นผู้นิยมลัทธิ ฟาสซิสต์โดยกำเนิด

ประวัติศาสตร์การเคลื่อนไหวของประชาชน อิทธิพลทางวัฒนธรรม และความเป็น อิสระทางด้านเศรษฐกิจของผู้คนในแถบนี้ เป็นตัวอย่างที่ทำให้เห็นถึงความสำคัญทั้งความสัมพันธ์และ ความแตกต่างของกลุ่ม กลุ่มมีความสัมพันธ์คาบเกี่ยวกันในเขตพรมแดน อดีตสาธารณรัฐยูโกสลาเวีย มีกลุ่มอันแตกต่างหลากหลายในเขตพรมแดน มีการแต่งงานข้ามกลุ่ม มีทั้งมิตรภาพ มีทั้งการอ้าง อิทธิพลเหนือกันและกัน ซึ่งการหลอมรวมตัวกันระหว่างกลุ่มนี้มีความลึกซึ้ง โดยทำให้เกิดการ ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เพื่อแบ่งแยกและเป็นหนึ่งเดียว เป็นรัฐและเขตแดนซึ่งมีเพียงหนึ่งชนชาติ¹⁴

การรวมตัวกันครั้งใหม่ของอดีตสาธารณรัฐยูโกสลาเวีย ซึ่งรวมถึงโครเอเชีย และมาซิโดเนีย เป็นความพยายามที่จะทาแก่นแท้ในเอกลักษณ์ของแต่ละชาติด้วยเหตุผลดังนี้

ในสังคมที่ไม่ยอมรับรู้ถึงความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม และประชาชนทั้งหมดในสาธารณรัฐหรือประเทศนั้นถูกบังคับให้มีเพียงกลุ่มเดียว หากพวกใดมิได้อยู่ในกลุ่มที่มีอิทธิพลแล้วจะต้องประสบกับการถูกกีดกัน แต่โดยความเป็นจริงเป็นไปได้ที่สาธารณรัฐหรือประเทศจะมีเพียงกลุ่มเดียว โดยเฉพาะตามแนวชายแดน พบว่าแม้แต่ในสโลเวเนียที่เป็นสาธารณรัฐแบบมีเชื้อสายเดียวกันมากที่สุด จากสถิติเมื่อปี ค.ศ.1981 พบว่าเด็กที่มีเชื้อสายชาวสโลเวเนียที่แท้จริงมีเพียง 73% เท่านั้น ในขณะที่ในเขตการต่อสู้ของโครเอเชียเด็ก ๆ มากถึง 35% มีสายเลือดผสมระหว่างชาวเซิร์บและชาวโครแอท

จากแนวคิดของนโยบายผสมกลมกลืน ทำให้มีกลุ่มนักชาตินิยมได้ถือสิทธิ์ในการแบ่งแยกดินแดนโดยทหาร โดยอ้างถึงความจำเป็นในการแบ่งแยกเขตแดน และรวมเอาชนกลุ่มน้อยที่อาศัยในเขตชายแดนอื่น ๆ เข้ามา แนวคิดนิยมการแบ่งแยกดินแดนนี้ จุดประเด็นพื้นฐานด้วยความกลัวว่าชนกลุ่มน้อยของชนชาติในรัฐจะลุกขึ้นมาเรียกร้องเพื่อแบ่งอาณาเขต และไม่มีชายแดนใดที่จะมีเพียงหนึ่งกลุ่มเชื้อชาติจึงยิ่งกลับทำให้เกิดความพยายามแบ่งแยกมากขึ้นและยังเพิ่มความเป็นปรปักษ์ต่อกัน ในสถานการณ์เช่นนี้ วิธีการหลอมรวมตัวกันของกลุ่มมิได้เป็นอย่างดีมีเพียงการขับไล่ ใช้อำนาจ และการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เท่านั้นที่จะทำให้เขตชายแดนมีเพียงกลุ่มชาติพันธุ์เดียว

ส่วนสถานการณ์ของชาวเชื้อสายอัลบาเนียในเขตจังหวัดโคโซโวของชาวเซิร์บนั้น ยังมีการโต้แย้งถึงสถานะและเชื้อชาติในดินแดนแถบนี้บ่อยครั้ง ซึ่งข้อขัดแย้งเหล่านี้อาจเป็นสาเหตุนำไปสู่สงครามในแถบนี้หลายประเทศ¹⁵

ในยุโรปตะวันออกมีการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มต่าง ๆ เพื่อประท้วงนโยบายในรัฐของตน มีข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ และกำลังสร้างรัฐแบ่งแยก มีการอ้างสิทธิอันชอบธรรมที่สมควรได้รับ มีการเรียกร้องให้มีอำนาจในการตัดสินใจของกลุ่มตนเอง

จากการรวมตัวกันของกลุ่มต่าง ๆ ตามเขตชายแดนเดียวกัน และมีหลายกลุ่มที่อ้างสิทธิเหนือเขตชายแดนทั้งหลาย ทำให้บางกลุ่มถูกทำร้ายไม่ว่าจะมีการแบ่งเส้นเขตแดนอย่างไรก็ตามเนื่องจากการเคลื่อนไหวของผู้แบ่งแยกดินแดนเพื่อชาติมุ่งที่จะแบ่งเขตแดนจาก

15 Elez Biber, Albania : A Socialist Maverick, Westview Press, Colorado 1990, Chapter 7.

สหภาพโซเวียตหรือยูโกสลาเวียมาอยู่ภายใต้การปกครองตนเอง เป็นผลให้เกิดชนกลุ่มน้อยกลุ่มใหญ่ซึ่งอยู่ภายใต้เขตอำนาจการตัดสินใจใหม่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความคิดที่จะทำให้ระบบการปกครองของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ เป็นไปอย่างบริสุทธิ์เป็นเรื่องเพ้อฝัน และท้ายสุดแล้วระบบเศรษฐกิจของยุโรปตะวันออกต้องพึ่งพาอาศัยกัน และแทบจะเป็นไปไม่ได้เลยที่เขตแดนใดจะมีเศรษฐกิจพอเพียงของตนเอง การรวมตัวกันทางสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มต่าง ๆ ในยุโรปตะวันออกแสดงให้เห็นว่ากลุ่มต่าง ๆ ต้องอาศัยอยู่ร่วมกันภายใต้ความสัมพันธ์ทางการเมืองอันเคร่งครัดไม่ว่าจะต้องการหรือไม่ก็ตาม การสร้างเขตแดนปกครองตนเองขึ้นใหม่อาจเป็นการเปลี่ยนแปลงอำนาจการต่อรองในความสัมพันธ์ดังกล่าวแต่ก็มีอาจแบ่งแยกเป็นพรรคการเมืองได้ ก่อเกิดขึ้นของสหพันธรัฐใหม่ ๆ ของรัฐอิสระของอดีตสหภาพโซเวียตเป็นข้อพิสูจน์ให้เห็นถึงความจำเป็นในการต้องอยู่ร่วมกันในความแตกต่าง¹⁶

ฝ่ายแนวคิดปัจเจกชนนิยมมีความเห็นว่า มีเพียงแนวคิดของระบบการปกครองแบบปัจเจกชนนิยมเสรีเท่านั้นที่สามารถจัดข้อขัดแย้งอันเลวร้ายนี้ได้ โดยกล่าวว่าการให้สิทธิทางการเมืองแบบกลุ่มถือเป็นเรื่องที่ไม่ดีผลาต ที่ถูกต้องนั้นประชาชนควรมองตนเองและผู้อื่นในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลเป็นมนุษย์คนหนึ่ง แต่ด้วยการยึดติดกับเอกลักษณ์กลุ่มมากเกินไปทำให้การตอบสนองนี้แทบจะเป็นเพียงความฝันและเป็นเพียงนามธรรมและความหวังในการจะได้รับความร่วมมือทางการเมืองสันติสุขและความยุติธรรมในภูมิภาคนี้ตามแนวคิดปัจเจกชนนิยมอยู่ที่การสร้างสหสังคมขึ้นมาโดยต้องเคารพวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มและความจำเป็นของกลุ่มซึ่งต่างกันไป รวมถึงการชดเชยให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสด้วยการรับฟังเสียงของพวกเขา แม้กระทั่งเหตุการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ผู้นำของสงครามในบอสเนีย - เฮอร์เซโกวีนา กำลังเจรจาข้อเสนอรัฐธรรมนูญที่อาจเรียกร้องให้ได้มาซึ่งระบบการปกครองแบบสหพันธรัฐ อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ก็ยังไม่มีความโน้มที่จะเกิดสันติภาพอันยั่งยืนเนื่องจากยังคงมีการอ้างหลักฐานของเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละกลุ่มซึ่งมีเขตชายแดนแยกกัน

17 Andrew Sharp, *Justice and the Maori*, Oxford University Press, Oxford 1990, p. 43.

การเคลื่อนไหวของชาวเมารีในนิวซีแลนด์¹⁷

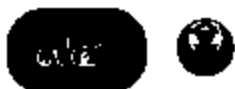
ช่วงปีทศวรรษ 1970 และ 1980 สังคมนิวซีแลนด์มีการเจรจาถึงสถานภาพของชนเผ่าเมารี อันเป็นผลเนื่องมาจากการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ตกลงร่วมกันของชนเผ่าเมารี โดยการเจรจานี้ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งที่จะสร้างสหสังคม เดิมทีการเจรจานี้อยู่ภายใต้อิทธิพลของนักนิยมการผสมกลมกลืนแบบปัจเจกชนเสรีนิยม แต่ชาวเมารีก็ปฏิเสธการเจรจาเช่นนี้ โดยมีการจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อการแบ่งแยกขึ้น ในท้ายที่สุดแล้วการเจรจาครั้งนั้นทำให้เกิดการยอมรับถึงข้อแตกต่างเฉพาะของชาวเมารีในสังคมและระบบการปกครองในนิวซีแลนด์

ถึงแม้ว่าแนวโน้มความตึงเครียดระหว่างความเป็นเอกภาพกับข้อแตกต่างจะได้รับการแก้ไขเสมอมา แต่โดยวิธีที่ไม่สนใจต่อความยุติธรรมต่อชาวเมารี และยืนยันที่จะให้ชาวเมารีเป็นปัจเจกบุคคลซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของนิวซีแลนด์ที่แบ่งแยกออกไป แต่ชาวเมารียังยืนยันกรานจนมีชัยชนะ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่แสดงถึงความยุติธรรมในประวัติศาสตร์ความขัดแย้งในช่วงทศวรรษ 1970

บรรพบุรุษชาวเมารีทันทุกษ์ทรมาอยู่ในสังคมนิวซีแลนด์ในหลายด้าน ชาวเมารีซึ่งแม้มีจำนวนเพียง 10% ของประชากรทั้งหมดไม่มีสิทธิมีเสียงทางการเมือง ถึงแม้ว่ารัฐบาลได้จัดสรรจำนวนผู้แทนตามสัดส่วนประชากรชาวเมารีไว้ให้นานนับศตวรรษแล้วก็ตาม แต่ในความเป็นจริง ชาวเมารีก็ไม่อาจมีจำนวนเสียงมากกว่าชาวยุโรปได้เลย เมื่อเทียบกับชาวมิวนิวซีแลนด์แล้ว ชาวเมารีด้อยกว่าในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านรายได้ ความยั่งยืนของอายุ การได้รับบริการทางสาธารณสุขที่หักอาศัย การศึกษา และการจ้างงาน อีกทั้งยังมีชาวเมารีในเรือนจำเป็นสัดส่วนจำนวนมากกว่าชาวมิวนิวซีแลนด์ ช้ำยังถูกกีดกันในการจ้างงานไม่ว่าในด้านการใช้แรงงานหรือการใช้สมองดังเช่นชนพื้นเมืองแห่งอื่น ๆ ในโลก

ก่อนหน้ายุคอาณานิคมนั้นยังไม่มีกลุ่มของชาวเมารี มีแต่เพียงชนเผ่าต่าง ๆ และกลุ่มชาวบ้านทั้งหลาย การรวมตัวเป็นชาวเมารีเกิดขึ้นเมื่อต้องเผชิญหน้าและการแยกแยะจากชาวยุโรปผู้มาตั้งรกราก ในปีทศวรรษ 1840 หัวหน้าเผ่าจำนวนมากได้ลงนามในสนธิสัญญา

17 Andrew Sharp, *Justice and the Maori*, Oxford University Press, Oxford 1990, p. 43.

ร่วมกับอังกฤษ ณ ไวกิงกิ ในฐานะเป็นชนท้องถิ่นดั้งเดิม โดยในสนธิสัญญาดังกล่าว ชาวเมารีถือเป็นประชาชนเฉพาะกลุ่มซึ่งได้รับสิทธิตามข้อสัญญาที่จะได้รับการอนุรักษ์ดินแดนเพื่อการล่าสัตว์และการประมง และชาวเมารียอมให้อังกฤษมีอธิปไตยเหนือดินแดนอโอโทเรียนส่วนใหญ่ แต่ในท้ายที่สุดแล้วชาวยุโรปก็ได้ทำตามข้อตกลงเหมือนเช่นดังสนธิสัญญาทั่วไป แต่ชาวเมารีก็ไม่มีทางเลือกเสียแล้ว

เอกลักษณ์ของชาวเมารีเกิดขึ้นเมื่อต้องเผชิญหน้ากับชาวยุโรปซึ่งชาวเมารีเรียกชาวยุโรปว่า “ปาเคฮา” ด้วยความแตกต่างด้านภาษา วัฒนธรรม ประเพณี และคุณค่า อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของกลุ่มอย่างเป็นรูปธรรมยิ่งกว่าการอ้างว่ากลุ่มต่าง ๆ มีแก่นแท้หรือคุณลักษณะร่วมกันซึ่งเป็นเพียงนามธรรม

มีการกล่าวอ้างว่า ในการเริ่มต้นการเจรจาในนิวซีแลนด์ไม่ได้มีการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของชาวยุโรป หรืออวดอ้างความภาคภูมิใจในความเป็นชาวยุโรปที่ส่วนใหญ่เป็นชาวอังกฤษ ไม่มีความคิดที่จะปะทะกับชาวเมารีด้วยวัฒนธรรมแบบอาณานิคม ชาวยุโรปมักมองชาวเมารีเป็นพวกนอกคอก ล้าหลัง ไม่พัฒนา การอยู่ร่วมกันมานานหลายชั่วอายุคนทำให้กลายเป็นหนึ่งเดียวกัน คือ ชนชาติชาวนิวซีแลนด์ ซึ่งประชาชนแต่ละคนในนิวซีแลนด์ไม่ว่ากลุ่มใดควรได้รับการถือว่าเป็นปัจเจกบุคคล มิใช่เป็นสมาชิกของกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด

ชาวเมารียืนยันว่าการเมืองและสังคมของนิวซีแลนด์ควรยอมรับชาวเมารีในฐานะที่เป็นประชาชนซึ่งมีภาษา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของตนโดยเฉพาะ และเรียกร้องให้มีการชดเชยค่าเสียหายต่อการครอบครองดินแดน รวมถึงให้เพิ่มส่วนแบ่งในการกระจายทรัพยากร และยืนยันที่จะใช้ภาษาของตนในการติดต่อราชการ จัดการบริหารดินแดน การประมง และมีระบบกฎหมายของตน มีการบรรจุหัวข้อต่าง ๆ ในแผนการพัฒนาชาวเมารี รวมถึงการยืนยันถึงสิทธิประโยชน์ในด้านการศึกษาและการจ้างงาน การให้เงินช่วยเหลือจากภาครัฐในธุรกิจของชาวเมารี และการพัฒนาระบบเศรษฐกิจด้วย

ชาวมิวนิวซีแลนด์จำนวนมากเสนอทางออกตามแนวคิดปัจเจกชนเสรีนิยมต่อการอ้างสิทธิของชาวเมารีโดยอ้างว่าสถาบันทางการเมืองของประชาธิปไตยสมัยใหม่ไม่ควรแบ่งแยกพลเมือง ไม่ว่าจะมีความพื้นฐานทางวัฒนธรรมหรือมาจากสังคมใดควรเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย โดยมีต้องคำนึงถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติหรือต้นตระกูล และให้ส่งเสริมศักยภาพของบุคคลในการแข่งขันกับผู้อื่น ซึ่งหาก

ชาวเมารีไม่ได้รับความเป็นธรรมมาแต่แรก ก็ควรมีขั้นตอนในการกำจัดอุปสรรคต่าง ๆ นั้นออกเสียจากสังคม และไม่ควรถือสิทธิพิเศษแก่วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของชาวเมารี เพราะกลายเป็นสิ่งที่จะทำให้เขายังคงรักษารูปแบบของความแตกต่างและอ้างถึงความเสียเปรียบอยู่ต่อไป แต่ชาวเมารีกลับตอบโต้กับแนวคิดปัจเจกชนเสรีนิยมนี้ว่าเป็นมุมมองของแนวคิดนิยมการผสมกลมกลืนในลัทธิจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมอันยาวนาน

แนวคิดนิยมการแบ่งแยกดินแดนเป็นทางเลือกหนึ่งที่ดีที่รัฐมนตรีกระทรวงชาวเมารี (Maori Affairs) ใช้จัดตั้งพรรคในทศวรรษ 1979 ซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการเจรจาคราวนี้¹⁸ มีการเรียกร้องให้มีการแบ่งแยกทางการเมืองระหว่างชาวเมารีและชาวปาเคฮา โดยให้ชาวเมารีมีอธิปไตยเหนือชีวิต ดินแดน และการประมง แต่การแบ่งแยกมิอาจทำได้ เนื่องจากชาวเมารีอยู่กระจายทั่วไปในสังคมนิวซีแลนด์ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเมืองใหญ่และอาจเป็นเพราะไม่มีดินแดนเดี่ยวที่เป็นบ้านเกิดของชาวเมารีเอง

อุดมการณ์ทางการเมืองของชาวเมารีเริ่มเป็นจริงและปรากฏขึ้นในลัทธิทวิวัฒนธรรม ซึ่งลัทธิทวิวัฒนธรรมนิยม (biculturalism) ถือว่าสิ่งต่าง ๆ ในดินแดนออเทารัวหรือนิวซีแลนด์ แบ่งออกเป็นสองวัฒนธรรมหลัก คือ ชาวเมารี และชาวปาเคฮา หรือชาวยุโรป อย่างเท่าเทียมกัน แต่โดยความเป็นจริงจากการที่มีชาวเมารีจำนวนค่อนข้างน้อยทำให้เกิดการใช้อำนาจของปาเคฮา ความคิดการกระจายอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองอย่างเท่าเทียมกันจึงไม่อาจมีได้ อย่างไรก็ตาม ในตอนปลายของช่วงปีทศวรรษ 1980 หลักการทั่วไปของคติทวิวัฒนธรรมนิยมเป็นที่รู้จักกันมากขึ้น และยอมรับบรรจุเข้าในเนื้อหาของกฎหมายด้วย

การเจรจาในนิวซีแลนด์เรื่องสังคมและระบบการปกครองแบบทวิวัฒนธรรมด้วยสิทธิพิเศษของชาวเมารียังไม่สิ้นสุดและยังคงมีอยู่ ข้อขัดแย้ง และความขุ่นเคืองใจระหว่างกลุ่มยังคงมีอยู่ต่อไป ซึ่งชาวเมารียังคงไม่ได้รับความยุติธรรม โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ แต่อย่างน้อยที่สุด การเจรจาทางการเมืองและจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงในทศวรรษ 1980 ก่อให้เกิดสหสังคมที่ให้สิทธิให้เสียงแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส และยืนยันในหลักการของสิทธิพิเศษเพื่อคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของกลุ่ม

18 Ibid.

จากการค้นหาความเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับโครงสร้างเศรษฐกิจในนโยบายทางสังคมของสหรัฐอเมริกา จำเป็นต้องมีการรวมตัวเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มชน แต่ก็ต้องมีการแยกแยะถึงความต้องการ มุมมองของกลุ่มอื่นด้วยเพื่อความยุติธรรม ตัวอย่างที่เกิดขึ้นในยุโรปตะวันออกและนิวซีแลนด์เป็นส่วนหนึ่งที่เห็นได้ชัดเจนว่าสภาพเช่นนี้มิได้เกิดเฉพาะในสหรัฐอเมริกาเพียงแห่งเดียว กลุ่มทุกกลุ่มทั่วโลกต่างอ้างถึงสิทธิพิเศษ เรียกร้องถึงความยุติธรรมทางวัฒนธรรม และการรับรู้ถึงความสำคัญในประสบการณ์และมุมมองของกลุ่มต่าง ๆ มักแสดงออกมาและเรียกร้องด้วยความรุนแรง¹⁹

พหุนิยม : มุมมองทางการเมือง²⁰

ประชาธิปไตย และลัทธิชาตินิยม (Democracy and Nationalism)

นักทฤษฎีทางการเมืองส่วนใหญ่ตั้งแต่ครั้งสมัยกรีกเป็นต้นมา เชื่อในเรื่องความเป็นหนึ่งเดียวกันของชาติพันธุ์ หรือชนชาติของชุมชน ที่มีภาษา ประวัติศาสตร์ หรือศาสนาร่วมกัน หรือประเพณีนิยม จะมีสถาบันและข้อปฏิบัติทางการเมืองอย่างเดียวกัน เช่น จักรวรรดิคริสต์เดียในยุคคลกลาง โดยมีความเชื่อว่าศาสนาหนึ่ง ๆ จะสร้างชุมชนทางการเมืองหนึ่งได้ ซึ่งต่างกับจักรวรรดิที่มีการผสมผสานทางศาสนาในยุคโบราณและยุคปัจจุบัน มีอาจสร้างความเป็นหนึ่งเดียวหรือชนชาติของชุมชนได้ จะมีได้แต่เพียงผู้ปลุกกระแสกับผู้สนับสนุนเท่านั้น John Jay กล่าวไว้ว่า ประชาชน คือ “ผู้สืบสันดานจากบรรพบุรุษเดียวกัน พูดภาษาเดียวกัน นับถือศาสนาเดียวกัน อยู่ในหลักการของการปกครองแบบ

---

19 Augie Fleras, *Inverting the Bureaucratic Pyramid : Reconciling Aboriginality and Bureaucracy in New Zealand*, *Journal of the Society for Applied Anthropology*, Vol. 48, No. 3, Fall 1989, p. 214-225.

20 Michael Walzer, *Pluralism : A Political Perspective*, Reprinted by permission of the publishers, from *The Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups*, ed. Stephen A. Thernstrom Harvard University Press, Cambridge MA, 1980, p. 781-787.

เดียวกัน จะมีขนบธรรมเนียมประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติคล้ายคลึงกัน” ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ “กลุ่มของบาทหลวง” ซึ่งสามัคคีกันมาก จึงไม่สมควรที่จะถูกแบ่งแยกมาปะปนกับทางโลกเนื่องจากไม่เป็นสังคม มีการอิทธิพล และแปลกแยก

นอกจากนี้ คติพจน์ที่ว่า หนึ่งกลุ่มชน หนึ่งรัฐ (One people, One state) ได้รับการยกย่องเป็นอย่างมาก พหุนิยมด้านชนชาติและเผ่าพันธุ์เป็นข้อบังคับมิใช่ข้อยกเว้น ความพอใจในหลักทฤษฎีของความเป็นเอกภาพทางวัฒนธรรมดำรงอยู่นานนับศตวรรษเคียงข้างกับสถาบันพระมหากษัตริย์และจักรวรรดินิยมที่นำมาซึ่งการขาดความเป็นเอกภาพ ในตอนปลายศตวรรษที่ 18 และ 19 มีเพียงข้อสมมติฐานของความเป็นหนึ่งเดียวกันซึ่งเสริมด้วยข้อตกลงแบบประชาธิปไตย ได้เปลี่ยนเป็นความต้องการภาคปฏิบัติสำหรับการแบ่งแยกและเป็นอิสระภาพ แนวความคิดสำคัญที่เป็นรากฐานของแนวคิดนี้คือ หนึ่ง รัฐบาลอิสระจะเป็นไปได้ภายใต้เงื่อนไขของความมีเอกภาพทางวัฒนธรรม (cultural unity) เท่านั้น และสอง ปัจเจกชนผู้อิสระพึงเลือกได้ว่าจะใช้ชีวิตตามแบบฉบับของตน นั่นคือการเข้าร่วมในรัฐอธิปไตยทางการเมืองของกลุ่มชนทางด้านเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ นอกจากนี้ ประชาธิปไตยและความมุ่งมั่น ในตนเองนำไปสู่ข้อตกลงทางการเมืองอันเดียวกันได้โดยการสร้างรัฐชาติขึ้น

ในทางปฏิบัติ การแทนที่มีอยู่สองรูปแบบซึ่งแตกต่างกันอย่างยิ่ง การเมืองแบบชาตินิยมแสดงถึงเจตจำนงในการสร้างเอกภาพของประชาชนที่ถูกแบ่งแยก โดยมองภาพรวมว่าเป็นชนชาติของประเทศนั้น ๆ เช่น ประเทศเยอรมัน หรือประเทศอิตาลี ว่าเป็นชาวเยอรมัน อิตาลี หรือชาวสลาฟ ท่ามกลางอาณาจักรเดิมกับรัฐนครเล็ก ๆ มากมาย ผู้นำแนวชาตินิยมมุ่งเป้าอันดับแรก ไปยังรัฐขนาดใหญ่และคำจำกัดความแบบกว้างของความเป็นหนึ่งเดียวทางวัฒนธรรม ซึ่งยูโกสลาเวียและเชโกสโลวาเกียเป็นผลผลิตของแนวคิดชาตินิยมยุคแรกซึ่งยังคงเป็นการเมืองแบบรวมการรวมกันเข้ามามีใช้การแบ่งแยก ขบวนการชาตินิยมของชาวยิว ‘การรวมตัว’ ของชาวยิวจากยุโรปและตะวันออกเป็นไปในลักษณะเดียวกัน ประมาณว่ากลุ่มที่มีความคล้ายคลึงกันจะถูกหล่อหลอมเข้าด้วยกันตามรูปแบบในการสร้างเอกภาพแนวคิดชาตินิยมของประเทศฝรั่งเศสและอังกฤษ

การสร้างชาติในยุคแรกนี้แทบไม่มีโอกาสประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม แนวโน้มอันชัดเจนของลัทธิชาตินิยมเมื่อไม่นานมานี้ได้ทำลายไม่เพียงแต่อาณาจักรเดิมโดยเฉพาะอย่างยิ่งจักรวรรดิอาณานิคม แต่ยังรวมถึงการรวมตัวของรัฐชาติอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นลรัฐที่เก่าแก่ที่สุด เช่น ฝรั่งเศส อังกฤษ หรือใหม่ที่สุด เช่น ปากีสถาน ไนจีเรีย ก็ไม่อาจพ้นจากอำนาจทำลายนี้ แต่ปัจจุบันจะเป็นการ

แยกตัวออกเป็นรัฐอิสระมากกว่าการสร้างเอกภาพ สังคมระหว่างประเทศในปัจจุบันแสดงถึงความแพร่หลายของมลรัฐ ดังที่ปรากฏในองค์การสหประชาชาติว่า 'เสียงส่วนใหญ่ของสมาชิกมีแนวโน้มที่จะประกอบด้วยพวกสาธารณรัฐพอ ๆ กับพวก Saxe-Coburg-Gotha และ Schwarzburg-Sonderhausen' การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของเศรษฐกิจโลก ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงถึงรากฐานในศตวรรษที่ 19 กล่าวคือแสดงให้เห็นถึงชัยชนะอันยิ่งใหญ่ของหลักการของความมุ่งมั่นในตนเอง ประกอบกับตัวตนของกลุ่ม (collective self) ที่สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของมนุษยชาติที่แท้จริง

ในท่ามกลางความหลากหลายนี้ ทุก ๆ มลรัฐทั้งที่ได้รับการยอมรับแล้วหรือเป็นการแสดงให้เห็นว่าเป็นการรวมตัวแบบโบราณหรือแบบสมัยใหม่ ความมุ่งมั่นในตนเองเป็นหลักการที่ปรากฏขึ้นของมลรัฐใหม่ ๆ ตลอดมา ความเป็นอิสระในการปกครองตนเองแสดงถึงการไม่พึ่งพา และแยกตัวออกจากรัฐรวมอันเป็นทางหนึ่งในการหลีกเลี่ยงการแตกแยก กลุ่มของชนชาติและชาติพันธุ์ต่าง ๆ อาจเลือกการกระจายอำนาจ การมอบอำนาจปกครอง และระบบสหพันธรัฐ แทนที่รัฐอธิปไตย แม้สิ่งเหล่านี้ไม่สอดคล้องกับความมุ่งมั่นในตนเอง แต่ก็เหมาะสมอย่างยิ่งกับกลุ่มของประชาชนที่มีประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน และต่างคงไว้ซึ่งพื้นฐานแห่งอาณาเขตบางส่วน การเป็นรัฐรวม (composite states) จึงยังไม่แน่ชัดว่าเป็นสหพันธรัฐได้หรือไม่ แต่ก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยหนทางอื่นอย่างใดก็ตาม รัฐเหล่านี้ก็ยังคงดำเนินการเช่นนี้เพื่อให้มีการปกครองแบบประชาธิปไตย หรืออยู่ในจำพวกคติเสมอภาคนิยมทางสังคม

ประชาธิปไตยและความเสมอภาคได้รับการพิสูจน์แล้วว่าเป็นสิ่งที่ผสมผสานกันได้ดีเป็นอย่างดี ซึ่งจากเดิมประเทศที่ชนะสงครามมักจะทำตัวกลมกลืนเพื่อการครอบงำทางวัฒนธรรม นักเรียนจะได้รับการศึกษาจากผู้ซึ่งได้รับชัยชนะ ได้เรียนภาษาต่างถิ่น และกลับมาเพื่อเห็นว่าวัฒนธรรมของตนนั้นแคบมีข้อจำกัดและด้อยกว่า แต่หนุ่มสาวทั่วไปไม่คิดเช่นนั้น โดยอาจมีการเคลื่อนไหวด้านเศรษฐกิจ หรือด้านการเมือง และจะเป็นผู้มีความซื่อสัตย์จงรักภักดีในชนชาติและเผ่าพันธุ์อย่างลึกซึ้งตามนโยบายผสมกลมกลืน แต่เดิมชนชาติที่แตกต่างกันอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบมานานนับศตวรรษภายใต้ข้อบังคับของอาณาจักร แต่ปัจจุบันต้องปกครองตนเองโดยอยู่อย่างสงบได้ท่ามกลางชนหมู่เดียวกันเท่านั้นด้วยการปรับเส้นทางการเมืองไปสู่ขอบเขตทางวัฒนธรรม

ซึ่งเป็นข้อพิสูจน์สมมติฐานของธรรมเนียมปฏิบัติทางด้านทฤษฎี การปกครองตนเอง มักสร้างจากชุมชนซึ่งค่อนข้างเป็นหนึ่งเดียวกัน และจะประสบความสำเร็จอย่างเต็มที่ก็ต่อเมื่ออยู่ใน ชุมชนดังกล่าวนี้เท่านั้น และการอยู่ร่วมกันแบบชนชั้นไม่อาจอยู่เหนือการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนชาติ และชาติพันธุ์ การยอมรับว่าชุมชนทางประวัติศาสตร์มีอยู่และได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจะทำให้ รูปแบบของพันธมิตรและความร่วมมืออาจเกิดขึ้นได้ แต่สำหรับสหภาพโซเวียตหรืออาณาจักร โรมานอฟเป็นรัฐแบบหลายชนชาติอยู่ด้วยกันได้โดยการใช้กำลังเป็นหลัก แต่การอยู่ร่วมกันโดยกลุ่ม ชนชาติและชาติพันธุ์นี้อาจมีข้อยกเว้นเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกา

ลัทธิข้อยกเว้นของประเทศสหรัฐอเมริกา (American Exceptionalism)

ยกเว้นในประเทศสหรัฐอเมริกามีทั้งผู้ชนะและผู้มารวมตัวกัน เช่น ชนเผ่าอินเดียนแดง และเม็กซิกัน ซึ่งอยู่ในเส้นทางการขยายประเทศของอเมริกา มีผู้ถูกขนย้ายมาด้วยการใช้กำลัง เช่น ชาวนิวเดนมาร์กที่ถูกนำเข้าไปประเทศในฐานทาสและถูกควบคุมอย่างทารุณและกดขี่เรื่อยมา แม้ว่าระบบกฎหมายที่เรื่อนำมาใช้จัดการภายในกลุ่มเหล่านี้ กฎหมายที่บัญญัติออกมาใช้บังคับก็มีได้ เกิดจากประสบการณ์ของกลุ่มชนเหล่านั้น ทุกวันนี้สหรัฐอเมริกาเป็นเพียงสังคมแบบหลายเชื้อชาติ เท่านั้น อย่างไรก็ตามเชื้อชาติของชนกลุ่มน้อยไม่มีอำนาจในทางการเมืองและไม่มีความหมาย ในทางสังคม ตลอดช่วงระยะเวลาที่พหุนิยมอเมริกาเริ่มเป็นรูปเป็นร่าง แต่รูปแบบเหล่านี้มิได้ถูก กำหนดโดยการปรากฏมีอยู่หรือความอดกลั้นหรือการยอมรับของชนกลุ่มน้อยเลย

พหุนิยมในโลกเก่า (Old World) มีแหล่งกำเนิดจากการล่าดินแดนและพันธมิตรทาง ราชวงศ์ ตรงกันข้ามกับพหุนิยมในโลกใหม่ (New World) ที่กำเนิดจากบุคคลหนึ่ง ๆ และการ ย้ายถิ่นฐานของครอบครัว ประชากรส่วนใหญ่ของสหรัฐอเมริกาก่อตัวขึ้นจากการเพิ่มขึ้นของบุคคล ทีละหนึ่งค่อย ๆ เคลื่อนจากเมืองท่าเข้าสู่เมืองใหญ่ ถึงแม้ว่าเส้นเขตแดนของประเทศใหม่จะถูก กำหนดด้วยสงครามและการทูต แต่คุณลักษณะของผู้อยู่อาศัยจะถูกกำหนดด้วยการอพยพย้ายถิ่น มิใช่ อาณาจักร พหุนิยมของที่นี่เกิดจากสังคมของการอพยพ ซึ่งหมายความว่าเชื้อชาติและชาติพันธุ์มิได้ สัมผัสมาจากฐานที่มั่นทางอาณาเขตอันยั่งยืน ผู้คนต่างที่ต่างถิ่นมารวมตัวกันตามส่วนต่าง ๆ ของประเทศ ซึ่งเป็นทางเลือกของแต่ละบุคคล รวมกลุ่มกันเพื่อการคบค้าสมาคมโดยไม่มีการยึดติดกับดินแดนที่

คนอาศัยอยู่ ไม่มีความมุ่งมั่นในชาติพันธุ์ ผู้อพยพต่าง ๆ ยกเว้นพวกทาสผิวดำ มาด้วยความสมัครใจ และไม่มีผู้ใดบังคับให้อยู่ อีกทั้งไม่มีกลุ่มของผู้อพยพที่มีมูลฐานหรือเหตุผลในการจะแยกตัวเป็นอิสระ การเคลื่อนไหวเพื่อแยกตัวเป็นอิสระครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกา นั้น ถึงแม้ว่าจะเกี่ยวกับ ศาสนาและวัฒนธรรมที่เด่นชัด ก็มีได้เป็นส่วนผลักดันความรู้สึกในด้านเชื้อชาติ อย่างเช่นใน สงครามยุโรป

ถึงแม้ว่าผู้อพยพแต่ละคนจะกลายเป็นชาวอเมริกันนับแต่มาถึงและตั้งถิ่นฐาน พวกเขา ก็เป็นพลเมืองของสหรัฐอเมริกาเพียงในแง่การเมืองเท่านั้น แต่ในแง่อื่น ๆ เช่น ทางวัฒนธรรม ศาสนา แม้กระทั่งด้านภาษา แต่พวกเขายังคงเป็นชาวเยอรมัน สวีดิช โปแลนด์ ยิว และอิตาลีอยู่นั่นเอง แต่สำหรับผู้อพยพรุ่นแรกซึ่งชาวแองโกล-อเมริกันยังคงคำนึงถึงเชื้อชาติอยู่ เพราะเหตุที่พวกเขา เป็นชนกลุ่มหนึ่งซึ่งสร้างรัฐ การเมืองจึงยังคงตามหลังเชื้อชาติ แต่กับผู้อพยพใหม่นั้น กระบวนการนี้จะกลับกัน เนื่องจากพวกเขาเป็นพลเมืองของรัฐหนึ่ง ๆ จึงคิดกันว่าพวกเขาควรจะ กลายเป็นชนหนึ่งกลุ่ม เชื้อชาติควรตามหลังการเมือง ทำให้สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ประกอบด้วย กลุ่มชนอันหลากหลาย ซึ่งอาศัยอยู่ร่วมกันและมีสัญชาติเดียวกันเท่านั้น แต่ปราศจากประวัติศาสตร์ หรือวัฒนธรรมร่วมกัน

ในสถานการณ์เช่นนี้ สิ่งเดียวที่สามารถสร้างเอกภาพได้คือ คติรักชาติ (Patriotism) ดังนั้น จึงมีความพยายามตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 สร้างเสริมความรู้สึกรัก ชาติให้เข้มข้นโดยตัดเรื่องศาสนาออกจากการได้ถือสัญชาติเป็นพลเมือง คติรักชาติเป็นวิธีการสำคัญใน ขณะที่ประเทศกำลังรอความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของลัทธิชาตินิยมที่เข้มแข็งกว่านี้ และกระบวนการ ในการทำให้เกิดความเป็นอเมริกันไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมของ Anglo-American หรือเป็นการสร้าง วัฒนธรรมใหม่จริง ๆ ในการหล่อหลอมเข้าเป็นพลเมือง ผลลัพธ์อันจำเป็นและหลีกเลี่ยงไม่ได้คือ สักวันหนึ่งผู้อพยพจะสร้างประชาชนเพียงหนึ่งเดียว ที่มีแหล่งที่มาจากการอพยพ อันเป็น ความหมายอันลึกซึ้งของคำขวัญว่า จากหลายกลายเป็นหนึ่ง (From many, one : E Pluribus unum) อันเป็นแนวคิดที่แตกต่างจากประวัติศาสตร์ของโลกเก่าที่ยึดหลักการทำให้แตกแยก การก่อความไม่ สงบ และการอดกลั้น

ความหวาดกลัวการแตกแยกหรือกลัวความแตกต่าง ทำให้เกิดการต่อต้านกลุ่มผู้อพยพ รุ่นแรกและลูกหลาน ส่วนการยับยั้งการอพยพในคราวหลังเป็นเป้าหมายหนึ่งของการรณรงค์เรื่อง

'ชนท้องถิ่นดั้งเดิม' เป้าหมายที่สองคือการเปลี่ยนจาก 'ชาวต่างชาติ' มาเป็นอเมริกัน (Americanization) อย่างจับพลันซึ่งมีอยู่แล้ว ในสหรัฐอเมริกา การทำให้เกิดความเป็นอเมริกัน มุ่งเน้นไปที่กลุ่มชนซึ่งค่อนข้างทันสมัยในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม เนื่องจากพวกเขามีใช้เพียงจะถูกย้ายถิ่นฐาน แต่พวกเขาได้ย้ายมาแล้ว ไม่ว่าจะด้วยแรงกดดันอะไรก็ตามที่เป็นตัวผลักดันให้ก้าวมาสู่โลกใหม่ที่เลือกมา และผู้อพยพก็กระตือรือร้นที่จะได้รับ รวมทั้งชนท้องถิ่นดั้งเดิมจะกลัวหรือแกล้งทำเป็นกลัวการได้รับเข้าเป็นพลเมือง แต่ในความเป็นจริงแล้วชนเหล่านั้นส่วนใหญ่ถูกหล่อหลอมเป็นอเมริกันโดยความรู้สึกนึกคิด (patriotic Americans) ไปแล้ว

ด้วยข้อแตกต่างเหล่านี้เอง การทำให้ผู้อพยพเป็นพลเมืองทางวัฒนธรรมก็ต่างกันไปจากโลกเก่า หลายกรณีพวกเขาอยู่ในฐานะจำยอม ซึ่งเห็นได้จากการใช้ภาษา ภาษาท้องถิ่นดั้งเดิมของผู้มาใหม่ถูกจัดเป็นภาษาที่สองในสหรัฐอเมริกา อาจมีข้อยกเว้นของการใช้ภาษาสเปนทางตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งเกิดจากผู้อพยพชาวเม็กซิกันที่ลี้ภัยเข้ามาอย่างต่อเนื่อง และไม่กระจายตัวออกไปทั่วประเทศอย่างกลุ่มอื่น ๆ รัฐนิวเม็กซิโกอาจเป็นพื้นที่แรกที่มีข้อขัดแย้งทางด้านการใช้ภาษาในสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้มีข้อขัดแย้งเพียงเล็กน้อยของประเทศที่ใช้ภาษาพูดมากกว่าหนึ่งสหรัฐอเมริกายอมรับภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการโดยไม่มีผู้ใดคิดจะนำภาษาอื่นมาใช้เป็นเอกเทศในท้องถิ่นของตนหรือแยกตนออกเป็นอิสระ เมื่อใดที่ผู้อพยพขัดแย้งหรือต่อต้านการทำให้เกิดความเป็นอเมริกันโดยสิ้นหรือยึดติดกับภาพลักษณ์เดิมหรือประเพณีเดิมแล้ว การต่อต้านนี้จะเป็นรูปแบบใหม่ที่ไม่ใช่การเมืองตามหลังเชื้อชาติ หากแต่เป็นความต้องการให้การเมืองแยกออกจากเรื่องเชื้อชาติอย่างที่เคยแยกออกจากเรื่องศาสนาแล้ว และการต่อต้านนี้ไม่ใช่ต้องการแยกความเป็นอิสระทางด้านเชื้อชาติหากแต่เป็นเพื่อพหุนิยมด้านชาติพันธุ์

พหุนิยมในทางปฏิบัติ

แนวความคิดทั่วไป พหุนิยมในยุคต้นศตวรรษที่ 20 ไม่มีปฏิกริยาต่อต้านอำนาจอธิปไตยโดยพหุนิยมถูกควบคุมเพียงเพื่อต่อต้านการมีอำนาจเพิ่มขึ้นและการเรียกร้องสิทธิที่จะส่งผลกระทบต่อในวงกว้างของรัฐสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม พหุนิยมทางด้านชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาไม่อาจจัดได้ว่าเป็นอุดมการณ์ต่อต้านรัฐ และมีได้ทำลายอำนาจการปกครองของสหพันธรัฐ มิได้

ปกป้องสิทธิของรัฐ รวมทั้งมิได้ชักนำไปสู่รูปแบบใด ๆ ในลัทธิบริชนิยมของยุโรป จากการยืนยันว่าการเมืองของสหรัฐอเมริกาไม่จำเป็นต้องมีความเป็นหนึ่งเดียวกันทางวัฒนธรรม การมีความมั่นคงในการเป็นพลเมืองแบบประชาธิปไตยก็เพียงพอแล้ว สิ่งซึ่งเคยเข้าใจว่าเป็นสภาวะชั่วคราว ขณะนี้ดูเหมือนอาจเป็นสิ่งถาวร สหรัฐอเมริกาเคยเป็นและยังคงเป็นประเทศซึ่งประกอบไปด้วยผู้คนมากมาย อย่างที่ Horace Kallen เรียกว่าเป็น 'ประเทศแห่งเชื้อชาติต่าง ๆ' (nation of nationalities) ความจริงแล้วจุดมุ่งหมายของอเมริกา คือการดำรงความหลากหลายของโลกไว้ในหนึ่งรัฐ โดยปราศจากการข่มเหงหรือกดดัน ไม่เพียงแต่จากหลายกลายเป็นหนึ่ง (From many, one) แต่ภายในหนึ่งมีอยู่ซึ่งความหลากหลาย (Within one, many.)

ความประสงค์ของหนึ่งวิถีทางการเมืองกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม กับคตินิยมเรื่องของอารมณ์โดยเห็นว่าอารมณ์เป็นสิ่งที่อยู่เหนือความรู้สึกนึกคิด (Romanticism) ที่ลึกลับเข้ามาอย่างหนักหน่วงในช่วงศตวรรษที่ 19 ทำให้มีการยืนยันถึงคุณค่าภายในของความแตกต่างทางมนุษยชาติ และที่สำคัญกว่านั้นคือยืนยันในความจำเป็นอย่างยิ่งของมนุษย์ในด้านรูปแบบโครงสร้างการใช้ชีวิตทางชุมชนและทางประวัติศาสตร์ การบีบบังคับให้อยู่ในกรอบและความเป็นรูปแบบเดียวกันในทุก ๆ ประเภทเป็นสิ่งแปลกแยกสำหรับที่ต้องพึ่งพาตนเองของสังคมที่ตั้งอยู่บนครอบครัวอันมั่นคง แม้ว่าจะมีประสบการณ์การอพยพที่ยุ่งเหยิง มีความผูกพันอย่างต่อเนื่อง และถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรมอันแน่นแฟ้น ในขณะที่เดียวกันการเมืองแบบนี้คล้ายกับเป็นคตินิยมที่อิสรภาพของปัจเจกชนจำเป็นต้องมีเพื่อเป็นการยืนยันความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มและการเจริญรุ่งเรืองทางชาติพันธุ์ ในขณะที่เดียวกันทำอย่างไรให้กลุ่มคนที่แตกต่างกันนั้นสามารถอยู่ร่วมกันได้ในระบอบการปกครองเพียงหนึ่งเดียว หรือการมีสัญชาติเป็นพลเมืองมีความหมายอย่างไรในสังคมของนักทฤษฎี หรืออำนาจรัฐสมควรจะใช้ในนามของกลุ่มหรือไม่ ไปจนถึงกิจกรรมทางสังคมควรให้มีการมอบหมายหรือให้กลุ่มจัดการตนเอง ซึ่งวิถีทางที่ดีที่สุดในการทำความเข้าใจคตินิยม คือสิ่งที่ผู้นำได้กระทำหรือพยายามจะทำ การเรียกร้องสิทธิของชนกลุ่มน้อยในสหรัฐอเมริกา มีบทบาทเท่าเทียมกับการเรียกร้องเสรีภาพทางด้านเชื้อชาติในประเทศอื่น ๆ ในโลก

บทบาทหน้าที่สำคัญสามประการ ดังนี้

1. การต่อต้านของชนกลุ่มน้อยต่อการแปลงสัญชาติทางวัฒนธรรม โดยมีเนื้อหาหลักเกี่ยวกับการรักษาสิทธิของผู้พลพหุวัฒนธรรมในฐานะเป็นปัจเจกชน เพื่อรวมตัวเป็นชุมชนทางวัฒนธรรม และ

รักษาประเพณีของตนไว้ ซึ่งผลิตผลหลักของสังคมเสรีนิยมไม่ใช่เป็นเรื่องของความรู้ความเข้าใจของแต่ละบุคคล แต่เป็นเรื่องของเอกลักษณ์ในกลุ่ม กรณีเช่นนี้ทำให้เกิดการปะทะกันทั้งในโรงเรียน กลุ่มข้าราชการ และองค์กรต่าง ๆ ในช่วงรณรงค์เพื่อเรียกร้องเรื่องเอกลักษณ์จากแรงความกดดันในการทำให้เป็นพลเมืองชาวอเมริกันโดย 'ความเป็นตัวของตัวเอง' รวมทั้งองค์กรและคณะกรรมการต่าง ๆ จะตื่นรนต่อสู้เพื่อรูปแบบพหุนิยมชัดขึ้นถึงแม้ว่าการอ้างเหตุผลทางกฎหมายและทางศีลธรรมจะยังคงมุ่งเน้นไปที่สิทธิส่วนบุคคลอยู่ก็ตาม

2. การเรียกร้องสิทธิทางด้านชาติพันธุ์ เป็นลักษณะด้านบวกของการเคลื่อนไหวของกลุ่มชนหนึ่ง ๆ ซึ่งการเคลื่อนไหวนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งเช่นเดียวกับการเคลื่อนไหวทางด้านเชื้อชาติและชาติพันธุ์ เนื่องจากทั้งผู้ล่าอาณานิคมจากต่างแดนหรือผู้อพยพจากดินแดนต่างถิ่น โดยการอพยพมีความเกี่ยวเนื่องกับความรู้สึกที่ปฏิเสธประเทศเดิมของตน และตนเป็นหนึ่งในผลิตผลของประเทศเดิมนั้นด้วย แต่ดินแดนใหม่ต้องมีชีวิตใหม่และวิถีชีวิตแบบใหม่ แต่การเรียนรู้ที่จะดำรงวิถีชีวิตใหม่ในขั้นแรกอาจจะเขื่องช้า และเริ่มดีขึ้นในช่วงของผู้อพยพเองหรือไม่ก็รุ่นลูกซึ่งเป็นอเมริกันรุ่นที่สอง (the second American generation) ซึ่งจากประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชนแต่ละกลุ่ม พหุนิยมไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจากความกระตือรือร้น หรือข้อตกลงร่วมกันภายในกลุ่ม จากจุดยืนของรัฐเสรี ซึ่งความเป็นเอกเทศเป็นทางเลือกของแต่ละบุคคล ดังนั้น พหุนิยมจึงต้องเป็นการอดทนอยู่ร่วมกัน

3. การเรียกร้องสิทธิในด้านชาติพันธุ์ คือ สร้างและคงอยู่ซึ่งชุมชนที่มีสัญชาติใหม่เพื่อจัดตั้งสถาบัน ควบคุมทรัพยากรต่าง ๆ และจัดการด้านการศึกษา รวมถึงสวัสดิการทั้งหลายในสังคมแบบพหุนิยม

การร่วมมือกันแบบประชาธิปไตยยังคงทำให้สมาชิกในกลุ่มเข้าสู่เวทีการเมืองที่ซึ่งจะพบกับคนที่มีความสนใจแบบเดียวกัน บางครั้งก่อให้เกิดความขัดแย้ง บางครั้งเป็นเรื่องของความตื่นกลัว แต่ปกติแล้วมักอยู่ในขอบเขตที่จำกัดโดยไม่มีการแบ่งแยกอาณาเขตและไม่มีการแบ่งแยกสถานะทางสังคมของชุมชนผู้อพยพอย่างชัดเจน และไม่มีการตัดขาดอย่างชัดเจนระหว่างรัฐกับชาติพันธุ์ ไม่มีชนกลุ่มไหนที่คิดจะยึดรัฐไว้เพื่อจะเปลี่ยนเป็นรัฐชาติ สมาชิกของกลุ่มมีเพียงประชาชนสัญชาติอเมริกัน มีสัญชาติเยอรมัน อิตาลี โอริช หรือยิว การเมืองทำให้พวกเขาเป็นพันธมิตรในรัฐบาลผสม และการเมืองแบบประชาธิปไตยถือว่าพลเมืองแต่ละคนมีสิทธิ

เท่าเทียมกันโดยไม่คำนึงถึงชาติพันธุ์ กระตุ้นให้มีการรวมตัวของกลุ่มเคียงคู่ไปกับความหลากหลายของกลุ่มต่าง ๆ ส่วนชาวอเมริกันอินเดียแดงกับชนผิวดำอยู่นอกเหนือจากเอกภาพดังกล่าวนี้ และการยอมรับถึงรากฐานของการแข่งขันทางด้านชาติพันธุ์ถึงแม้ว่าไม่มีการกำหนดข้อสัญญาอย่างชัดเจน แต่ผลที่ได้มิใช่เป็นระเบียบทางการเมืองที่อ่อนแอ อำนาจรัฐก็ยังมั่นคงเติบโตตามกาลเวลา

การก้าวสู่ลัทธิบรรษัทนิยม (Corporatism)

จากการเติบโตของอำนาจรัฐและผลกระทบต่าง ๆ ที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้เกิดการเมืองพหุนิยมรูปแบบใหม่ ซึ่งมีใช่เพียงแต่ต่อต้านการบุกรุกของต่างชาติหรือการก่อเหตุรุนแรงภายในเท่านั้น แต่ยังต่อต้านการเบียดเบียนข่มเหง การก่อกวน การใส่ร้ายป้ายสี และการแบ่งแยกสีผิว รัฐจึงเข้ามาดำเนินการทุกสิ่งทุกอย่างที่กลุ่มต่าง ๆ กระทำหรือพยายามกระทำเพื่อสมาชิกในกลุ่ม นับตั้งแต่การปกป้องสิทธิหรือการเฉลิมฉลองประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนอเมริกัน ประกาศให้มีวันหยุดแห่งชาติ ก่อสร้างอนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถานและพิพิธภัณฑ์ จัดหาสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ เพื่อให้วิถีชีวิตของชุมชนคงอยู่ได้ จัดเก็บภาษีและจัดให้มีสวัสดิการด้านต่าง ๆ รัฐสมัยใหม่จะเข้ามาดูแลกิจกรรมของชุมชนเอง ยิ่งรับผิดชอบเอาใจใส่มากเท่าใด ก็ยิ่งเก็บภาษีได้มากเพียงนั้น ยิ่งมีบริการมากเท่าใด ความเป็นไปได้ที่กลุ่มซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ จะจัดหาบริการเองก็ลดลงเท่านั้น เป็นการลดทอนกำลังของมูลนิธิเอกชนและโรงเรียนหรือวัดต่าง ๆ เป็นการกีดกันความเข้มแข็งของสถาบันทางวัฒนธรรม

เหตุผลที่รัฐเข้ามาแทรกแซงกิจการของกลุ่มต่าง ๆ คือ ในความเป็นจริงแล้วกลุ่มต่าง ๆ ต้องสูญเสียความเข้มแข็ง นอกจากนี้ ความสามารถในการจัดหาบริการต่าง ๆ ให้สมาชิกในกลุ่มก็ไม่เท่าเทียมกันอยู่แล้ว ซึ่งจากความไม่เสมอภาคกันและไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ นั้น อเมริกันชนจำนวนไม่น้อยไม่เคยมองหาบริการจากกลุ่มใด ๆ โดยจะหันไปหารัฐแทน จึงมีใช่เป็นการที่รัฐเข้าไปก้าวท้าวเรื่องของสวัสดิการและวัฒนธรรม แต่เป็นสิ่งจำเป็นต้องทำเนื่องด้วยยังมีพลเมืองที่ตกเป็นเหยื่อ พวกเขามีปัญหาหรือถูกกดขี่ข่มเหง และในปัจจุบันนี้ พหุนิยมมีอาจดำรงอยู่ได้โดยปราศจากชนกลุ่มน้อยทั้งหลายพอ ๆ กับปัจเจกชน ซึ่งชนกลุ่มน้อยนี้จะได้รับส่วนแบ่งจากผลประโยชน์ในอำนาจรัฐโดยตรง อันเป็นการเน้นว่าการเมืองจำต้องตามหลังชนชาติ ต้องมีการรับรู้และสนับสนุนโครงสร้างของชุมชน

จากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ปรากฏผลสรุปดังนี้

1. รัฐควรปกป้องสิทธิของกลุ่มชนเช่นเดียวกับของปัจเจกชน
2. รัฐควรขยายการเฉลิมฉลองอย่างเป็นทางการ ให้มีทั้งประวัติศาสตร์ของชาติและประวัติศาสตร์ของประชาชนที่รวมตัวกันเป็นประชาชนชาวอเมริกัน
3. เงินภาษีควรกลับคืนสู่กลุ่มชนของชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือด้านการเงินในระบบการศึกษาสองภาษาและสองวัฒนธรรม รวมทั้งสวัสดิการตามความต้องการของกลุ่ม ซึ่งหากรัฐมีความจริงใจและปฏิบัติได้ทั้งหมดนี้แล้วก็เป็นสิทธิของกลุ่มน้อยที่จะได้รับเป็นตัวแทนของหน่วยงานราชการนั้น ๆ

การดำเนินการเช่นนี้ยังมีปัญหาในทางปฏิบัติ กล่าวคือ การที่รัฐมุ่งไปสู่โลกของบริษัทนิยมที่ซึ่งชนกลุ่มน้อยมิได้มารวมตัวกันอย่างสมัครใจอย่างแต่ก่อน หากแต่มีจุดยืนทางการเมืองและสิทธิทางกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ปัญหาหลักที่เกิดขึ้นคือ กลุ่มต่าง ๆ มีอาจมีสิทธิได้หากยังมิได้รับเข้าเป็นสมาชิกก่อน จึงต้องมีประชากรจำนวนคงที่กลุ่มหนึ่งและต้องมีกระบวนการการคัดสรรตัวแทนก่อน เพื่อให้ตัวแทนมาทำหน้าที่ในนามของประชากรกลุ่มนั้น ๆ แต่ชนกลุ่มน้อยในสหรัฐอเมริกาไม่เคยมีประชากรจำนวนคงที่ ยกเว้นเผ่าอเมริกันอินเดียนแดง จากประสบการณ์เท่าที่ผ่านมา การจัดตั้งบริษัทจะได้ผลกับกลุ่มที่เป็นผู้จัดตั้งเท่านั้น และการจัดตั้งนั้นจะได้ผลก็ต่อเมื่อมีลัทธิวินัยอันเข้มงวดในการรับประกันความแน่นอน เมื่อสองชุมชนถูกรวมให้อยู่ในหนึ่งรัฐเดียว โดยชุมชนทั้งสองก่อตั้งมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาลและมีอาณาเขตติดต่อกัน เช่น Flemings กับ Walloons ในเบลเยียม หรือกรีก กับ เดิร์ก ในไซปรัส หรือคริสเตียน กับ มุสลิม ในเลบานอน ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้ หากประชาชนไม่ได้ถูกจัดให้อยู่ในชุมชนหนึ่ง ก็ต้องถือว่าอยู่ในอีกชุมชนหนึ่งไปโดยปริยาย

ชุมชนผู้อพยพในอเมริกา มีบุคลิกลักษณะพื้นฐานแตกต่างกันไป และเป็นชุมชนที่ไม่มีขอบเขตจำกัด โดยจะค่อย ๆ กลืนเข้ากับส่วนหนึ่งของมวลชนที่คิดว่าตนเป็นอเมริกัน การแก้ไขปัญหายายแดนและการปกป้องชายแดนเป็นผลของการเคลื่อนไหวเพื่ออิสรภาพด้านชนชาติที่ประสบความสำเร็จ แต่การเบียดเบียนทางชาติพันธุ์จะมิได้รับผลลัพธ์เช่นนั้น เพราะกลุ่มต่าง ๆ ไม่อาจป้องกันหรือบังคับการคาบเกี่ยวกันของปัจเจกชน แม้รัฐเองก็มิอาจทำเช่นนั้นได้โดยปราศจากการบีบบังคับปัจเจกชน จึงไม่อาจกำหนดจำนวนประชากรที่แน่นอนของกลุ่มต่าง ๆ ได้ ซึ่งลัทธิพหุนิยมมิอาจทำเช่นนั้นได้

วิธีการเป็นตัวแทนของชนกลุ่มน้อยโดยไม่ต้องจัดตั้งและคัดเลือกคือ ระบบโควตา ดังนั้น การแต่งตั้งศาลฎีกาจึงอาจถูกปิดกั้นด้วยกลุ่มของโควตา ซึ่งต้องมีจำนวนที่นั่งที่แน่นอนของชนผิวดำ ยิว ไอร์ช หรืออิตาเลียนคาธอลิก และอื่น ๆ แต่คนเหล่านี้จะอยู่ในฐานะที่ไม่มีความสัมพันธ์ทางการเมืองกับกลุ่มของตน เพราะไม่ได้เป็นตัวแทนหรือนายหน้า และจะไม่เกี่ยวข้องกับการเจรจาเรื่องผลประโยชน์เพื่อกลุ่มทางด้านชาติพันธุ์หรือศาสนา พวกเขาจะเข้ามาในฐานะที่เป็นชนผิวดำ เช่น ยิว หรือไอร์ชเท่านั้น โดยศาลจะเป็นองค์กรตัวแทนในแง่ที่สะท้อนให้เห็นถึงระบบพหุนิยมของสังคมกลุ่มใหญ่ซึ่งมีสมาชิกจากหลากหลายชาติพันธุ์ โดยไม่คำนึงว่าสมาชิกเหล่านี้มีสถานะใดในกลุ่ม หรือกลุ่มนั้น ๆ มีการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนหรือไม่

การเป็นตัวแทนในลักษณะนี้ขึ้นอยู่กับกระบวนการภายนอก ซึ่งเป็นระบบราชการมากกว่าระบบการเมือง และพร้อมที่จะขยายไปยังสังคมวงกว้าง ระบบโควตาทำให้สะดวกในการพิจารณาคัดเลือกบุคคลสู่วิทยาลัยหรือโรงเรียนฝึกอาชีพ และนำไปสู่การจ้างงานในที่สุด โดยผู้สมัครนั้นไม่ได้ถูกแต่งตั้งแต่เป็นผู้ได้รับเลือก ถึงแม้ว่าต้องมีการจำกัดจำนวนประชากรในการเลือกนั้นด้วยเช่นกัน ในทางปฏิบัติแล้วมีความพยายามที่จะแยกแยะประชากรและจัดระบบโควตาด้วยการสนับสนุนจากรัฐเพื่อชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ เท่านั้น ซึ่งไม่ถึงกับต้องทำให้ชุมชนของชนกลุ่มน้อยมีทรัพยากรมากขึ้น ชุมชนจะเข้มแข็งหากคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการฝึกฝนแล้วกลับมาทำงานร่วมกับสมาชิกของตนในกลุ่ม แต่มีเพียงชนกลุ่มน้อยขนาดเล็กเท่านั้นที่ทำเช่นนั้น

รัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ (State and Ethnicity)

รัฐสามารถเข้าแทรกแซงเพื่อจัดโครงสร้างของวิถีชีวิตแบบกลุ่มได้สองวิธี ดังนี้

1. กลยุทธ์แบบปกครองตนเอง (Autonomist strategy) กล่าวคือ เป็นการกระตุ้นให้กลุ่มมีการจัดการตนเองในรูปแบบของบรรษัทนิยม เป็นการใช้เครื่องมือของรัฐในการกำหนดบทบาททางการเมืองแก่หมู่คณะ ซึ่งใกล้เคียงที่สุดแล้วกับอิสรภาพแห่งชาติ (national liberation) ที่พอจะเป็นไปได้ภายใต้เงื่อนไขของชนกลุ่มน้อยอันหลากหลาย ผลที่ได้จากการปกครองตนเองนี้อาจทำให้ความแตกต่างทางวัฒนธรรมเข้มข้น พร้อม ๆ กับการกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไปด้วย

2. กลยุทธ์แบบรวมเข้าเป็นหนึ่งเดียว (Establishing uniform) กล่าวคือ รัฐสามารถลดความแตกต่างระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ได้ โดยสร้างมาตรฐานของความสำเร็จแบบเอกภาพหรือแบบสมมาตร (uniform or symmetrical achievement) ให้กับสมาชิกกลุ่มแต่ละกลุ่มจะได้มีการแสดงออกในสัดส่วนพอ ๆ กันทั้งในด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ถึงแม้ไม่ได้อยู่ในรูปการดำเนินงานของกลุ่มก็ตาม โดยควรใช้แบบจำกัดและถือเป็นการขดเขยให้กับกลุ่มพิเศษที่ถูกกดดัน หรือกลุ่มที่นอกเหนือจากกลุ่มทั่วไป เนื่องด้วยหากนำมาใช้กับกลุ่มทั่วไปแล้วอาจก่อให้เกิดความเกิบกตในการกำหนดทางวัฒนธรรม และทำให้เอกลักษณ์ของชาติพันธุ์เป็นเพียงการแยกประเภททางด้านบริหาร

สิ่งที่รัฐทำไม่ได้คือ การสร้างแบบแผนพหุนิยมทางการเมืองที่ผู้อพยพและลูกหลานได้สร้างขึ้นเพราะไม่ใช่แบบแผนของรัฐชาติ (nation-state) และทฤษฎีบรรษัทนิยม (corporatist) อย่างไรก็ตาม การใช้กำลังบังคับสังคม การเปลี่ยนกลุ่มต่าง ๆ ให้กลับไปสู่จุดกำเนิดเดิมของโลกเก่า และปฏิเสธประสบการณ์ทั้งหมดทั้งการอพยพย้ายถิ่น ลัทธิปัจเจกนิยม รวมทั้งการได้สัญชาติใหม่ของชุมชนไม่ใช่วิธีการที่สหรัฐอเมริกานำมาใช้

ส่วนใหญ่แล้วความอยู่รอดและความเจริญรุ่งเรืองของกลุ่มจะขึ้นกับความเอาใจใส่ของกลุ่ม หากไม่สามารถประคับประคองความเอาใจใส่นี้ให้คงอยู่ได้ ลัทธิพหุนิยมก็เป็นเพียงปรากฏการณ์ชั่วคราว ซึ่งอย่างไรก็ตามลักษณะของชนกลุ่มน้อยเป็นความดิงามของกลุ่มนั่นเอง

การเคลื่อนไหวของปัจเจกชนเป็นสิ่งพิเศษ แต่ก็ก็เป็นลักษณะด้อยที่สุดของพหุนิยมอเมริกัน (the characteristic weakness of American pluralism) เพราะกลุ่มจะมีความรู้สึกภาคภูมิใจในความเป็นชนกลุ่มน้อย โดยประชาชนทั้งหลายคิดว่าความเป็นชนกลุ่มน้อยเป็นเสมือนความดิงามของกลุ่ม

ยังคงมีคำถามว่า ความเสมอภาคที่ปรับใช้กับความต้องการของชุมชนผู้อพยพนี้จะสามารถขยายไปถึงรากฐานของชนกลุ่มน้อยที่กำลังยืนยันถึงสิทธิของกลุ่มตนหรือไม่ ลัทธิกีดกันเชื้อชาติเป็นอุปสรรคอันใหญ่หลวงสำหรับลัทธิพหุนิยมแบบเดิมใบ รวมถึงพวกต่อต้านพหุนิยมซึ่งเป็นทางเลือกของพวกบรรษัทนิยม กับความเป็นเอกภาพโดยมีรัฐหนุนหลังในการที่จะยุบเหย่ชาวอเมริกันอินเดียกับชนผิวดำ รวมทั้งเม็กซิกันอเมริกันด้วย ซึ่งทางเลือกเหล่านี้ยังไม่เหมาะไม่ควร トラバドテโอกาสสำหรับองค์กรและการแสดงออกทางวัฒนธรรมของกลุ่มไม่เท่าเทียมกับชาวอเมริกันทั้งหลาย

อย่างไรก็ตาม รัฐที่ตกลงจะใช้สิทธิพหุนิยมก็ทำอะไรไม่ได้มากไปกว่าให้ออกสเหล่านั้นแก่ชุมชน และทำให้พลเมืองเชื่อว่าทุกคนใช้ชีวิตอย่างเป็นชาวอเมริกันได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการอ้างถึงกลุ่มใด ๆ

นอกเหนือจากนี้ ความยุติธรรมที่กระจายไปยังกลุ่มต่าง ๆ ยังขึ้นอยู่กับความเอาใจใส่ของกลุ่มและสมาชิกที่มีข้อตกลงร่วมกัน หากขาดสิทธิพหุนิยม รัฐก็ไม่สามารถช่วยเหลือกลุ่มที่ไม่สามารถหรือไม่เต็มใจที่จะช่วยเหลือตัวเองได้ ซึ่งอย่างไรก็ตามทุกคนก็ยังเป็นอเมริกันชน แต่ฐานะในความเป็นปัจเจกชนอาจหมดสิ้นไป โดยการผสมกลมกลืนหรือการแต่งงานข้ามกลุ่ม หน้าที่ของรัฐและของการเมืองคือ ให้ความยุติธรรมกับทุก ๆ คนในสังคมพหุนิยม การจัดการกับชนกลุ่มน้อยก็เป็นเงื่อนไขเบื้องหลังข้อหนึ่งของความพยายามนี้เช่นกัน การระบุถึงชาติพันธุ์อาจมีความหมายในชีวิตสำหรับบางคน แต่ไม่มีความหมายใด ๆ ในฐานะที่เป็นพลเมือง ในสังคมที่มีวัฒนธรรมเพียงหนึ่งเดียว รัฐบาลสามารถอุปถัมภ์เอกลักษณ์เฉพาะนั้นไว้โดยจงใจที่จะรวมวัฒนธรรมเข้ากับการเมือง แต่โดยความเป็นจริงก็ไม่อาจเป็นไปได้ในสหรัฐอเมริกาซึ่งมีหลากหลายวัฒนธรรม ดังนั้น สิทธิพหุนิยมจึงยังคงต้องมีการทดลอง ทดสอบกับอำนาจรัฐชาติทั้งทางประวัติศาสตร์และทางทฤษฎีในระยะยาวอีกต่อไป

ประเด็นเรื่องการเมืองเกี่ยวกับเชื้อชาติเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งซึ่งไม่ต่างกับในสหรัฐอเมริกาที่โครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นสาเหตุหลักในการก่อให้เกิดการเสียเปรียบของกลุ่มทั้งนักสังคมนิยมและเสรีนิยมกล่าวอ้างว่าการมุ่งประเด็นสู่ความแตกต่างและขัดแย้งของกลุ่มทางการเมืองเป็นการเบี่ยงเบนความสนใจไปจากเรื่องโครงสร้างทางเศรษฐกิจ

การพึ่งพาซึ่งกันและกันทางด้านเศรษฐกิจเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งของกลุ่มต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ในการดำรงไว้ซึ่งระบบการปกครองเดียวนั้นไม่ควรจำกัดอยู่เพียงแค่การกระจายทรัพยากรทางเศรษฐกิจ หรือการควบคุมวิธีการผลิตและการกระจายเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงการเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งในด้านพลเรือน นิตินบัญญัติ และสถาบันของรัฐ และควรทำให้กลุ่มต่าง ๆ มีความเข้าใจถึงตนเองและผู้อื่น และความสนใจของแต่ละกลุ่มว่าตรงกับนโยบายและสถาบันที่มีอำนาจตัดสินใจทางการเมืองหรือไม่ให้เกิดความชัดเจน

สำหรับความคิดพหุนิยมที่เป็นที่สนใจกันมากในปัจจุบันเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเพื่อแก้ไข ปัญหาเฉพาะของการก่อตัวของรัฐ-ชาติ

ปัญหาของทุกรัฐ-ชาติที่ก่อตัวขึ้นมาประสพก็คือ ความต้องการมีอัตลักษณ์ (Identity) เพียงหนึ่งเดียวที่ชัดเจน มีภาษาพูดเพียงภาษาเดียว ผลประโยชน์เป็นหนึ่งเดียว ความมุ่งมั่นเป้าหมายเป็นหนึ่งเดียว แต่ในสภาพความเป็นจริงของแต่ละชาติมักประกอบได้ด้วยกลุ่มคนหลากหลาย วัฒนธรรม หลากหลายภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี มีปัญหาผลประโยชน์ เป้าหมายที่ต่าง ๆ กัน ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญเชิงนโยบายของแต่ละรัฐ-ชาติที่จะประสานความต้องการกับความจริงนี้ แนวโน้มทั่วไปที่เกิดขึ้นก็คือ แต่ละรัฐพยายามลบความแตกต่าง สร้างความเหมือน ๆ กัน หรือความเป็นหนึ่งเดียวขึ้นในช่วงต้น ๆ ของการเกิดรัฐ-ชาติ ต่อมาเมื่อความพยายามนี้ล้มเหลวหรือมีเหตุปัจจัยเปลี่ยนไป จึงเกิดความคิดที่ยอมรับความแตกต่าง (Differentiation) ความหลากหลาย (Diversity) ของคนในชาติทางด้านภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม สังคม การเมือง ความสำเร็จของประชาธิปไตย คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในความแตกต่างหลากหลาย

โดยสรุปอิทธิพลความคิดของพหุนิยมเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

- แต่ละประเทศต่างก็มีกลุ่มชนที่มีโลก วัฒนธรรม สังคมที่มีฐานะต่าง ๆ กัน
- ปัจจัยการยอมรับความจริงต่าง ๆ ที่มีอยู่
- แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ
- ความสัมพันธ์ทางสังคม โครงสร้าง หรือสถาบันต่าง ๆ ที่มีความสำคัญหัดเทียมกัน
- วัฒนธรรมย่อย (Subcultures) ซึ่งคงมีอยู่และมีความสำคัญ
- ความเป็นเอกลักษณ์ต่าง ๆ ที่หลากหลาย ซับซ้อน (Multiple Identities)
- ตัวตนที่หลากหลายซับซ้อน (Multiple Selves)

เมื่อทราบถึงสภาพความเป็นจริงของแต่ละชาติที่ประกอบด้วยกลุ่มคนหลากหลายวัฒนธรรม หลากหลายภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี เป้าหมายที่ต่างกัน จึงต้องประสานความเป็นจริงนี้ การพยายามลบความแตกต่างหลากหลาย สร้างความเหมือนกันหรือความเป็นหนึ่งเดียวนั้น กลับจะสร้างความแตกแยกในสังคมมากขึ้น สิ่งที่เป็นไปได้คือ การยอมรับกลุ่มชนต่าง ๆ ในสังคม เพื่อความเป็นหนึ่งเดียวของรัฐ (From many, one : E Pluribus unum) และภายในหนึ่งมีอยู่ซึ่ง ความหลากหลาย (Within one, many) ทั้งนี้ เพื่ออำนาจอธิปไตยของรัฐในสังคมประชาธิปไตย คือ การยอมรับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในความแตกต่างหลากหลาย (Unity Through Diversity)

สิทธิบัตรกวาวเครือ : ปัญหาและทางออก

พีระพจน์ รัตนมาลี

1. ความเป็นมา

กวาวเครือขาว คือ พืชที่ผู้หญิงหลายคนอยากมีไว้ใช้ ส่วนกวาวเครือแดง คือพืชสมุนไพรที่ผู้ชายแสวงหา ณ ที่นี้ขอพูดถึงกวาวเครือขาวเป็นหลักใหญ่ ด้วยกวาวเครือขาวนั้น ในตำราดั้งเดิมซึ่งมีการอ้างกันมากกว่ามาจาก “ตำรายาท้วกวาวเครือ” ของหลวงอนุสารสุนทร เมื่อปี พ.ศ.2474 ซึ่งกล่าวไว้ว่า กวาวเครือทำให้กินได้หลับสบาย มีกำลัง ไม่อ่อนเพลีย เส้นเอ็นที่ยึด ๆ ก็คลายหรือยืดหยุ่นดีขึ้น พุดง่าย ๆ เป็นยาอายุวัฒนะในตำราและความรู้ของหมอชาวบ้านอื่น ๆ ยังกล่าวถึงสรรพคุณว่า ป้องกันลมทองอก แก้โรคตาฝ้าฟาง และต่อกระดูก รวมทั้ง กวาวเครือขาวใช้แล้วผิวหนังไม่เหี่ยวยุ่น เต่งตึง โดยเฉพาะตั้งแต่ที่หน้าอกหน้าใจ กระตุ้นการเพิ่มขนาดของทรวงอก และสรรพคุณเป็นยาบำรุงเลือดลมและกระตุ้นเลือดลมและประจำเดือนให้มาตามปกติและสตรีใดประจำเดือนขาดหายไป กินแล้วประจำเดือนกลับมาใหม่ คือกลับมาเป็นสาว ยังมีการกล่าวด้วยว่าช่วยให้ช่องคลอดไม่แห้งอีกด้วย สรรพคุณเหล่านี้ จึงทำให้มีการวิจัยค้นคว้ามากมาย รวมถึงการค้นคว้าที่เรียกรวม ๆ ว่าเทคโนโลยีชีวภาพนี้ ซึ่งทรัพยากรชีวภาพ (Biological Resource) หรือสมุนไพรเป็นวัตถุดิบที่สำคัญในการวิจัยเป็นของประเทศไทยที่มีความสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก

แม้ว่าจะมีข้อกังขาเรื่องผลข้างเคียงอยู่บ้าง แต่มาวันนี้กวาวเครือขาว (*Pueraria mirifica*) ซึ่งเป็นพืชสมุนไพรสำคัญของไทยได้ถูกจดสิทธิบัตรแล้วโดยบริษัทจากเกาหลีและญี่ปุ่น โดยทั้งสองสิทธิบัตรมีนักวิจัยของไทยเกี่ยวข้องอยู่ด้วย

---

* ผู้อำนวยการกลุ่มงานคณะกรรมการการต่างประเทศ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

สิทธิบัตรแรกเป็นสิทธิบัตรสหรัฐ หมายเลข 6,352,685 มีบริษัทโคเซ (Kose Corporation) บริษัทเครื่องสำอางยักษ์ใหญ่ของญี่ปุ่นซึ่งตั้งอยู่ที่โตเกียว และบริษัทชิราโตริ (Shiratori Pharmaceutical Co. Ltd.) ซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองชิบะ (Chiba) เป็นผู้ถือครอง (Assignee) โดยได้มีการยื่นขอสิทธิบัตรเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2543 และได้รับอนุมัติเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2545 ทั้งนี้โดยมีข้อถือสิทธิครอบคลุมกว้างขวางถึง 20 รายการ

เรื่องสิทธิบัตรหรือสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเป็นเรื่องซับซ้อน เนื่องจากเรื่องนี้มิได้มีฐานรากมาจากสังคมไทย แต่เป็นเรื่องที่มาจากสังคมอุตสาหกรรมตะวันตกที่ผลักดันให้ประเทศอื่น ๆ ต้องออกกฎหมายเพื่อปกป้องสิทธิที่เป็นประโยชน์กับเขา เช่น สิทธิบัตรยา การคุ้มครองนักปรับปรุงพันธุ์พืช สิทธิบัตรในสิ่งมีชีวิต เป็นต้น ปัญหาที่เกิดขึ้นเพราะว่าสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเหล่านั้นล้วนเอาความรู้ดั้งเดิมนั้นเองมาต่อยอด เอาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์และจุลินทรีย์หรือที่เรียกรวมว่า “ทรัพยากรชีวภาพ” นั้นเองมาสกัดเอาสาระสำคัญบ้าง เอาเนื้อเยื่อบ้าง เอาพันธุกรรมบ้าง มาจดสิทธิบัตร

เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าทรัพย์สินทางปัญญาประมาณครึ่งหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องยา อาหารและการเกษตรล้วนแล้วแต่เอาภูมิปัญญาดั้งเดิมและเอาทรัพยากรชีวภาพของประเทศกำลังพัฒนาหรือประเทศในเขตร้อนมาใช้เป็นพื้นฐาน

ประเทศอุตสาหกรรมผลักดัน “ข้อตกลงทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า” หรือทริปส์ (TRIPs) เป็นเครื่องมือของเขาในระดับระหว่างประเทศเพื่อผลักดันกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ประเทศกำลังพัฒนาก็ตอบโต้โดยการผลักดันหลักเรื่อง “สิทธิอธิปไตยเหนือทรัพยากรชีวภาพ” เข้าไปในข้อตกลงอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD) และสนธิสัญญาว่าด้วยทรัพยากรพันธุกรรมพืชเพื่ออาหารและการเกษตร (ITPGR-FA) เพื่อปกป้องพันธุกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน

2. ทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับกาวเครือ

ทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับกาวเครือนั้นมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไปหลายลักษณะกล่าวคือ

1. สิทธินักปรับปรุงพันธุ์ในสายพันธุ์พืช (Plant breeder's right หรือ Plant variety protection) ผู้ที่จะจดสิทธิบัตรในทรัพย์สินทางปัญญาประเภทนี้ได้ต้องพิสูจน์ให้เห็นก่อนว่าได้ผสมพันธุ์ทำให้เกิดกาวเครือสายพันธุ์ใหม่ขึ้นไม่ใช่เอากาวเครือที่พบในธรรมชาติมาขอรับการคุ้มครองประเทศไทยและหลายประเทศทั่วโลกมีกฎหมายประเภทนี้บังคับใช้แล้ว อย่างไรก็ตามจากการตรวจสอบขณะนี้ยังไม่มีใครขอรับการคุ้มครองสายพันธุ์กาวเครือแต่ประการใด

อย่างไรก็ตามในประเทศไทยและประเทศที่เป็นเจ้าของความหลากหลายทางชีวภาพได้กำหนดให้พืชพื้นเมืองทั้งหลายทั้งที่เป็นสายพันธุ์ (variety) และชนิดพันธุ์ (specy) เป็นสมบัติของประเทศ ซึ่งใครก็ตามที่ต้องการจะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดังกล่าว ต้องมีการขออนุญาตและทำสัญญาส่วนแบ่งผลประโยชน์ก่อน ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

2. สิทธิบัตรในสิ่งมีชีวิต (Patenting on living organism) เป็นการใช้หลักเกณฑ์การจดสิทธิบัตรอุตสาหกรรมมาใช้กับสิ่งมีชีวิต ดังนั้น ยีน เนื้อสัตว์ สายพันธุ์ และอื่น ๆ ก็สามารถจดสิทธิบัตรได้ ตัวอย่างเช่น นักวิจัยจากคอร์แนล Pam pondald จดสิทธิบัตรยีน XA21 ซึ่งมีคุณสมบัติต้านทานโรคขอบใบแห้งจากข้าวป่าในประเทศมาลี กรณี John Moore ชาวสหรัฐอเมริกาจาก UCLA Medical Center ชื่อ David w. Golde จดสิทธิบัตรในเนื้อเยื่อของเขา หลังจากหมอพบว่าเนื้อเยื่อของเขาที่ถูกตั้งชื่อว่า Mocell ผลิตสารที่รักษาโรคได้ หรือการจดตัวสิ่งมีชีวิตนั้นเลย เช่น การจดสิทธิบัตรจุลินทรีย์ที่ดัดแปลงพันธุกรรมแล้วเพื่อย่อยคราบน้ำมัน การจดสิทธิบัตรหนูมะเร็ง (Onco mouse) ซึ่งเกิดจากการผสมพันธุ์ทำให้หนูกลายเป็นมะเร็งได้ง่ายเพื่อใช้ในการทดลองทางการแพทย์ เป็นต้น กฎหมายประเภทนี้ส่วนใหญ่มีเฉพาะในประเทศอุตสาหกรรม ในขณะที่ประเทศทั่วโลกส่วนใหญ่ต่อต้านเพราะก่อให้เกิดการผูกขาดอย่างมาก

ในประเทศสหรัฐอเมริกานั้นสามารถใช้กฎหมายสิทธิบัตรจดสายพันธุ์พืช (Variety) ได้ด้วยและเป็นที่ยอมรับเช่นกันเพราะให้อำนาจในการผูกขาดมากกว่าสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ ส่วนในกรณีประเทศไทยนั้น อนุญาตให้จดสิทธิบัตรจุลินทรีย์ที่ดัดแปลงพันธุกรรม แต่ไม่อนุญาตให้จดสิทธิบัตรใน

พืชหรือสัตว์ โดยในกรณีเกี่ยวกับกาวเครือนั้นขณะนี้ยังไม่พบการจดสิทธิบัตรดังกล่าวนี้ในต่างประเทศ

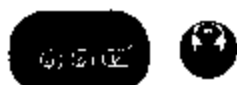
3. สิทธิบัตรสารสกัดจากพืช (Product Patent) หลังจากนักวิจัยพบสารออกฤทธิ์สำคัญที่เอามาใช้ประโยชน์ทางอุตสาหกรรมได้ก็จะจดสารดังกล่าว ตัวอย่างเช่น บริษัทซึ่งเกี่ยวจดสิทธิบัตร "Plaonotol" ซึ่งเป็นสารที่สกัดได้จากเปล้าน้อยของไทย ประเทศอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ยอมรับสิทธิบัตรประเภทนี้ และต้องการผลักดันให้ประเทศอื่น ๆ ยอมรับด้วยเพราะประเทศเหล่านั้นมีความสามารถมากกว่าในการวิจัยสารสกัดออกฤทธิ์ต่าง ๆ สำหรับในประเทศไทยนั้นกฎหมายสิทธิบัตรปัจจุบันไม่อนุญาตให้มีการจดสิทธิบัตรสารสกัดจากพืช

การจดสิทธิบัตรสารสกัดจากกาวเครือของทั้งเกาหลีและญี่ปุ่นมิได้ระบุสารออกฤทธิ์ (Active Ingredient) แต่ประการใด ระบุเพียงว่าเป็นสารสกัดซึ่งถือว่าเป็น Crude extract เท่านั้น

4. สิทธิบัตรในกระบวนการผลิต (Process Patent) ประเทศไทยและประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกส่วนใหญ่ครอบคลุมการจดสิทธิบัตรประเภทนี้ บริษัทเกาหลีและบริษัทญี่ปุ่น (สองบริษัท) ข้างต้นนอกจากจดสิทธิบัตรสารสกัดและคุณสมบัติในการนำไปใช้แล้ว ยังจดสิทธิบัตรในกระบวนการผลิตด้วย โดยสิทธิบัตรของญี่ปุ่นครอบคลุมการนำหัวกาวเครือไปใช้ประโยชน์ ส่วนกรณีของเกาหลีนั้นครอบคลุมทั้งหัว ราก ใบ ลำต้น และแม้แต่กลุ่มเนื้อเยื่อด้วย

3. เปรียบเทียบรายละเอียดและข้อถือสิทธิ

เพื่อให้เป็นข้อมูลในเชิงเปรียบเทียบต่อการจดสิทธิบัตรกาวเครือขาวทั้งต่างประเทศและในประเทศ จึงขอเสนอข้อมูลเชิงเปรียบเทียบโดยปรับปรุงจากตารางข้อมูลของ ดร. วิชัย เสด็จศาสตราจารย์เสนอต่อคณะกรรมการการต่างประเทศ วุฒิสภา ดังนี้

สิทธิบัตรญี่ปุ่น	สิทธิบัตรเกาหลี	สิทธิบัตรในไทย
<p>เจ้าของสิทธิบัตร คือ Hoshio T. และคณะ ประเทศญี่ปุ่น</p> <p>โดย United States patent 6,352,685 ออกให้เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2545 เป็นสิทธิบัตรของตำรับใช้ภายนอกสำหรับทาผิวหน้าที่มีฤทธิ์แรงในการยับยั้งการสร้างเมลานินและยังมีฤทธิ์ anti-aging ด้วย โดยฤทธิ์ที่ต้องการไม่สลายไปในผลิตภัณฑ์ที่เตรียมขึ้น ประกอบด้วยสารสกัดของกวาวเครือขาว ผสมกับสารออกฤทธิ์อื่นอีก 1 ชนิด หรือมากกว่า โดยเลือกจากสารที่มีฤทธิ์ whitening agent, antioxidant, สารต้านอักเสบ สารกันรังสี UV สารกระตุ้นเซลล์ และสารให้ความชุ่มชื้นแก่ผิวหนัง</p>	<p>เจ้าของสิทธิบัตร คือ Chei Jedang Corporation กรุงโซล ประเทศเกาหลี</p> <p>ได้รับสิทธิบัตรในหลายประเทศ จำนวน 9 สิทธิบัตร สิทธิบัตรเหล่านี้มีเนื้อหาคล้ายคลึงกัน โดยชื่อสิทธิบัตรครอบคลุมสารสกัดจากสมุนไพรที่ผู้จดสิทธิบัตร เรียกว่า กวาวเครือขาว (Pueraria mirifica) กวาวเครือแดง (butea superba) และ กวาวเครือดำ (Mucuna collettii) แต่ชื่อสิทธิบัตรมีเฉพาะ กวาวเครือขาว เท่านั้น โดยผลการศึกษากวาวเครือชนิดอื่นได้เขียนเอาไว้ในส่วนของคำอธิบายเท่านั้น</p>	<p>หน่วยงานของรัฐ</p> <p>ออกให้ พฤษภาคม 2542</p> <p>หมดอายุ กรกฎาคม 2561</p> <p>เลขที่ 045463</p> <p>เปิดเผยถึงองค์ประกอบสมุนไพรจาก กวาวเครือชนิดขาว แดง ดำ ที่ประกอบด้วยส่วนประกอบจากน้ำมัน และผลิตภัณฑ์จากนมสัตว์ และ/หรือ ส่วนประกอบจากสารอาหารรสหวาน และ/หรือส่วนประกอบอื่น ๆ ชนิดใดชนิดหนึ่ง หรือหลายชนิดร่วมกัน เพื่อรักษาโรคบางชนิดและส่งเสริมสุขภาพ</p>

ข้อถ้อยสิทธิ์ (ญี่ปุ่น)	ข้อถ้อยสิทธิ์ (เกาหลี)	ข้อถ้อยสิทธิ์ (ไทย)
<p>1. คำรับใช้ภายนอกสำหรับผิวหนังที่มีสารสำคัญคือสารสกัดเหลว (liquid extract) ของหัวกวาวเครือแห้ง ซึ่งสกัดโดยใช้ตัวทำละลาย (solvents) อย่างน้อยที่สุด 1 ชนิด ในกลุ่มตัวทำละลายที่ประกอบด้วยน้ำ, lower alcohol (ได้แก่ methanol หรือ ethanol) , liquid polyhydric alcohol (ได้แก่ glycerol, propylene glycol หรือ 1,3 - butylenes glycol) และมีปริมาณสารสกัดกวาวเครือระหว่าง 0.00001-5% โดยน้ำหนัก สารสกัดกวาวเครือขาวในตำรับนี้มีฤทธิ์ 2 อย่างคือ ยับยั้งการสร้างเมลานินทำให้ขาว (whitening agent) และฤทธิ์ anti-aging</p> <p>2. วิธีการเตรียมตัวรับ เป็นการสกัดก่อนหัวกวาวเครือแห้ง ด้วยตัวทำละลายข้างต้นที่อุณหภูมิห้องนาน 1 - 5 วัน จากนั้น นำมารอกแล้วทิ้งไว้ประมาณ 1 สัปดาห์ให้ aging แล้วกรองอีกครั้งได้เป็น liquid extract ของหัวกวาวเครือ</p> <p><u>คำอธิบายเพิ่มเติม</u> ถ้าใช้เป็น whitening component จะใช้ในปริมาณ 0.03-2% แต่ถ้าใช้เพื่อเป็น anti-aging จะใช้ 0.001-2% รวมทั้งที่มีผลการศึกษาทั้งในหลอดทดลองและในคน ที่แสดงให้เห็นว่าเมื่อใช้วันละ 2 ครั้ง สามารถยับยั้งการสร้าง</p>	<p>1. สารสกัดจากกวาวเครือขาว มีผลทำให้ทรงอกกระชับ ขยายทรงอก ลบรอยเหี่ยวย่นของทรงอก โดยสารสกัดเตรียมจากการนำหัวใต้ดิน ราก ต้น ใบ และ/หรือ tissue culture callus ของกวาวเครือขาว มาทำให้แห้งด้วยวิธี spray-drying, การทำให้แห้งด้วยความเย็น (freeze-drying) และ/หรือ การทำให้แห้งภายใต้สุญญากาศ (vacuum-drying) แล้วบดส่วนต่างๆ ของกวาวเครือขาวที่แห้งแล้ว แขนในส่วนผสมของเมธานอลกับน้ำ สกัดและกรอง แล้วนำมาระเหยตัวทำละลายภายใต้สุญญากาศให้เข้มข้นขึ้น</p> <p>2. วิธีการเตรียมสกัด ประกอบด้วยการทำให้ส่วนหัวใต้ดิน ราก ต้น ใบ และ/หรือ tissue culture calluses ของกวาวเครือขาวแห้งที่ 40-90 องศาเซลเซียส ประมาณ 2 - 9 ชั่วโมง โดยใช้ตู้อบร้อน บดหัวใต้ดิน ราก ต้น ใบ และ/หรือ tissue culture calluses ที่แห้งให้เป็นชิ้นหรือเป็นผง แล้วแช่ในส่วนผสมของเมธานอลและน้ำในอัตราส่วน 80: 20 โดยปริมาตร สกัดที่อุณหภูมิ 50 องศาเซลเซียส นาน 6 ชั่วโมง และกรองสารสกัด จากนั้นทำให้เข้มข้นโดยระเหยไล่ตัวทำละลายออกภายใต้สุญญากาศ</p>	<p>1. องค์ประกอบสมุนไพร ประกอบด้วย กวาวเครือชนิดขาว และ/หรือ ชนิดแดง และ/หรือชนิดดำ ร้อยละ 10 - 100 , น้ำมัน และ/หรือ ผลิตภัณฑ์จากน้ำมันสัตว์ ประเภทวัว ควาย แพะ ร้อยละ 0 - 50 , สารอาหารรสหวาน ได้แก่ น้ำผึ้ง น้ำอ้อย น้ำตาล น้ำตาลทรายขาว น้ำตาลทรายแดง น้ำตาลปึก ร้อยละ 0 - 50 , ส่วนประกอบจากพืชสมุนไพร มะขามป้อม และ/หรือ สมอไทย และ/หรือ สมอพิเภก ร้อยละ 0 - 50 , ส่วนประกอบเพื่อแต่งสี กลิ่น รส ลักษณะ สารขึ้นรูปยา ร้อยละ 0 - 25</p> <p>2. สามารถประกอบเพิ่มเติมได้ ด้วยสารเสริมฤทธิ์อื่น ๆ ที่ยอมรับได้ในทางเภสัชกรรมและไม่ก่อผลเสีย คือ แอลกอฮอล์ ส่วนประกอบเพื่อแต่งสี ลักษณะคือ เป็นสารที่ยอมรับกันในวงการเครื่องสำอาง เพิ่มเติมสารที่สามารถหักล้างส่วนที่เป็นพิษตามธรรมชาติของกวาวเครือชนิด ขาว แดง ดำ และยอมรับกันในทางเภสัชกรรม และไม่ก่อผลเสียต่อคุณภาพและการออกฤทธิ์ขององค์ประกอบจากสมุนไพรกวาวเครือ</p>

<p>เมลานินได้จริงและทำให้จุดต่างดำตกกระ ลดลง รวมทั้งลดรอยย่นบนใบหน้าและทำให้ผิวหนังกระชับขึ้น และฤทธิ์ของผลิตภัณฑ์มีความคงตัวดี</p>	<p>3. วิธีการผลิตอาหาร เครื่องดื่ม ผลิตภัณฑ์ยา และ/หรือ เครื่องสำอางที่มีสารสกัดกวางเครือ มีฤทธิ์ทำให้ทรงอกกระชับ ขยายทรงอก ลดรอยเหี่ยวย่นของทรงอก</p> <p>3.1 นำสารสกัดที่เตรียมด้วยวิธีในข้อ 2 มาใช้เดี่ยว ๆ หรือผสมร่วมกับสารอื่น เช่น base, oiluent, additive, dye , active agent, surfactant, wetting agent, anti-oxidant และ/หรือ additives อื่นที่เหมาะสมกับการใช้ในอาหาร เครื่องดื่ม ผลิตภัณฑ์ยา และ/หรือเครื่องสำอาง ในปริมาณ 0.1-99.9% โดยน้ำหนักหรือโดยปริมาตร</p> <p>3.2 นำวิธีการในข้อ 3.1 ซึ่งเอาผลิตภัณฑ์ที่มีสารสกัด 0.1-99.9% มาเตรียมให้อยู่ในรูปของ pill, แคปซูล, บรจุท้อ บรจุขวด หรือบรจุกล่อง</p> <p>3.3 วิธีการในข้อ 3.1 ซึ่งเอา inorganic calcium หรือ organic calcium มาเติมเข้าในอาหาร เครื่องดื่ม ผลิตภัณฑ์ยา และ/หรืออาหาร</p> <p>3.4 วิธีการในการทำให้ทรงอกกระชับขึ้น ขยายขนาดทรงอก หรือลดรอยเหี่ยวย่นของทรงอก โดยวิธีการใช้สารสกัดในข้อ 3.1</p>	<p>3. กระบวนการผลิตองค์ประกอบสมุนไพรจากกวางเครือ ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้</p> <p>3.1 นำส่วนประกอบกวางเครือล้างทำความสะอาด ปอกเปลือก หั่นตากแห้ง และบดเป็นผง</p> <p>3.2 นำส่วนประกอบจากพืชสมุนไพร ล้างทำความสะอาด ตากแห้ง และบดเป็นผง</p> <p>3.3 เติมส่วนประกอบผลิตภัณฑ์จากน้ำมัน และ/หรือสารอาหารรสหวาน และ/หรือสารประกอบเพื่อแต่งสีกลิ่น ชนิดใดชนิดหนึ่ง หรือมากกว่าหนึ่งชนิด</p> <p>3.4 ได้องค์ประกอบสมุนไพรจากกวางเครือตามลักษณะส่วนประกอบแต่ละชนิดซึ่งอาจเป็นลักษณะผง น้ำเป็นสารเหนียวที่สามารถต้มได้ หรือเป็นสารเหนียวข้นจนสามารถปั้นได้</p> <p>3.5 ขึ้นรูปตามลักษณะสมุนไพรจากกวางเครือที่ผลิตได้และตามความเหมาะสมในการใช้ซึ่งอาจเป็นลักษณะอัดเม็ด ปั้นเป็นยาลูกกลอน ยาบรรจุแคปซูล เป็นยาที่มีลักษณะเป็นน้ำ หรือเป็นยาที่มีลักษณะเหนียวตักได้</p>
---	---	---

	<p>4. การใช้องค์ประกอบสมุนไพร กวาวเครือ สารเภสัชกรรมสามารถ ออกฤทธิ์ในการรักษาโรคบางโรค ได้แก่ ริดสีดวง โรคลมในกระเพาะ และทางเดินอาหาร ผมร่วง นอนไม่หลับ และออกฤทธิ์ในด้านส่งเสริมสุขภาพที่ออกฤทธิ์คล้ายฮอร์โมนเพศหญิงหรือเพศชายในการบำรุงผิวพรรณ อาการเจ็บป่วยที่เกิดจากระยะหมดประจำเดือนของหญิงวัยหมดประจำเดือน ทำให้ผิวพรรณเต่งตึง ลดฝ้าหรือกระตามใบหน้าและลำตัว ทำให้เต้านมขยาย เต่งตึงขึ้น ลดอาการปวดเมื่อย อาการเสื่อมของประสาทด้านการมองเห็น และได้ยินของผู้สูงวัยและรวมถึงการเสริมสมรรถภาพทางเพศในชายและหญิง</p>
--	---

4. ปัญหาของประเทศไทย

กรณีการจดสิทธิบัตรเกี่ยวกับกาวาเครือครั้งนี้ เป็นไปโดยละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศทั้งยังละเมิดต่อกฎหมายภายในของไทย และอาจจะขาดคุณสมบัติที่จะขอรับสิทธิบัตรตามระบบกฎหมายสิทธิบัตรของต่างประเทศ โดยแบ่งเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. การละเมิดสิทธิประเทศไทยเหนือทรัพยากรชีวภาพ

ปัจจุบันระบบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญานั้น มิได้มีเฉพาะกรอบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาแบบอุตสาหกรรมแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่มีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของรัฐ (sovereign right) และสิทธิของเกษตรกรและชุมชน (farmer's and community's right) เหนือทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย ดังที่ปัจจุบันได้มีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ และสนธิสัญญาพันธกรรมพืชว่าด้วยอาหารและการเกษตร ซึ่งถือว่าเป็นข้อตกลงที่ผูกพันตามกฎหมาย (binding agreement)

สิทธิบัตรของญี่ปุ่นนั้นชัดเจนว่ามีนักวิจัยหรือนักประดิษฐ์ (Inventor) ผู้หนึ่งซึ่งอยู่ในทีมที่ได้รับสิทธิบัตรได้เข้ามาวิจัยกาวาเครือในประเทศไทย อีกทั้งยังมีนักวิจัยไทยนำกาวาเครือของไทยไปวิจัยที่ญี่ปุ่น (แม้จะไม่มีชื่ออยู่ในฐานะนักประดิษฐ์) สำหรับสิทธิบัตรของเกาหลีนั้นยิ่งแจ่มชัดเพราะว่านักประดิษฐ์ (Inventor) นั้นเป็นนักวิจัยไทยเอง

การจดสิทธิบัตรทั้งสองกรณีจึงเป็นการละเมิดสิทธิของประเทศไทยในอนุสัญญาที่ทั้งเกาหลีและญี่ปุ่นต่างก็เป็นภาคีที่ตนเองได้ให้สัตยาบันไว้

2. การละเมิดกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพันธุ์พืช

กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพันธุ์พืชของไทยที่ออกมาบังคับใช้เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2542 ซึ่งถือว่าได้ออกมาในระหว่างที่มีการวิจัยของนักวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกาวาเครือ หากพิจารณาในรายละเอียดการจดสิทธิบัตรของเกาหลียื่นเสนอสิทธิบัตรสหรัฐเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2544 และยื่นเสนอต่อ Patent Corporation Committee เมื่อ 28 กรกฎาคม 2543 ส่วนกรณีของญี่ปุ่นมีการยื่นเสนอขอรับสิทธิบัตรสหรัฐเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2543 ดังนั้นการวิจัยทั้งสองกรณีจึงต้องอยู่ภายใต้กฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช ปี 2542 ซึ่งถือว่ากาวาเครือเป็นพันธุ์พืชป่า หรืออาจถือได้ว่าเป็นพืชทั่วไปก็ได้ (ในกรณีที่มีการปลูกในไร่)

ในมาตรา 52 ของกฎหมายดังกล่าวระบุว่า “ผู้ใดเก็บ จัดทำ หรือรวบรวมพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป พันธุ์พืชป่า หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพันธุ์พืชดังกล่าว เพื่อการปรับปรุงพันธุ์พืชทดลองหรือวิจัยเพื่อประโยชน์ในทางการค้า จะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ โดยให้นำเงินรายได้ตามข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ส่งเข้ากองทุนคุ้มครองพันธุ์พืช ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง”

อีกประเด็นก็คือ การนำเอาควาวเครือของไทยออกไปใช้เป็นวัตถุดิบในวันนี้ นอกจากการซื้อขายโดยปกติแล้ว ควรต้องพิจารณาประเด็นข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์มาร่วมพิจารณาอีกประเด็นหนึ่งด้วย ซึ่งความผิดในการไม่ปฏิบัติตามมาตรานี้ “ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” ตามมาตรา 66

3. สิทธิบัตรที่จดอาจขาดคุณสมบัติ

สิทธิบัตรของบริษัทเกาหลีและญี่ปุ่นที่ได้รับจากสหรัฐอเมริกาที่อาจขาดองค์ประกอบเรื่องความใหม่ การจดสิทธิบัตรภายใต้กฎหมายสหรัฐนั้นต้องมีองค์ประกอบ 3 ข้อสมบูรณ์คือ ความใหม่ สามารถประยุกต์ใช้ได้ทางอุตสาหกรรม และต้องมีขั้นตอนการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น แต่การจดสิทธิบัตรดังกล่าวอาจขาดความใหม่ทั้งนี้เนื่องจากคุณสมบัติของสารสกัดจากควาวเครือ เช่นการชะลอความแก่ การเพิ่มขนาดของเต้านม เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในหมู่หมอยาและคนทั่วไป รวมทั้งได้รับการบันทึกไว้ในตำรายาเก่าแก่ของไทยด้วย หากพิสูจน์ได้ว่าสิทธิบัตรดังกล่าวขาดองค์ประกอบของการขอรับสิทธิบัตรประเทศไทยก็สามารถเรียกร้องให้มีการเพิกถอนสิทธิดังกล่าวได้

มีกรณีเดียวกันนี้เกิดขึ้นแล้ว ตัวอย่างเช่น ประเทศอินเดียโดย India's Council for Scientific and Industrial Research (CSIR), ได้เรียกร้องให้มีการเพิกถอนสิทธิในขมิ้นชัน (*Curcuma longa*) ของมหาวิทยาลัยฟิลาเดลเฟียจนเป็นผลสำเร็จเนื่องจากข้ออ้างสิทธิ์เกี่ยวกับคุณสมบัติของขมิ้นชันในการรักษาบาดแผลที่ผิวหนังนั้นปรากฏอยู่ในตำราและการปฏิบัติของอินเดียมานานนับเป็นพันปี นอกเหนือจากนี้อินเดียยังประสบความสำเร็จในการเรียกร้องให้สำนักงานสิทธิบัตรของยุโรปยกเลิกสิทธิบัตรในสารสกัดจากสะเดาของบริษัทแห่งหนึ่งด้วยเหตุผลเดียวกันด้วย

บริษัทเหล่านั้นได้สิทธิบัตรเพราะว่าไม่มีผู้ใดคัดค้านในสหรัฐและไม่ปรากฏว่าได้มีงานวิจัยหรือข้อมูลเกี่ยวกับคุณสมบัติของควาวเครือดังกล่าวในประเทศนั้นมาก่อน ดังนั้น ถ้าสามารถพิสูจน์การขาดคุณสมบัติเรื่องความใหม่ได้ก็สามารถยื่นขอเรียกร้องให้มีการเพิกถอนสิทธิได้

5. คำถามส่งท้าย

กรณีปัญหาในการจดสิทธิบัตรกาวเครือโดยบริษัทต่างประเทศ ซึ่งเป็นปัญหาความไม่เป็นธรรมในการแบ่งปันผลประโยชน์และปัญหาผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์จากกาวเครือของไทยในอนาคตได้ จึงมีข้อคำถามต่อการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนี้

1. ควรหรือไม่ที่ กระทรวงสาธารณสุข จะได้ตั้งคณะทำงานเพื่อรวบรวมและจัดเตรียมข้อมูลเพื่อประกอบการดำเนินการเรียกร้องผลประโยชน์จากการจดสิทธิบัตรกาวเครือของบริษัทต่างประเทศ และเป็นเจ้าภาพในการดำเนินการฟ้องร้องเพิกถอนหรือเจรจาแบ่งปันผลประโยชน์จากการจดสิทธิบัตรกาวเครือโดยบริษัทหรือนักวิจัยในต่างประเทศ เช่น บริษัทญี่ปุ่น บริษัทเกาหลี เนื่องจากการจดสิทธิบัตรกาวเครือดังกล่าวขาดคุณสมบัติตามเงื่อนไขในการขอรับสิทธิบัตร และเพื่อเป็นการปกป้องรักษามลประโยชน์ของประเทศไทยจากการนำกาวเครือซึ่งเป็นทรัพยากรชีวภาพของไทยไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์

2. ข้อพิพาทในคดีเรื่องการเพิกถอนการจดสิทธิบัตรกาวเครือของไทย ซึ่งในศาลชั้นต้นได้พิพากษาให้ถอนสิทธิบัตรไปแล้ว ขณะนี้คดีอยู่ในการพิจารณาของศาลฎีกา คำพิพากษาจากศาลฎีกาในคดีสิทธิบัตรกาวเครือจะเป็นบรรทัดฐานและเป็นประโยชน์อย่างมากทั้งในด้านข้อมูลและต่อการกำหนดแนวทางการดำเนินงานของประเทศไทยต่อการฟ้องร้องหรือเจรจาแบ่งปันผลประโยชน์จากการจดสิทธิบัตรกาวเครือในต่างประเทศต่อไป นี่คือการพิจารณา

3. ควรหรือไม่ที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา จะได้เร่งการพิจารณากฎกระทรวงตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 “เรื่องกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการขออนุญาตเก็บ จัดทำ รวบรวมพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไปหรือพันธุ์พืชป่า” ซึ่งกรมวิชาการเกษตรได้เสนอให้พิจารณาตั้งแต่ต้นปี 2547 เนื่องจากกฎกระทรวงดังกล่าว จะสามารถนำมาจัดการแก้ไขปัญหาเรื่องการจดสิทธิบัตรกาวเครือ รวมถึงทรัพยากรชีวภาพอื่น ๆ ได้ โดยเฉพาะในเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์

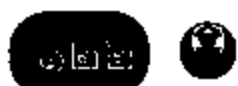
4. จากกรณีที่เกิดขึ้นเป็นปัญหารูปธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นที่ต้องการปฏิรูประบบการวิจัยและการดูแลจัดการทรัพยากรชีวภาพของประเทศไทยอย่างเร่งด่วน เพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาซ้ำรอยขึ้นอีกในอนาคต ควรหรือไม่ที่จะได้มีการจัดตั้ง “องค์กรความหลากหลายทางชีวภาพ” ขึ้น เป็นหน่วยงานกลาง (Focal Point) ทำหน้าที่รับผิดชอบด้านการดูแลและใช้ประโยชน์จาก

ทรัพยากรชีวภาพของไทย ทั้งในแง่การเข้าถึง การคุ้มครองด้านทรัพย์สินทางปัญญา การเจรจาแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรชีวภาพ การพัฒนากฎหมาย การเจรจาความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง โดยอาจมีสถานะเป็น “องค์การมหาชน” ตามพระราชบัญญัติองค์การมหาชน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงานโดยเฉพาะในเรื่องการจัดการด้านผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพในเชิงพาณิชย์

5. ที่สำคัญคือ รัฐบาลควรที่จะต้องเร่งรัดให้มีการสนับสนุนการศึกษาวิจัยและพัฒนาในด้านการใช้ทรัพยากรชีวภาพของไทยเพิ่มขึ้น ทั้งในส่วนภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ทรัพยากรชีวภาพซึ่งมีศักยภาพในการแข่งขันอยู่เป็นจำนวนมาก

ไปบอกรับเป็นสมาชิกวารสารรายเดือน

รัฐสภาสาร

ข้าพเจ้า .....

มีความประสงค์บอกรับเป็นสมาชิกวารสาร

- สมาชิกใหม่   มีกำหนด ..... ปี เริ่มตั้งแต่ฉบับเดือน ..... พ.ศ. ....
- ต่ออายุสมาชิก   มีกำหนด ..... ปี เริ่มตั้งแต่ฉบับเดือน ..... พ.ศ. ....

ทั้งนี้ได้ส่งเงินจำนวน ..... บาท

มาชำระให้พร้อมนี้แล้วโดย

- ธนาณัติ
- ตัวแลกเงินไปรษณีย์

โปรดจัดส่งวารสารไปที่ (เขียนตัวบรรจง)

ชื่อ .....

สถานที่อยู่ เลขที่ ..... หมู่ที่ ..... ตรอก/ซอย .....

ถนน ..... ตำบล/แขวง .....

อำเภอ/เขต ..... จังหวัด .....

รหัสไปรษณีย์ ..... โทรศัพท์ .....

หากสมาชิกเปลี่ยนที่อยู่ใหม่ โปรดแจ้งให้กลุ่มงานผลิตเอกสารทราบโดยด่วน

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

THE SECRETARIAT
OF THE HOUSE
OF REPRESENTATIVES

จัดทำโดย กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
พิมพ์ที่ สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

<http://www.parliament.go.th>

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand